

T.C.
AMASYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL EĞİTİM ANA BİLİM DALI
SINIF ÖĞRETMENLİĞİ BİLİM DALI

YAŞAR KEMAL'İN ESERLERİNİN DEĞERLER EĞİTİMİ
AÇISINDAN İNCELENMESİ

Yüksek Lisans Tezi

SEVGİ SEVİL SORKUN

AMASYA
Mayıs – 2023

T.C.
AMASYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL EĞİTİM ANA BİLİM DALI
SINIF ÖĞRETMENLİĞİ BİLİM DALI

YAŞAR KEMAL'İN ESERLERİNİN DEĞERLER EĞİTİMİ
AÇISINDAN İNCELENMESİ

Hazırlayan
Sevgi Sevil SORKUN

Tez Danışmanı
Doç. Dr. Fatih CAN

AMASYA – 2023

Eşime, çocuklarım Doğa Ece ve Kaan Can'a...

TEZ ONAY SAYFASI

Sevgi Sevil SORKUN tarafından hazırlanan “YAŞAR KEMAL’İN ESERLERİNİN DEĞERLER EĞİTİMİ AÇISINDAN İNCELENMESİ” başlıklı çalışma aşağıdaki jüri tarafından 26/04/2023 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oy birliği ile Amasya Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü Temel Eğitim Ana Bilim Dalında Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri

İmza

Danışman : Doç. Dr. Fatih CAN

.....

Üye : Prof. Dr. Murat KURT

.....

Üye : Doç. Dr. Nurullah ŞAHİN

.....

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım. .../.../.....

.....

Doç. Dr. Hasan YERKAZAN

Sosyal Bilimler Enstitü Müdürü

ETİK BEYAN SAYFASI

Tezimin içerdiki yenilik ve sonuçları başka bir yerden almadığımı ve bu tezi Amasya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünden başka bir bilim kuruluşuna akademik gaye ve unvan almak amacıyla vermediğimi; tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada kullanılan her türlü kaynağa eksiksiz atıf yapıldığını, bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu bildirir, aksinin ortaya çıkması durumunda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

26/04/2023

Sevgi Sevil SORKUN

İmza

ÖZET

YAŞAR KEMAL’İN ESERLERİNİN DEĞERLER EĞİTİMİ AÇISINDAN İNCELENMESİ

Sevgi Sevil SORKUN

Amasya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü

Temel Eğitim Ana Bilim Dalı, Tezli Yüksek Lisans, Nisan/2023

Danışman: Doç. Dr. Fatih CAN

Geçmişten günümüze sosyal yaşantımızda bireylerle, toplumla olan bağlarımızın şekillenmesinde değerlerimiz önemli bir yere sahiptir. Özellikle son yıllarda Millî Eğitim Bakanlığı’nın da öğretim programlarında yer vermeye başlaması ile eğitim hayatımızda da üzerinde özellikle durulan konulardan biri haline gelmiştir. Bu çalışmanın amacı; özellikle son yıllarda bütün ders disiplinlerinde üzerinde çokça durulan ve Millî Eğitim Bakanlığı Talim Terbiye Kurulu tarafından yayımlanan İlköğretim Öğretim Programlarımızda yer alan on kök değer in edebi metinlerden Yaşar Kemal’in eserleri aracılığı ile incelenmesidir. Yaşar Kemal’in eserlerinde İlköğretim Öğretim Programlarımızda yer alan on temel değer ve bu temel değerler ne sıklıkta eser içinde kullanılmıştır, değerler eserlerde hangi şekillerde ele alınmış ve tanımlanmıştır. Bu çalışma, nitel araştırma yaklaşımlarından doküman incelemesi yöntemi kullanılarak ortaya konulmuştur. Yaşar Kemal’in araştırmaya konu olan beş romanı; Ağrı Dağı Efsanesi, Binboğalar, Çakırcalı Efe, Üç Anadolu Efsanesi, İnce Memed serisinin birinci kitabı ele alınmıştır. Bu eserler Millî Eğitim Bakanlığı Talim Terbiye Kurul’u tarafından 2018 yılında yayımlanan Sosyal Bilgiler Öğretim Programlarında yer alan on kök değer (adalet, dostluk, dürüstlük, özdenetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik, yardımseverlik) temel alınarak incelenmiştir. Çalışmaya ilk olarak amaç belirlenerek başlanmıştır ve literatür taraması yapılarak gerekli araştırma yapılmıştır. Amacımız doğrultusunda daha önce yapılmış olan çalışmalar derinlemesine incelenmiş gerek duyulacak olan kaynaklara imkanlar doğrultusunda ulaşılmıştır. Yaşar Kemal’in kaleme almış olduğu üzerinde inceleme yapılacak olan eserleri Yapı Kredi Yayınları tercih edilerek temin edilmiştir. Burada Yaşar Kemal’in bütün eserleri ele alınmamış çok okunan eserleri sayfa sayısına bağlı kalınarak araştırmaya konu edilmiştir. Çalışmanın sonucunda; Yaşar Kemal’in incelenen romanlarının değer bulguları açısından sonuçlarına bakıldığında sayı olarak “Ağrı Dağı Efsanesi” romanında toplam 188, “Binboğalar Efsanesi” romanında toplam 333, “Çakırcalı Efe” romanında toplam 225, “İnce Memed 1”

romanında toplama 525,” Üç Anadolu Efsanesi” romanında toplam 292 değer tespit edilmiştir. Genel toplama bakıldığında ele alınan romanlarda 1563 değere rastlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Yaşar Kemal, değer, değerler eğitimi.

ABSTRACT

RESEARCH OF YAŞAR KEMAL'S WORKS IN TERMS OF VALUES EDUCATION

Sevgi Sevil SORKUN

Amasya University, Institute of Social Science

Department of Elementary Education, M.A., April/2023

Supervisor: Assoc. Prof. Dr. Fatih CAN

Our values have an important place in shaping our ties with individuals and society in our social life from past to present. Especially in recent years, with the Ministry of National Education's inclusion in the curriculum, it has become one of the issues that are especially emphasized in our education life. The aim of this study; The aim of this study is to examine the ten root values included in our Primary Education Curriculum, which has been emphasized in all disciplines in recent years and published by the Ministry of National Education Board of Education and Discipline, through the works of Yaşar Kemal, one of the literary texts. In Yaşar Kemal's works, the ten basic values in our Primary Education Curriculum and how often these basic values are used in the work, in what ways the values are handled and defined in the works. This study was carried out using the document analysis method, one of the qualitative research approaches. Yaşar Kemal's five novels that are the subject of the research; The Legend of Mount Ararat, Binboğalar, Çakırcalı Efe, Three Anatolian Legends, İnce Memed, the first book of the series are discussed. These works were examined on the basis of ten root values (justice, friendship, honesty, self-control, patience, respect, love, responsibility, patriotism, benevolence) included in the Education Programs published by the Ministry of National Education Board of Education and Discipline in 2018. The study was first started by determining the purpose and the necessary research was carried out by scanning the literature. In line with our aim, the previous studies have been examined in depth and the resources that will be needed have been reached in line with the possibilities. The works written by Yaşar Kemal, which will be examined, were obtained by choosing Yapı Kredi Publications. Here, not all of Yaşar Kemal's works are discussed, but his widely read works are subject to the research by adhering to the number of pages. As a result of the study; When the results of Yaşar Kemal's novels examined in terms of value findings are examined, a total of 188 in the novel "Ağrı Dağı Legend", a total of 333 in the novel "Binboğalar Legend", a total of 225 in the novel "Çakırcalı Efe", 525 in the novel "İnce Memed 1", "Three A total of 292 values were determined in the

novel "Anatolian Legend". Looking at the general total, 1563 values are found in the novels discussed.

Keywords: Yaşar Kemal, value, values education,

ÖNSÖZ

Geçmişten günümüze her zaman önemli olan değerlerimiz son zamanlarda da önemini korumaktadır. Değerler bireyleri bir arada tutan ve toplumların devamını sağlayan büyük kitlelerce kabul görmüş kurallardır. Birey hayatının her anında değerlerle karşılaşır. Birlikte yaşamamanın verdiği zorunlulukla mutlu huzurlu yaşamak adına değerlere uyar.

Ailede başlayan değer eğitimi eğitim kurumlarında ve sosyal hayatta devam eder. Değerlerin kazandırılması noktasında Millî Eğitim Bakanlığı son yıllarda çalışmalarına ağırlık vermiştir.

Çalışmada Yaşar Kemal'in eserleri Millî Eğitim Bakanlığı Talim Terbiye Kurulu tarafından yayınlanan sosyal bilgiler öğretim programında yer alan on temel değer'' adalet, dostluk, dürüstlük, özdenetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik, yardımseverlik değerleri bakımından incelenmiştir.

Çalışmamda emeğini ve desteğini esirgemeyen danışman hocam Doç. Dr. Fatih Can'a, Amasya Üniversitesi'nde akademik hayatıma katkı sunan değerli hocalarıma, büyük bir sabırla yanımda olan eğitim hayatım boyunca maddi, manevi her türlü yanımda olan eşim Erkan SORKUN' a, bu hayattaki en değerli varlıklarım çocuklarım Doğa Ece SORKUN ve Kaan Can SORKUN' a, yanımda her zaman bulunan canım ailelerime, tezimin yazım aşamasında her zaman ortağım olan değerli kardeşim Nur Sena KALKAN' a teşekkürü bir borç bilirim.

Sevgi Sevil SORKUN

26/04/2023

İÇİNDEKİLER

ETİK BEYAN SAYFASI	i
ÖZET	ii
ABSTRACT.....	iv
ÖNSÖZ	vi
İÇİNDEKİLER	vii
TABLolar DİZİNİ	x
ŞEKİLLER DİZİNİ	xi
KISALTMALAR DİZİNİ.....	xii

I. BÖLÜM

1. GİRİŞ	13
1.1. Araştırmanın Amacı	14
1.2. Araştırmanın Önemi	14
1.3. Araştırmanın Sınırlılıkları	15
1.4. Araştırmanın Varsayımları	16

II. BÖLÜM

2. KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR.....	17
2.1. Yaşar Kemal	17
2.1.1. Yaşar Kemal'in Hayatı	17
2.1.2. Yaşar Kemal'in Edebi Kişiliği.....	19
2.1.3. Yaşar Kemal'in Eserleri.....	25
2.1.4. Şiirleri	25
2.1.5. Deneme ve Derlemeleri	26
2.1.6. Öyküleri	26
2.1.7. Romanları.....	26
2.1.8. Röportaj.....	27
2.1.9. Çocuk Romanları	27
2.1.10. Çeviri.....	27
2.2. Değer Kavramı	27

2.2.1.	Değer Nedir?	27
2.2.2.	Değerlerin Özellikleri	28
2.2.3.	Değerlerin İşlevleri	29
2.2.4.	Değerlerin Sınıflandırılması ve Analizi	30
2.2.5.	Spranger'a Göre Değerlerin Sınıflaması.....	31
2.2.6.	Schwartz'a Göre Değerlerin Sınıflaması	31
2.2.7.	Rokeach'a Göre Değer Sınıflaması	33
2.3.	Değerler Eğitimi	33
2.4.	Değer Eğitimi Yaklaşımları.....	35
2.4.1.	Değerlerin Doğrudan Aşılama Yoluyla Öğretimi Yaklaşımı	35
2.4.2.	Değerleri Belirginleştirme, Açıklama Yaklaşımı	36
2.4.3.	Değer Analizi Yaklaşımı.....	36
2.4.4.	Ahlaki Muhakeme Yaklaşımı	37
2.5.	İlgili literatür (Yapılan Çalışmalar)	38

III. BÖLÜM

3.	YÖNTEM.....	41
3.1.	Araştırmanın Modeli	41
3.2.	İncelenen Eserler	41
3.3.	Verilerin Toplanması ve Analizi	42

IV BÖLÜM

4.	BULGULAR VE YORUM.....	44
4.1.	Adalet Değeri ile İlgili Bulgular ve Yorumlar	44
4.2.	Dostluk Değeri ile İlgili Bulgular ve Yorumlar	48
4.3.	Dürüstlük Değeri ile İlgili Bulgular ve Yorumlar	52
4.4.	Özdenetim Değeri ile İlgili Bulgular ve Yorumlar	59
4.5.	Sabır Değeri ile İlgili Bulgular ve Yorumlar.....	66
4.6.	Saygı Değeri ile İlgili Bulgular ve Yorumlar	71
4.7.	Sevgi Değeri ile İlgili Bulgular ve Yorumlar	78
4.8.	Sorumluluk Değeri ile İlgili Bulgular ve Yorumlar	85
4.9.	Vatanseverlik Değeri ile İlgili Bulgular ve Yorumlar	90

4.10. Yardımseverlik Değeri ile İlgili Bulgular ve Yorumlar	92
4.11. Yaşar Kemal’in Romanlarında Elde Edilen Değerlerin Yorumlanması	98

V. BÖLÜM

1. SONUÇ VE ÖNERİLER	102
5.1. Sonuç	102
5.2. Öneriler.....	107

KAYNAKÇA.....	108
---------------	-----

ÖZ GEÇMİŞ	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
-----------------	---

TABLOLAR DİZİNİ

Tablo 1. Spranger’a Göre Değerlerin Sınıflandırması	31
Tablo 2. Schwartz’a Göre Değerlerin Sınıflaması	32
Tablo 3. Rokeach’a Göre Değer Sınıflaması	33
Tablo 4. Kohlberg Ahlak Gelişim Kuramı (Öztürk ve Akbaba, 2015:125-143).	37
Tablo 5. Yaşar Kemal’in Romanlarında Adalet Değerinin Dağılımı	45
Tablo 6. Yaşar Kemal’in Romanlarında Adalet Değerinin Dağılımı	48
Tablo 7. Yaşar Kemal’in Romanlarında Dürüstlük Değerinin Dağılımı	53
Tablo 8. Yaşar Kemal’in Romanlarında Özdenetim Değerinin Dağılımı	60
Tablo 9. Yaşar Kemal’in Romanlarında Sabır Değerinin Dağılımı	66
Tablo 10. Yaşar Kemal’in Romanlarında Saygı Değerinin Dağılımı	72
Tablo 11. Yaşar Kemal’in Romanlarında Sevgi Değerinin Dağılımı	79
Tablo 12. Yaşar Kemal’in Romanlarında Sorumluluk Değerinin Dağılımı	86
Tablo 13. Yaşar Kemal’in Romanlarında Vatanseverlik Değerinin Dağılımı	91
Tablo 14. Yaşar Kemal’in Romanlarında Yardımseverlik Değerinin Dağılımı	93
Tablo 15. Yaşar Kemal’in Romanında Değerlerin Genel Dağılımı	98
Tablo 16. Yaşar Kemal’in Romanlarından Elde Edilen Değerlerin Sayısal ve Yüzdelik Dağılım Tablosu	99

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1. Yaşar Kemal'in Romanlarında Bulunan Adalet Değerinin Sayısal Dağılımı	45
Şekil 2. Yaşar Kemal'in Eserlerinde Bulunan Dostluk Değerinin Sayısal Dağılımı	48
Şekil 3. Yaşar Kemal'in Romanlarında Bulunan Dürüstlük Değerinin Sayısal Dağılımı	53
Şekil 4. Yaşar Kemal'in Romanlarında Bulunan Özdenetim Değerinin Sayısal Dağılımı	60
Şekil 5. Yaşar Kemal'in Romanlarında Bulunan Özdenetim Değerinin Sayısal Dağılımı	66
Şekil 6. Yaşar Kemal'in Romanlarında Bulunan Saygı Değerinin Sayısal Dağılımı	72
Şekil 7. Yaşar Kemal'in Romanlarında Bulunan Sevgi Değerinin Sayısal Dağılımı	78
Şekil 8. Yaşar Kemal'in Romanlarında Bulunan Sorumluluk Değerinin Sayısal Dağılımı	85
Şekil 9. Yaşar Kemal'in Romanlarında Bulunan Vatanseverlik Değerinin Sayısal Dağılımı.	90
Şekil 10. Yaşar Kemal'in Romanlarında Bulunan Yardımseverlik Değerinin Sayısal Dağılımı	93
Şekil 13. Yaşar Kemal'in Eserlerinde En Çok Tespit Edilen Roman Grafiği	101
Şekil 14. Yaşar Kemal'in Değerlerin Romanlara Göre Yüzdelik Dağılımı	101

KISALTMALAR DİZİNİ

Kısaltmalar	Açıklama
MEB	Millî Eğitim Bakanlığı
TDK	Türk Dil Kurumu
YÖK	Yüksek Öğretim Kurumu
vb.	ve benzeri

I. BÖLÜM

Çalışmanın bu bölümünde araştırmanın amacına, önemine, sınırlılıklarına, varsayımlarına, araştırma ile ilgili problemlere, alt problemlere ve sıkça tekrarlanan kavramlara yer verilmiştir.

1. GİRİŞ

İnsanların çevresinde gerçekleşen olayları anlama gayreti geçmişten günümüze önemli bir yol almıştır. Çevremizde yaşanan olaylar hakkında birtakım malumatlar almak bilgiyi oluşturmuştur ve bu bilgiye ulaşmak insanlık için önem arz etmiştir. Bilginin kazandırılmasında devlete, topluma ve aileye önemli görevler düşmüş bu da beraberinde eğitim üzerindeki ehemmiyeti artırmıştır (Kılıç, 2019). Eğitim sisteminin her ne kadar kendine özgü bir yapısı olsa da yeni dünya düzeninin getirdiği değişimlerden ayrı düşünmek mümkün değildir ve bu değişimleri de eğitimin bir vazifesi olarak görmek gerekmektedir

Birey, yapıları dolayısıyla yalnız yaşamlarını sürdüremez ve birlikte yaşamaya ihtiyaç duyarlar (Karaca, 2019). Böylelikle insanlar, bireysel hayatında ve birlikte yaşamak zorunda olduğu insanlarla toplumsal bir yapı oluşturur. İnsanların bu yapı içerisinde bir takım denge kurması gerekir. Bundan dolayı da bireyin toplumun benimsemiş olduğu ve toplum tarafından kabul gören değerleri biliyor olması gerekir (Tosun, 2021). Bütün toplumların kendine özgü benimsemiş olduğu birtakım değerler ve kabuller vardır. Bunlar bireylerin hayatlarından geçmiş yaşantılarından parçalar taşır (Çetin, 2021). Kültürün ve değerlerin aktarımında en önemli görev eğitime düşmektedir (Çetin, 2020). Bu nedenle eğitimin görevlerinden biri, bireyin içinde yaşadığı toplumun sahip olduğu kültürü ve değerleri kuşaktan kuşağa aktarmaktır. Bireylerde eğitim yoluyla üstlendiği kültür ve değeri aktarma görevini bozulmadan yıpratmadan üzerine katarak gelecek nesillere aktarmakla görevlidirler. Bu geçiş ancak değerlerin tam anlamıyla özümsemesi ve benimsenmesi ile gerçekleşir (Demir, 2019).

Toplumun en önemli ve en küçük yapı taşı ailedir. Birey, ilk eğitimini aileden alır ve belli bir donanımla okullara gönderilir. Aslında birey değerlerini büyük ölçüde çocuklukta ilk ailesinden almıştır. Bunun geliştirilmesi; yaşanan sosyal çevreye, eğitim kurumlarına, öğretmenlere ve son zamanlarda insanları bunlardan daha çok etkilediğini düşündüğümüz teknolojik araç gereçlere ve uygulamalara düşmektedir.

Değerlerimiz, insanların ve toplumun birlikte yaşamlarını kolaylaştırmak ve varlıklarını sürdürmek amacıyla toplumsal olarak doğru kabul ettikleri ve insanlar arasında karşılıklı uygulanmasını istedikleri kurallar topluluğu olarak tanımlanabilir (Küçük, 2016).

Değer kavramı, gündelik hayatta çok fazla karşılaştığımız bir olgu olmasına rağmen küreselleşen dünya ve teknolojinin etkisi ile çoğunlukla son zamanlarda içi boşaltılmış bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Günümüzde yeni yetişen nesil toplumsal, kültürel ve insani değerleri çok fazla önemsememektedir (Kavaklı,2019). Aslında değerler, toplumu oluşturan bireylerin birbiri ile olan bağlarını kuvvetlendiren bir yapıdır. Yalnız son zamanlarda yaşanan hadiseler, aile bağlarının zayıflaması insanlardaki suç eğitimi, genel ahlaki bozulmaların yaşanması, bireylerin yabancı özentisi ve toplumuna yabancılaşması gibi durumlar değerlerin zayıflamasına neden olmaktadır (Kavaklı,2019). Oysaki toplumların yaşamaya devam edebilmesi için sahip olduğu maddi ve manevi bütün değerlere sahip çıkması ve bunları sonraki nesillere sağlıklı bir şekilde aktarması gerekmektedir (Bebek, 2020).

1.1. Araştırmanın Amacı

Bu çalışmanın amacı, özellikle son yıllarda bütün ders disiplinlerinde üzerinde çokça durulan ve Millî Eğitim Bakanlığı Talim Terbiye Kurulu tarafından yayımlanan İlköğretim Öğretim Programlarımızda yer alan on kök değer in edebi metinlerden Yaşar Kemal'in eserleri aracılığı ile incelenmesidir (MEB, 2018). Yaşar Kemal'in eserlerinde İlköğretim Öğretim Programlarımızda yer alan on temel değer ve bu temel değerler ne sıklıkta eser içinde kullanılmıştır, değerler eserlerde hangi şekillerde ele alınmış ve tanımlanmıştır. Toplum olarak birlik ve beraberliğimizin güçlenmesini sağlayan değerlerimizin Yaşar Kemal'in eserleri aracılığıyla değerlerimizin gelecek nesillere aktarılıp aktarılamayacağını görmek ve bununla eğitimciler ve öğrencilere kaynak teşkil etmek amaçlanmaktadır.

Bu çalışmayla aşağıda yer alan soruya cevap aranmış ve öneriler sunulmuştur:

- Millî Eğitim Bakanlığı tarafından yayımlanan Öğretim Programlarında yer alan on temel değer (adalet, dostluk, dürüstlük, özdenetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, yardımseverlik, vatanseverlik) Yaşar Kemal'in eserlerinde ne sıklıkta bulunmaktadır ve yüzdelik değerleri nasıldır?
- Değerler Yaşar Kemal'in eserlerinde ne şekilde ele alınmıştır ve tanımlanmıştır?
- Eserlerde yer alan değerlerin ilköğretim öğrencileri için değerler eğitimi sürecine uygunluğu nasıldır?

1.2. Araştırmanın Önemi

Değerler; toplumu bir arada tutan, insanların aralarındaki birlikteliği artıran birbiriyle olan ilişkilerinin sağlıklı olmasını sağlayan, geçmişten geleceğe aktarılan sosyal kabullerdir

(Kumbasar, 2011). Toplumların benimsemiş olduğu değerler, o toplumda bir arada yaşayan bireyler için vazgeçilmezdir ve hayati önem arz eder. Değerlerini gelecek nesillere aktarmayan toplumlar zamanla benliklerini kaybederek yok olurlar (Karacan, 2019).

Değerlerin kazanılmasında yaşanan çevrenin etkisi büyüktür. Birey ilk olarak ailede görerek, yaparak, yaşayarak değerlerini özümser. Daha sonra değerlerini okullarda arkadaşlarından öğretmenlerinden, sosyal çevresinden ve birtakım materyaller aracılığı ile öğrenir. Değerler, doğuştan insanlara programlanan uygulamalar değildir öğrenilebilir ve öğretilirler (Fırat, 2021). Bu nedenle öncelikle aile kurumunda verilen eğitimin ve akabinde bireyin düzenli bir şekilde devam ettiği okullarda aldığı eğitimin önemi burada ortaya çıkmaktadır (Baran, Yir, 2019).

Millî Eğitim Bakanlığı 2010 yılında değerler eğitimi ile ilgili çalışma başlatmış ve öğretim programlarında değerler eğitime yer vermiştir. Okullara gönderilen yazıyla da bu konunun hassasiyetle üzerinde durulması gerektiği belirtilmiştir (Utku, 2020). Ülkemizde ailede başlayan değerler eğitiminin okullarda da devam etmesine özen gösterilmiştir.

Her kültür gibi Türk kültürü de kendine has özellikleri barındırır ve yüzyıllardır nesilden nesille aktararak varlığını korumaya devam eder. Edebi eserler de değerlerin aktarılmasında önemli bir yere sahiptir. Değerler metinler aracılığıyla öğrencilere dolaylı yoldan özümsetilmeye çalışılmaktadır. Öğrenciler metinlerde yer alan değerleri benimsemekte ve hayata geçirmektedir. İlköğretim çağı değerlerin kazdırılmasında önemli bir çağdır. Bu sebeple sadece derslerde verilen değer eğitimi yeterli olmamaktadır aynı zamanda edebi eserlerden de yararlanmak gerekmektedir (Fırat, 2021).

Bu çalışmamızda yazın dünyasında önemli bir yere sahip olan büyük usta Yaşar Kemal'in *Ağrı Dağı Efsanesi*, *Binboğalar Efsanesi*, *Çakırcalı Efe*, *İnce Memed 1*, *Üç Anadolu Efsanesi* isimli eserleri literatüre katkı sağlamak ve çocuklarımızın geleceğine ışık tutmak amacıyla değerler eğitimi boyutuyla incelenecektir.

1.3. Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu çalışma;

Yaşar Kemal'in eserlerinden; Yapı Kredi Yayınları *Ağrı Dağı Efsanesi* (2020), Yapı Kredi Yayınları *Binboğalar Efsanesi* (2020), Yapı Kredi Yayınları *Çakırcalı Efe* (2020), Yapı Kredi Yayınları *Üç Anadolu Efsanesi* (2020), Yapı Kredi Yayınları *İnce Memed serisinin birinci kitabı* (2018), 2018 yılında yayımlanan İlköğretim Öğretim Programlarında yer alan

“adalet, dostluk, dürüstlük, özdenetim, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik, yardımseverlik” on kök değerle sınırlı tutularak çalışma tamamlanmıştır.

1.4. Araştırmanın Varsayımları

Çalışmada;

1. Yaşar Kemal’in eserlerinde tespit edilen değerlerin 2018 yılında yayımlanan Sosyal Bilgiler Öğretim Programında yer alan değerlerle uyumlu olduğu;
2. İncelenen kitaplarda on temel değer bulunabileceği ve sayısal olarak dengesiz bir dağılımın olabileceği varsayılmaktadır.

II. BÖLÜM

2. KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Çalışmanın bu bölümünde; Yaşar Kemal'in hayatı ve eserleri, değer kavramı, değerlerin özellikleri, işlevi, önemi, sınıflandırması, analizi; okul, aile, öğretmen ile değer eğitimi; Türk Eğitim Sisteminde değerler eğitimi kavram ve konularına yer verilmiştir.

2.1. Yaşar Kemal

2.1.1. Yaşar Kemal'in Hayatı

Yaşar Kemal 1926 yılında o zamanın Adana iline bağlı olduğu bilinen Osmaniye ilçesinin Hemite (Gökçedam) köyünde dünyaya geldi (Topçu, 2008). Bazı kaynaklarda doğum yılı 1923 olarak geçer. Yaşar Kemal'in asıl ismi Kemal Sadık Gökçeli'dir. Ailesi, Osmaniye'ye göç etmeden önce Van Gölü'nün yakınında bulunun Ernis bugünkü adı ile Günseli Köyünde yaşıyordu. 1915'te Birinci Dünya Savaşı'ndaki Rus işgali sebebiyle Osmaniye'ye göç etmek zorunda kalmışlardır (Kemal, 2020).

Yaşar Kemal, Nigâr Hanım ve çiftçi Sadık Efendi'nin oğludur ve tek çocuktur. Babası zor çocuk sahibi olduğu için Yaşar Kemal'in üzerine çok düşer ve Yaşar Kemal için her yıl kurban kestirir. Üç buçuk yaşında bir kurban kesiminde eniştesi tarafından kaza sonucu sağ gözünü kaybeder. Dört yaşında iken de Sadık Efendi'nin Van'dan göç ederken yanına aldığı Yusuf adındaki evlatlık oğlu tarafından göğsünden bıçaklanarak hayatını kaybeder. Bu olayın üzüntüsü ile Yaşar Kemal 12 yaşına kadar kekeme olur. Okuryazar olduktan sonra kendiliğinden kekemeliği geçer (Topçu, 2008). Babası öldükten sonra Kürt geleneklerinde adet olduğu için annesi amcası Tahir ile evlenir ve bundan da 3 çocuğu olur ve üç çocuğunu da kaybeder. Annesi Nigâr hanımın amcası ile evlenmesinin sebebi kanlarını yerde koymayacağı düşüncesidir ancak beklediği gibi olmaz Tahir, ağabeyinden kalan bütün mal varlığını kaybeder (Çiftlikçi, 1993).

Yaşar Kemal öğrenim yaşamını ortaokula kadar sürdürebilir. İlkokul birinci sınıfı köylerinden bir saat uzakta Burhanlı Köyü'nde okur. Arkadaşı Mehmet Şahin ile birlikte gidip gelirler (Demir, 2020). 2. Sınıfı Kadirli'de bir akrabasının yanında devam eder. 3. Ve son sınıfı Kadirli'de bitirir. İlkokul bittikten sonra ortaokulu okumak için Adana'ya gider. Adana'da okurken aynı zamanda çırçır fabrikalarında çalışır. Ortaokul son sınıfta okulu bırakır ve Adana'da Ramazanoğlu kitapçısında çalışmaya başlar. Burada edebiyata ilgisi artar. Yaşar Kemal ilk eserini de bu zamanlarda yazar. Adana halk Evi Dergisi Görüşler 'de "Seyhan" adlı

eserini on altı yaşında ortaya koyar (Kaçar, 2019). 17 yaşında iken siyasi nedenlerden dolayı tutuklanır (Akin, 2008). 1943 yılında Yaşar Kemal'in ilk kitabı "Ağıtlar" yayınlanır (Topcu, 2008).

1951 yılında Adana'yı terk eder ve Ankara'da Abidin Dino ve Arif Dino ile yakınlık kurar bu da Yaşar Kemal'in edebiyat hayatında önemli bir yere sahip olur (Güvenç, 2009: 46). Ankara'dan İstanbul'a geçme planı yapar. 1951 Mayıs'ında Cumhuriyet gazetesinde gazeteciliğe başlar. Cumhuriyet gazetesinde Yaşar Kemal adıyla yazmaya başlar (Tulukçu, 2009). Yazarlık anlamında ilk derslerini halk âşıklarından ve destanlardan alır. Yazıyla tanıştıktan sonra sanatçı yöredeki halk şairleri gibi şiirler söylemeye başlar ve ünü "Âşık Kemal" olarak yayılmaya başlar. Başlarda annesi Nigâr Hanım oğlunun bu işlerle uğraşmasına karşı çıkarken kocası Sadık Kemal'in koruculuğunu yapan Zala'nın jandarmalar tarafından vurulması üzerine Yaşar Kemal'in yaktığı ağıttan etkilenir ve fikri değişir (Çiftlikçi, 1993).

Yaşar Kemal, 17 yaşında siyasi nedenlerden solculuk yaptığı gerekçesi ile Adana Pamukpazarı Karakolu'nda 10 gün tutukluluk yaşar. 1944 yılında askere gider ve vatani görevini yerine getirir aynı zamanda edebiyat ile ilgili çalışmalara devam eder (Çiftlikçi, 1993). Askerde 1944 yılında "Pis Hikâye" isimli ilk hikâyesinin yazar ve ardından 1946 yılında "Bebek" isimli hikâyesini yazar. Bu hikâyeleri yazarken çok fazla hikâyeye dönüş yapar ve hikâyelerde değişimler yapar beğenmediği bölümleri hikâyeden atar yalnız bu değişiklikten önceki hallerini saklamadığı için pişmanlık duyar. Fransızcaya çevrilen ilk yazısıdır ve çeviri Güzin Dino tarafından yapılmıştır (Karadeniz, 2018). Ortaokulu son sınıfta bıraktıktan sonra ırgat kâtipliği, inşaat kontrol memurluğu, ırgatbaşılık, arzuhalcilik, kütüphane memurluğu, öğretmen vekilliği, traktör sürücülüğü, kontrolörlük görevlerinde bulunmuştur. İstanbul'a geçtikten sonra ise Fransızların sahip olduğu Havagazı Şirketinde gaz kontrol memurluğu yapmıştır (Gün, 2018).

1950 senesinde Komünist Partisi kurmaya teşebbüsten tutuklanır ve birkaç ay Kozan Cezaevinde hapis yatar 1951 yılında İstanbul'a gider ve burada Cumhuriyet gazetesinde köşe yazarlığına başlar. İlk röportajı için Diyarbakır'a gider. Bu zamana kadar kullandığı Sadık Kemal Göğceli adını Cumhuriyet gazetesine başladıktan sonra Yaşar kemal olarak değiştirir. Bu değişikliğin sebebi olarak polisten yakayı kurtarmaktır. Bu fikir Abidin Dino tarafından verilir (Çiftlikçi, 1993).

1952 senesinde "Sarı Sıcak" isimli ilk öykü kitabı yayımlanır. Cumhuriyet Gazetesinde tercümanlık yapan Musevi asıllı Thilda Serrero ile bu senelerde tanışır ve evlenirler (Çiftlikçi, 1993: 15). Thilda İngilizce ve İspanyolca bilmektedir. Thilda, Yaşar Kemal'in eserlerinin başka dillere çevrilmesinde etkili olmuştur ve yurtdışında tanınmasına vesile olmuştur. Yaşar

Kemal'in Thilda ile evliliğinden Raşit Gökçeli adında bir çocukları olmuştur ve Thilda 2001 yılında vefat etmiştir. Ayşe Semiha Baban ile Thilda'nın vefatından bir yıl sonra evlenmiştir (Karadeniz, 2018).

1962 senesinde siyasete Mehmet Ali Aybar'ın kurmuş olduğu Türkiye İşçi Partisinde (TİP) aktif olarak rol olmaya başlar. Partiden 1969 yılında ayrılır. İngilizce öğrenmek için 1963 yılında Cambridge'de Bell School' a başlar. Burada üç ay eğitim aldıktan sonra Paris'e geçer ve Nazım Hikmet ile görüşür. Aynı sene Cumhuriyet Gazetesi'nden siyasi nedenler dolayısıyla ayrılır (Çiftlikçi, 1993).

Yaşar Kemal 1964 yılında annesi Nigâr Hanım'ı kaybeder cenazesini Kadirli'ye defnederler ve ardından Doğan Özgüden ve Fethi Naci'yle birlikte 1971 yılına kadar yayını devam edecek olan Ant Yayınevi'ni kurarlar. Yayınevinde yayınladıkları Marksizm'in Temel Kitabı'ndan dolayı Yaşar Kemal on sekiz ay hüküm giyer. Kararı Yargıtay bozar. 1971 askeri darbesinden dolayı eşi Thilda ve geliniyle Gözaltına alınırlar ve bir ay sonra serbest bırakılır (Demir, 2020). Daha sonra Yaşar kemal eşi Thilda ile 1980 yılına kadar İsveç'te yaşar (Çiftlikçi, 1993).

1982 yılında Yaşar Kemal'in hayatında iki önemli gelişme daha gerçekleşir. Bunlardan birincisi tüm eserlerinin yayınlanacağı Toros Yayınevinin kurulması ve Uluslararası Del Duca Ödülünü almasıdır. Bu ödül yazara insanlığa yaptığı katkı ve hizmetlerden dolayı verilmiştir (Çiftlikçi, 1993).

1991 yılında Fransa'nın Starsbourg Üniversitesi tarafından yazara Fahri Doktora Unvanı verilir. Bununla birlikte Yaşar Kemal Yurtdışında 2, Türkiye'de ise 5 doktora unvanına sahip olur ve Nobel Edebiyat Ödülü'ne Aday gösterilir (Demir, 2020).

Yaşamının son zamanlarını İstanbul'da geçiren yazar 28 Şubat 2015 tarihinde çoklu organ yetmezliği, ritim bozukluğu ve solunum güçlüğü sebebiyle 92 yaşında İstanbul Üniversitesi Çapa Tıp Fakültesinde vefat etmiştir (Yanık, 2016). Yazar, Zincirlikuyu Mezarlığına eşi Thilda'nın yanına defnedilir.

2.1.2. Yaşar Kemal'in Edebi Kişiliği

Yaşar Kemal hayatı boyunca düzenli bir eğitim almamıştır. Kendi kendini eğitmiş yani otodidakt bir kişiliğe sahiptir. Hayatı boyunca yapmış olduğu işler yazara kendini geliştirecek imkânlar ortaya koymuştur. İnsana, tabiata, topluma karşı yapmış olduğu gözlemler, okuma yazmaya verdiği emekler, etrafında bulunan aydın kesim, yaşantısı, sahip olduğu usta çırak ilişkisi ve tabi ki de yeteneği sayesinde yazar Yaşar Kemal olmuştur (Çiftlikçi, 1993).

Yaşar Kemal'in çocukluğundan ölümüne kadar yaşamış olduğu tüm olaylar sanatıyla birleşmiştir ve yazarın eserlerinin bu kadar başarılı olmasını sağlamıştır. Yaşar Kemal kendi kültür birikimin farkına çocuk yaşlarda varmıştır. Çocuk yaşlarda tanıdığı âşıklar destancılar ve annesinin etkisi ile âşıklık yapmaya ve destanlar anlatmaya başlar. Okuma yazma öğrenmesi ile de sözlü olarak yaptığı kültürel birikimi yazıya dökmeye başlar. İlk olarak şiirlerini yazıya geçirmiştir (Demir, 2020).

Çukurova'nın doğal tabiatını; ağacından kuşuna, yerinden göğüne kadar ne varsa bütün doğayı gözlemlemiştir. Yaşar Kemal Çukurova'nın bağrında yetişmiştir ve eserlerinde birçok bitkiden bahseder (Örgün, 2019). Sorbon'da beşerî bilimler konusunda çalışan profesörün çiçek isimlerini Yaşar Kemal'den öğrendim demesi üzerine yazara Starsbourg Üniversitesi Beşerî İlimler Üniversitesi tarafından Fahri doktora unvanı verilmesini sağlamıştır (Çiftlikçi, 1993). Folklor, yazar için vazgeçilmez unsurlarıdır ve bu sadece Çukurova sınırlarında kalmamış Anadolu'nun her yerinde bu unsurları tanımaya ve öğrenmeye çalışmıştır (Örgün, 2019). Yaşar Kemal, eserlerini halk ağzı ile anlatır ve Türk köylüsü gibi yaşar. Benzerlik o kadar fazladır ki Yaşar Kemal'i halktan ayırmak mümkün değildir (Coşar, 2019). Yaşar Kemal'i diğer köy hayatını konu alan yazarlardan farklı olarak köy hayatını birebir yaşayarak yazmıştır yaşamadığı olayları yazmamıştır (Fırat, 2019). Yazar yaşanmadan hiçbir olayın yazılamayacağını savunur (Fırat, 2019).

1939-1940 yıllarında şiirleri yayımlanmaya başlar. Bundan sonraki beş yılda da Çukurova'yı dolaşır ve buralardan maniler, ağıtlar, öyküler, tekerlemeler, şiirler destanlar toplar bir taraftan halk hikâyeleri anlatır. 1940 yılından itibaren de folklor derlemeleri yayımlamaya başlar (Çiftlikçi, 1993).

Yaşar kemalin eserlerinin hem Avrupa'da hem dünyada yoğun ilgi ile karşılaşmasının sebebi eserlerinde şiirselliğin hâkim olmasıdır (Örgün, 2019). Yaşar Kemal yerel anlayıştan ulusal anlayışa ulaşmaya çalışan bir sanatçıdır (Fırat, 2019). Yazar eserlerinde Geleneksel Halk Kültürü ile batı Kültürünü bir araya getirmeye çalışır. Halk kültürünü özümseyerek bundan çağdaş bir edebiyat ortaya çıkarır. Ayrıca sözlü edebiyatın yazılı edebiyatın temelleri olduğunu savunan yazar aydınımızın "*halk aşısı*" ile aşılması gerektiğini savunur (Katar Bolat, 2006).

Yaşar Kemal, Dadaloğlu ve Karacaoğlu'na karşı ilgi ve yakınlık duyar. Yaşı küçük olmasına rağmen haksızlığa ve insan sömürmesine karşı duydukları öfkeyi anlamaya çalışır. Böyle olunca da onların eserleri ile ayrıca ilgilenir (Coşar, 2019).

Yaşar Kemal eserlerinin bir davanın bir tezin savunucusu olması gerektiğini savunur. Toprağı olmayan ya da başkalarının topraklarında çalışmak zorunda kalan köylünün çilesini

anasıyla birlikte fazlasıyla çekmiş ve babasının yokluğunu her zaman hissetmiştir. Ağalara muhtaç olmanın nasıl bir şey olduğunu bir hastalık gibi taşımıştır (Özbek, 2018).

Çocukluğundan bu yana yaşamış olduğu çevre eserlerinde karşımıza çıkar. Genç yaşta eşini kaybeden annesi bin sıkıntı ile yetişmiş oğlunun yanında yer alır (Özbek, 2018).

Yaşar Kemal romanlarında yaşlılar çocuklar ve bebekler genç ve güzel Anadolu kadınları, korkaklar, ağalar, derebeyi özentilerinin eli silahlı zorbalı, sevdalı insanlar, toplum içinde karşılığı olan bilge insanlar, bürokrasinin çeşitli kademelerinde yer alan asker ve siviller vb. kahramanlar işlevleriyle uyum içinde olmuşlardır (Kaçar, 2019). Yaşar Kemal'i okuduğumuzda onun diğer yazarların görmediği detayları görüp hayranlıkla yazdığını görürüz (Çaklı, 2004).

Yaşar Kemal'in eserlerinde tarihi gerçeklerde önemli bir yer tutar. Yazarın eserlerinde tarihi gerçeklerle birlikte tarihî kişilikler de yer alır. Tasarlanmış bir kahramanla tarihi kişiliği olay örgüsü içerisinde yan yana getirebilir. Aynı zamanda kendisine de romanlarında yer verir. Bu şekilde düşüncelerini romanın kahramanlarının ağzından söyletme fırsatı bulmuş olur (Demir, 2020).

Yaşar Kemal'in olayları olduğu gibi değiştirmeden eserlerine yansıttığı için gerçekçi bir yazar olduğunu söylemekte mümkündür. Yazar bize gerçek bir dünya sunar (Çaklı, 2004).

Yaşar Kemal'in ailesinde çok sayıda eşkıya bulunmaktadır. Bu durum yazarın eşkıya romanları yazmasında etkili olmuştur. Bunların yanında ailesinin Arap atları yetiştirmesi romanlarında atlarla ilgili ayrıntılı bilgiler vermesini sağlamıştır (Katar Bolat, 2006).

Yaşar Kemal Türk ve Dünya klasiklerinin tamamını okumuş ve klasiklerin etkisi altında kalmıştır (Güvenç, 2009). Yazar klasiklere verdiği önemden her konuşmasında bahsetmektedir. Klasiklerin, epopenin ve trajedinin ortak yönü epik duygu yoğunluğuna hâkim olmasıdır. Bu *yoğunluk, öfkeli kavgalar, yoğun aşklar, başa çıkılması imkânsız gibi görünen ezilen ezen mücadeleleri olarak dışa vurmaktadır* (Onural, 2017).

Adana'da yaşarken ve Ankara'ya gittiğinde tanıştığı insanlar yazarın sanat hayatının gelişmesini sağlar. Bu isimlerden bazıları şu şekilde verilebilir: Abidin Dino, Orhan Kemal, Şükrü Enis Regü, Reşat Enis, Ali Rıza Yalçın, Ahmet Rüştü Esen, Pertev Naili Boratov, Ahmet Kutsi Tecer, Nurullah Ataç, Azra Erhat, İlhan Başgöz, Enver Gökçe, Arif Damar, Ahmet Arif gibi (Güvenç, 2009).

Yaşar Kemal'in aldığı ödüller şu şekildedir:

1. 1955 Dünyanın En Büyük Çiftliğinde Yedi Gün" adlı röportaj dizisi ile 1955 Gazeteciler Cemiyeti Başarı Armağanı (20 Temmuz 1955)
2. 1956 İnce Memed ile 1956 Varlık Roman Armağanı (20 Ocak 1956)

3. 1966 Teneke'den aynı adla uygulanan oyunu ile 1966 İlhan İskender Armağanı (8 Ekim 1966)
4. 1966 Uzundere (Yer Demir Gök Bakır – Genç Oyuncular Tiyatro Topluluğu-oyunu ile 1966 Uluslararası Nancy Tiyatro Festivali Birincilik Ödülü (23 Mayıs 1966)
5. 1974 Demirciler Çarşısı Cinayeti ile 1974 Madaralı Roman Armağanı (17 Nisan 1974)
6. 1977 Yer Demir Gök Bakır ile 1977 Fransa Eleştirmenler Sendikası “En İyi Yabancı Roman Ödülü”
7. 1978 Ölmez Otu 1978’de Fransa’da “En İyi Yabancı Kitap Ödülü”
8. 1979 Binboğalar Efsanesi ile 1979 Fransa “Büyük Jüri En İyi Kitap Ödülü”
9. 1982 Uluslararası Cino Del Duca Ödülü; Fransa (14 Ekim 1982)
10. 1984 Legion d'Honneur Commandeur Payesi; Fransa (4 Mayıs 1984)
11. 1984 TÜYAP Kitap Fuarı Edebiyat Halk Ödülü (7 Kasım 1984)
12. 1984 Nokta Dergisi “Doruktaki Dokuz Edebiyat Ödülü”
13. 1984 İstek Vakfı “Yılın En Çok Okunan Yazarı Ödülü”
14. 1985 Sedat Simavi Vakfı “Edebiyat Ödülü” (9 Aralık 1985)
15. 1986 Kale Kapısı İle 1986 “Orhan Kemal Roman Ödülü” (2 Haziran 1986)
16. 1988 TÜYAP Kitap Fuarı “Halk Ödülü (10 Kasım 1988)
17. 1988 PEN Yazarlar Derneği Başkanlığı (3 Kasım 1988)
18. 1988 Fransa Kültür Başkanlığı “Commandeur des Arts et des Lettres” Nişanı (10 Mayıs 1988)
19. 1989 Beyoğlu Güzelleştirme ve Koruma Derneği Plaketi
20. 1989 Dil Derneği “Türk Dili Onur Ödülü”
21. 1989 8. TÜYAP İstanbul Kitap Fuarı Şükran Plaketi (11 Kasım 1989)
22. 1990 Adana Seyhan Belediyesi 2. Kültür Şenliği Şükran Plaketi
23. 1990 9. TÜYAP İstanbul Kitap Fuarı Şükran Plaketi
24. 1991 Seyhan Belediyesi 3. Kültür Şenliği Ödülü (4-9 Ekim 1991)
25. 1991 Strasbourg Üniversitesi Onur Doktorası (8 Kasım 1991)
26. 1991 Nokta Dergisi “Doruktakiler’90 Ödülü”
27. 1992 11. TÜYAP Kitap Fuarı Onur Yazarı (11 Kasım 1992)
28. 1992 Akdeniz Üniversitesi Onur Doktorası (20 Nisan 1992)
29. 1993 Antalya Altın Portakal Film Festivali, “Yaşam Boyu Altın Portakal Onur Ödülü” (17-20 Ekim 1993)

30. 1993 Adana Seyhan Belediyesi “4. Kültür Şenliği  d l ” ve Şükran Plaketi (9 Mayıs 1993)
31. 1993  ukurova Gazeteciler Cemiyeti Şükran Plaketi
32. 1993 Kültür Bakanlığı Büyük  d l  (13 Mayıs 1993)
33. 1993 5. Ankara Uluslararası Film Festivali “Sinemada Yaşar Kemal  d l ” (21 Mayıs 1993)
34. 1994 M lkiyeler Birliği Rüştü Koray Armağanı (4 Aralık 1994)
35. 1995 Morgenavissen Jyland-P sten  d l  (Kopenhag- Danimarka)
36. 1995 68’liler Birliği Vakfı Hatırası
37. 1996 Nokta Dergisi “Doruklatakliler’95  d l ” (18 Mart 1996)
38. 1996 Türkiye Yayıncılar Birliği “Düşünce  zg rl ğ   d l ” (7 Kasım 1996)
39. 1996 Kanın Sesi ile “1996 Akdeniz Yabancı Kitap  d l ” (Perpignan, Fransa)
40. 1996 Premi Internacional Catalunya  d l  (Barcelona, İspanya) (18 Mart 1996)
41. 1996 Lillian Hellman/Dashiell Hammett Baskıya Karşı Cesaret  d l  (New York, ABD)
42. 1997 Uluslararası Nonino  d l  (İtalya) (25 Ocak 1997)
43. 1997 Kenne Vakfı “Düşünce ve Söz  zg rl ğ   d l ” (Uppsala, İsveç)
44. 1997 Norveç Yazarlar Birliği  d l , Wole Soyinka ile Ortak
45. 1997 Frankfurt Kitap Fuarı “Alman Yayıncılar Birliği  d l ” (15-20 Ekim 1997)
46. 1998 Berlin Frei Üniversitesi Fahri Doktorası
47. 1998 Bordeaux Yayıncılar Birliği “Yabancı Edebiyat  d l ”
48. 2001 Orhan Apaydın Demokrasi ve Barış Vakfı 2000 Yılı  d l 
49. 2002 Almanya YeŐiller Partisi Onursal BaŐkanı (17 Mart 2002)
50. 2002 Türkiye Gazeteciler Cemiyeti “Burhan Felek Basın Hizmet  d l ” (8 Kasım 2002)
51. 2002 Ankara Bilkent Üniversitesi Fahri Doktorası (18 Mayıs 2005)
52. 2002 Bilkent  niversitesi  ğrenci Konseyi Kültür Sanat Günlerine Katılım Şükran Plaketi
53. 2002 Pen Yazarlar Derneği Şükran  d l 
54. 2003  anakkale Uluslararası Troya Festivali, “2. Homeros Şiir  d l ” (9-15 Ağustos 2003)
55. 2003 Soranos Dostluk  d l  (Selanik) Hellenic Turkish Conference in Peritanal Medicine, Yunanistan

56. 2003 Türkiye Yayıncılar Birliği “Yayıncılık Emek Ödülü” (12 Ekim 2003)
57. 2004 Dil Derneği, 3. İzmir Türkçe Günleri “3. Türkçeye Emek Ödülleri- Yayın Ödülü” (26 Eylül 2004)
58. 2006 Sabancı Üniversitesi 2005-2006 Akademik Yılı Kapanış Konferansı Konuşmacısı Şükran Plaketi (29 Haziran 2006)
59. 2006 İstanbul Kadıköy Belediyesi “1. Kadıköy Kitap Fuarı” Şükran Plaketi
60. 2007 Anadolu Halk Bilimleri ve Kültür Derneği “Özgür İnsan Ödülü”
61. 2008 Cumhurbaşkanlığı Kültür ve Sanat Büyük Ödülü (29 Kasım 2012)
62. 2008 Kafkas Diasporası Onur Ödülü
63. 2008 Türk Eğitim Vakfı İnanç Türkeş Özel Lisesi Şükran Ödülü
64. 2009 Adana Kültür ve Dayanışma Derneği AKDD Onur Ödülü
65. 2009 Boğaziçi Üniversitesi Fahri Doktorası (7 Ekim 2009)
66. 2009 Çukurova üniversitesi Fahri Doktorası (7 Ekim 2009)
67. 2009 Anadolu Üniversitesi “İmece 2009 Katılımlı Güzel Sanatlar ve Tasarım Sempozyumu” Teşekkür Beratı
68. 2009 Türkiye Diyabet Vakfı Onur Ödülü (13 Kasım 2009)
69. 2010 Çağdaş Gazeteciler Derneği Özel Onur Ödülü (28 Mart 2011)
70. 2011 Grand Officier dans l'Ordre National de la Legion d'Honneur Nişanı, Fransa (17 Aralık 2011)
71. 2011 Yeni Kuşak Köy Enstitüleri Derneği “Aydınlanma Onur Ödülü” (17 Nisan 2011)
72. 2011 Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Onursal Doktorası (23 Aralık 2011)
73. 2012 Ankara Çukurova lobisi “4. Altın Turaç- Yılın Yazarı Özel Ödülü” (5 Mayıs 2012)
74. 2012 İzmir Dikili Belediyesi “Nazım Hikmet Barış Ödülü” (1 Eylül 2012)
75. 2012 Troya Folklor Araştırma Derneği “Troya Kültür Sanat Ödülü” (13 Ocak 2012)
76. 2012 80. Dil Bayramı Onur Ödülü, Dil Derneği (29 Eylül 2012)
77. 2012 Elîh- Batman Dernekleri Federasyonu Şükran Ödülü
78. 2012 İstanbul Arel Üniversitesi “Yaşam Boyu Onur Ödülü”
79. 2012 BALEV “Beyaz Yaşam Ödülü” (22 Aralık 2012)
80. 2013 Türkiye Gazeteciler Cemiyeti 67. Kuruluş Yıldönümü Şükran Plaketi
81. 2013 Ermenistan kültür Bakanlığı Krikor Naregatsi Nişanı (4 Eylül 2013)

82. 2013 Arnavutluk Kültür Bakanlığı “Yaşar Kemal Edebiyatına Saygı –Yaşar Kemal Buluşması” (31 Mayıs 2013)
83. 2013 Norveç Edebiyat ve İfade  zg rl ğ  Akademisi “Bjornstjerne Bjornson-Akademiet 2013  d l ” (9 Kasım 2013)
84. 2013 Kabataş Erkek Lisesi Şükran Plaketi (27 Şubat 2013)
85. 2013 Kafkas Abhazya Kültür Derneğ  Şükran Plaketi
86. 2014 Bilgi Üniversitesi Fahri Doktorası (12 Kasım 2014)
87. 2014 İstanbul Sarıyer Belediyesi “Beyaz Martı Edebiyat Onur  d l ” (7 Aralık 2014)
88. 2015  ukurova Sanat Girişimi “9. Uluslararası Çukurova Sanat Günleri Çukurova  d l ” (18 Mart 2015)
89. 2015 Birleşik Hukukçular Kulübü “Ceride-i Kantar 2015 Onur  d l ” (Yaşar Kemal Vakfı, 2022).

Yaşar Kemal “Seyhan” isimli şiirini on altı yaşında yayımlar ve ilk kitabı “Ağ tlar” kitabını da 1943 yılında yayımlar. Yazar edebi hayatına şiirlerle başlamış ardından hik ye, roman ve röportaj türlerinde eserler vermiştir (Katar Polat, 2006). 1939 yılında eser vermeye başlayan yazar bu zamana kadar 45 in üzerinde eser vermiştir. Bunlardan 26 tanesi romandır.

2.1.3. Yaşar Kemal’in Eserleri

2.1.4. Şiirleri

1. Seyhan (1939)
2. Masal (1940)
3. Korku (1940)
4. Halay (1942)
5. Zafer (1943)
6. Işık (1943)
7. Güzelleme (1943)
8. Bekle (1943)
9. Misafir (1944)
10. Ağ t (1944)
11. Yalnızlık (1940)
12. Merhaba, Zülfi Livaneli tarafından bestelenmiştir.

13. Yazarın yayınlanmayan şiirleri özel dosyasında yer almaktadır (Çiftlikçi, 1993). Yaşar Kemal'in denemeleri, derlemeleri, romanları, röportajları ve çocuk romanları (Yiğit, 2020).

2.1.5. Deneme ve Derlemeleri

1. Ağıtlar (1943)
2. Taş Çatlasa (1961)
3. Baldaki Tuz (1974)
4. Gökyüzü Mavi kaldı (1978)
5. Ağacın Çürüğü: Yazılar –Konuşmalar (1980)
6. Deniz Küstü (1978)
7. Yayınlanmamış 10 Ağıt (1985)
8. Sarı Defterdekiler: Folklor Derlemeleri (1997)
9. Ustadır Arı (1995)

2.1.6. Öyküleri

1. Sarı Sıcak (1952)
2. Bütün Hikâyeleri (1975)

2.1.7. Romanları

1. İnce Memed I (1955)
2. İnce Memed II (1969)
3. İnce Memed III (1984)
4. İnce Memed IV (1987)
5. Teneke (1955)
6. Orta Direk (1960)
7. Yer Demir Gök Bakır (1963)
8. Üç Anadolu Efsanesi (1967)
9. Ağrıdağı Efsanesi (1970)
10. Demirciler Çarşısı Cinayeti (1974)
11. Akçasazın Ağaları/ Yusufçuk Yusuf (1975)
12. Yılanı Öldürseler (1976)
13. Al Gözüm Seyreyle Salih (1976)

14. Allah'ın Askerleri (1978)
15. Kuşlar da Gitti (1978)
16. Deniz Küstü (1978)
17. Hüyükteki Nar Ağacı (1982)
18. Yağmurcuk Kuşu/Kimsecik (1980)
19. Kale Kapısı/Kimsecik (1985)
20. Kanın Sesi/Kimsecik (1991)
21. Fırat Suyu Kan Akıyor Baksana (1997)
22. Karıncanın Su İçtiği (2002)
23. Tanyeri Horozları (2002)
24. Roman Üç Anadolu Efsanesi (1967)
25. Binboğalar Efsanesi (1971)
26. Çakırcalı Efe (1972)

2.1.8. Röportaj

1. Yanan Ormanlarda 50 Gün (1955)
2. Çukurova Yana (1955)
3. Peribacaları (1957)
4. Bu diyar Baştan Başa (1971)
5. Bir Bulut Kaynıyor (1974)

2.1.9. Çocuk Romanları

1. Filler Sultanı ile Kırmızı Sakallı Topal Karınca (1977)

2.1.10. Çeviri

1. Ayışığı Kuyumcuları (1977) (Bilge, 2018).

2.2. Değer Kavramı

2.2.1. Değer Nedir?

Değer kavramı birçok bilim dalında özellikle üzerinde durulan bir kavramdır. Bütün bilim dalları değerleri kendi bakış açısı ile yorumlamış ve kendi görüşlerini ortaya koymuşlardır. Bu sebeple bilim dalları arasında ortak noktaya varılamadığı için birden fazla

tanım ortaya çıkmıştır (Demir, 2019). Değerlerin önem kazanmasında bireylerin sosyal hayatında değerlerin belirleyici olması yatmaktadır (Kuşdil ve Kağıtçıbaşı, 2000:60).

Genel olarak yapılan tanımlara baktığımızda;

Değer kavramı Türk Dil Kurumu tarafından yayınlanan Türkçe sözlükte birden fazla tanımlar yapılmıştır: “Bir şeyin önemini belirlemeye yarayan soyut ölçü, bir şeyin değdiği karşılık, kıymet; Bir şeyin Para ile ölçülebilen karşılığı, bedel, kıymet, paha, valör; Bir ulusun sahip olduğu sosyal, Kültürel, ekonomik ve bilimsel değerlerini kapsayan maddi ve manevi öğelerin bütünü” (TDK, 2022)

Değerler toplum tarafından en çok tercih edilen ve uygun görülen davranışları ifade eden, bireylerin toplum tarafından uygun görülen davranışlara göre en doğru kararı vermesini sağlayan kurallardır (Demir, 2019).

Bütün milletlerin hayatına devam edebilmesi ve “doğru, iyi, güzel olma” özelliklerine sahip olan prensiplere değerler denir (Fırat, 2021).

Bireyin karşılaştığı varlık, husus, kavram karşısında hareketlerine yön veren ilkeleri ve düşünceleri vardır. Davranışlarının ilkeleri ile uyumlu olup olmadığına karar verirken ve bunların sonuçlarını test ederken belli kavramlar kullanır. Bu ilke, davranış ve kavramlara değer denir (Ecer Çakar, 2019).

Değer kavramı milletin kendi içinden gelen özü ve kendi arasındaki ilişki ile oluşmuş bir kıymetler toplamı olarak tanımlanabilir. Bu hal toplumunda farklılaşmaya müsait olmasına karşın, değişmeyen sabitlenmiş kanunlara da sahiptir (İnce, 2021).

Bütün toplumların kendilerine ait değerlerinin maddi ve manevi olmak üzere iki şekli vardır. Maddi değerler; *“bir milletin sahip olduğu mimari, el sanatları, araç gereç, giyim ve kuşam gibi fiziki varlığı olan her şey maddi değerleri oluşturur. Değerlerin soyut olan kısmını manevi değerler oluşturur. Bunlar düşünce inanç ve tutumlardır”* (Fırat, 2021:10).

2.2.2. Değerlerin Özellikleri

Değer kavramı ile ilgili Schwartz ve Bilsky (akt. Akbalık, 2015: 20) tarafından şu şekilde sıralanmıştır:

Değerler inançtır. Yalnız değerler tamamen objektif ve insan ruhundan ayrı düşünülemez. Bireysel ve soyutturlar ancak faaliyete geçirildiklerinde hislerle bir olabilirler. Sadece fikir değildirler.

Değerler bireylerin amaçlarıyla ve bu amaçlara ulaşmada etkili olan davranış biçimleriyle (adalet, eşitlik, yardımseverlik vb.) alakalıdır.

Değerler özgül eylem ve durumların üzerindedir. Örneğin adalet değeri, her zaman ve her yerde yaşadığımız ilişkilerde bulunsak ya da bulunmasak bütün ortamlarda geçerlidir.

Değerler davranışların, insanların ve olayların seçilmesinde ya da değişimini yönlendiren standartlar olarak işlev görür.

Değerler taşıdıkları öneme göre kendi aralarında sıralanırlar. Her topluluğun önemli gördüğü değere göre bir sistem oluşturur.

Değerler değişime açık yapılardır. Bütün sistemler zamanın getirdiği değişimlerden etkilenir. Değerlerde zamanın ihtiyaçlarına cevap verdiği sürece devamlılığını sürdürür. Bu nedenle ihtiyaçlara cevap vermek adına değerlerinde öncelikleri değişime uğrayabilir.

Bir başka yönden Keskin (2016) (akt. Demir, 2019: 12) değer özelliklerini şu şekilde aktarmaktadır:

- Değerler birbirinden bağımsız değildir.
- Değerler arasında hiyerarşik bir yapı vardır.
- Değerler sistemine yeni değerler dahil olmaktadır.
- Değerlerin insan ve toplum hayatında önemli bir yeri vardır.
- Değerler pekiştirmelerle desteklenir veya etkisini kaybeder.
- Değerlerin göreceli boyutu vardır.
- Değerler toplum tarafından uzlaşa sonucu oluşmuştur.
- Değerlerin evrensel boyutu vardır.

Bu verilen özelliklere bakıldığında; değerler insanların nasıl davranması gerektiği konusunda bireye yardımcı olurlar. İyi olan ile kötü olan davranışların birbirinden ayrılmasına yardımcı olurlar. Değerler bireyler için bir gereksinimdir. Bundan dolayı benimseyen kişi için değerler bir yaşayış şekli ve inançtır (Demir, 2019).

2.2.3. Değerlerin İşlevleri

Bireylerin sağlıklı bir toplumda barış, huzur ve mutlu bir arada yaşamlarını devam ettirebilmeleri için birtakım ilkelere ihtiyaçları vardır. Toplumun beraberliğini sağlamada değerler önemli görev üstlenirler. Değerler bireylerin yaşamlarında kolaylıklar sağladığı gibi bireylerin aralarındaki bağları da güçlendiren bir anahtar gibidir (Kumbasar, 2011).

Değerlerine sahip çıkmayan toplumlar düzenlerini kaybederler. Değerler, bireylerin hayatlarında göstermiş oldukları davranışların kontrolünü ve diğer bireylerle olan ilişkilerinde önem arz eder (Kılıç, 2019).

Fichter, değerlerin işlevlerini altı maddede sıralamıştır. Bunlar:

- Değerler tabakalaşma sistemini mümkün kılar. Değerler bireyin ve toplulukların sosyal değerinin yargılanmasında hazır birer araç olarak kullanılır.
- Değerler kişilerin dikkatini yararlı ve önemli olarak görülen maddi kültür nesneleri üzerinde odaklar. Bu öge insanlar ve toplum için önem arz etmeyeabilir yalnız zamanla ögenin değerinin anlaşılmasına ve emek harcanması gerektiğine kanaat getirilebilir.
- Her toplumda ideal düşünme ve davranma yollarına değerler tarafından işaret edilir. Değerler kişilere bir yol haritası çizer ve insanlar hangi yoldan gideceğine gösterilen bu yollardan birini tercih ederek ulaşabilir.
- Değerler kişilerin sosyal rollerini seçmesine ve gerçekleştirmesine rehberlik eder.
- Değerler sosyal kontrol baskının araçlarıdır. Kişileri toplum tarafından doğru kabul edilmiş olan kurallara uyması için yönlendirir, doğru olanı yapması için teşvik eder ve yanlış yönlere gitmesinin yolunu kapatır.
- Değerler dayanışmayı sağlayan başlıca unsurlardır. Bireyler kendileri gibi düşünüp kendileri gibi yaşayan insanlarla daha çok zaman geçirir. Bu da değerlerin sosyal gruplarda daha çok yardımlaşma ve dayanışma da bulunmasını sağlayan bir faktördür (Fichter, 1999'dan aktaran: Kılıç, 2019, s.13).

2.2.4. Değerlerin Sınıflandırılması ve Analizi

İnsanlar birbirleri ile sürekli etkileşim halindedirler. Birbirleri ile olumlu ilişki kurabilmek adına belli başlı kendilerine göre kavramlar geliştirirler. İyi davranmak, olumlu diyalog geliştirmek, sosyalleşmek gibi kavramları zihinlerinde barındırırlar. Değerler kendi arasında birbiri ile bağlantılıdır. Tanımlarda kuramcıların değerler konusunda farklı görüşleri olduğu gibi sınıflandırmada da farklı görüşler bulunmaktadır (Göktürk, 2022).

Değerler ile ilgili araştırma yapan sosyal bilimciler, çalışmalarını basite indirmek ve güvenilir kılmak için değerleri gruplandırmışlardır.

“Değerleri temel ve aracı değerler, bireysel ve grup ölçekli değerler, geleneksel ve küresel değerler gibi farklı şekilde sınıflamalar olmuştur” (Kılıç, 2019).

Değerler toplumda maddi ve manevi değerler olarak da sınıflandırılır. Maddi değerlerimiz olarak; kıyafetlerimiz, yiyecek ve içeceklerimiz, tarihi eserlerimiz örnek olarak

verilebilirken manevi değerlerimize büyüklere karşı saygımız, dürüstlüğümüz, yardımlaşmamız örnek verilebilir.

Bu sınıflamalarda en çok onaylanan Spranger, Schwartz, Rokeach ve Nelson’a ait olanlardır bunları takiben yerli sosyal bilimcilerde birtakım sınıflamalar yapmışlardır (Çakıcı, 2010).

2.2.5. Spranger’a Göre Değerlerin Sınıflaması

“Spranger'a göre değerler sıralaması 1928 yılında yapmıştır. Bu sınıflama Allport, Vernom ve Lindzey (1951) tarafından ölçeğe dönüştürülmüştür. Spranger’in yaptığı sınıflama sonucunda altı grup ortaya çıkmıştır. Bunlar; estetik, teorik, ekonomik, siyasi, sosyal ve dini gruplardır”: (Akbaş, 2004, s.55).

Tablo 1. Spranger’a Göre Değerlerin Sınıflandırması

Bilimsel Değer	Gerçeğe, bilgiye, muhakemeye ve eleştirel düşünceye önem verir. Bilimsel değeri olan insan deneysel, eleştirci, akılcı ve entelektüeldir.
Ekonomik Değer	Yararlı ve pratik olana önem verir. Ekonomik değerlerin hayatta önemsenmesi gerektiğini belirtir.
Estetik Değer	Simetri, uyum ve forma önem verir. Birey hayatı olayların bir çeşitliliği olarak görür. Sanatın toplum için zorunluluk olduğunu düşünür.
Sosyal Değer	Başkalarını sevmeye, yardım ve bencil olmama esastır. En yüksek değer insan sevgisidir. Bu insan sevgisini insanlara sunar. Nazik ve sempattır, bencil değildir.
Politik Değer	Her şeyin üstünde kişisel güç, etki ve şöhret vardır. Esas olarak kuvvetle ilgilidir.
Dini Değer	Evreni bir bütün olarak kavrar ve kendisini onun bütünlüğüne bağlar. Dini uğrunda dünyevi hazları feda eder.

2.2.6. Schwartz’a Göre Değerlerin Sınıflaması

Schwartz (Aktaran Kağıtçıbaşı ve Kuşdil, 2000, 60-61) “topladığı verilerden yola çıkarak değerleri iki grupta sınıflandırır. Bu sınıflama bireysel değerler ve kültürel sınıflamadır. Bireysel düzeydeki değerler kişilerin yaşamını değiştirmelerine göre ele alınır.

Kültürel inceleme ise grubun kendisidir.”

Schwartz, değerleri on temel grupta toplamıştır. Tüm gruplarda 56 değer mevcuttur. Tablo 2’de Schwartz’a ait sınıflama gösterilmiştir: (Aktaran Kağıtçıbaşı ve Kuşdil, 2000, 60-61).

Tablo 2. Schwartz’a Göre Değerlerin Sınıflaması

Gruplar	Değerler
Güç (Power); toplumsal konum, insanlar ve kaynaklar üzerinde denetim gücü	Sosyal güç sahibi olmak, Otorite sahibi olmak, Zengin olmak, Toplumdaki görüntümü koruyabilmek (İnsanlar tarafından benimsenmek)
Başarı: Toplumsal standartları temel alan kişisel başarı yönelimi	Başarılı olmak, Yetkin olmak, Hırslı olmak, Sözü geçen biri olmak
Hazcılık: Bireysel Zevke ve hazza yönelim	Zevk, Hayattan tat almak
Uyarılım: Heyecan ve yenilik arayışı	Cesur olmak, Değişken bir hayat yaşamak, Heyecanlı bir yaşantı sahibi olmak
Öz yönelim: Düşünce ve eylemde bağımsızlık	Yaratıcı olmak, Merak duyabilmek, Özgür olmak, Kendi amaçlarını seçebilmek, Bağımsız olmak, Kendine saygısı olmak
Evrenselcilik: Anlayışlılık, hoşgörü ve tüm insanların ve doğanın iyiliğini gözetlemek	Açık fikirli olmak, Erdemli olmak, Toplumsal adalet, Eşitlik, Dünyada barışı istemek, Güzelliklerle dolu bir dünya, Doğal bütünlük içinde olmak, Çevreyi korumak, İç uyum
Geleneksellik: Kültürel ya da dinsel töre ve fikirlere saygı ve bağımlılık	Alçakgönüllü olmak, Dindar olmak, Hayatın bana verdiklerini kabullenmek, Geleneklere saygılı olmak, İlmli olmak (Dünyevi işlerden el ayak çekmek)
İyiliksever: Kişinin yakın olduğu kişilerin iyiliğini gözetme ve geliştirme	Yardımsever olmak, Dürüst olmak, Bağışlayıcı olmak, Sadık olmak, Sorumluluk sahibi olmak (Gerçek arkadaşlık, Olgun sevgi, Manevi bir hayat, Anlamlı bir hayat)

Uyma: Başkalarına zarar verebilecek ve toplumsal beklentilere aykırı olabilecek dürtü ve eylemlerin sınırlandırılması	Kibarlık, İtaatkâr olmak, Anne-babaya ve yaşlılara değer vermek, Kendini denetleyebilmek
Güvenlik: Toplumun, var olan ilişkilerin ve kişinin kendisinin huzuru ve sürekliliği	Ulusal güvenlik, Toplumsal düzenin sürmesini istemek, Temiz olmak, Aile güvenliği, İyiliğe karşılık vermek (Bağlılık duygusu, Sağlıklı olmak)

2.2.7. Rokeach’a Göre Değer Sınıflaması

Rokeach 1973 yılında değerleri araç ve amaç değerler olmak üzere ikiye ayırmıştır (Akbaş, 2004; 57). Rokeach, 1973 tarafından oluşturulan değer sınıflamasına ait tablo aşağıdaki gibidir. Her bir değere ait on sekizer tane değer bulunmaktadır: (Aktaran Akbaş, 2004, 57).

Tablo 3. Rokeach’a Göre Değer Sınıflaması

Amaç Değerler	Araç Değerler
Aile güvenliği	Bağımsız olma
Barış içinde bir dünya	Bağışlayıcı
Başarılı olma	Cesaretli
Bilgelik	Dürüst
Dini olgunluk	Entelektüel
Eşitlik	Geniş görüşlü
Gerçek dostluk	Hırslı
Güzellikler dünyası	İtaatkâr
Heyecanlı verici bir yaşam	Kendini kontrol eden
İç huzur	Kibar
Kendine saygı	Kendine hâkim
Mutluluk	Mantıklı
Gerçek dostluk	Neşeli
Özgürlük	Sevecen
Rahat bir yaşam	Sorumluluk sahibi
Sosyal kabul	Temiz
Ulusal güvenlik	Yardımsaver
Zevk	Yaratıcı olma

2.3. Değerler Eğitimi

“Bireyin gelişimi doğuştan gelen kalıtsak etki ile yaşadığı çevrenin ortak etkileşimi ile gerçekleşir” (Özcan ve Sarıcı Bulut, 2013, s.9). Bu durumda birey, sadece kalıtsal özelliklere

bağlı değildir aynı zamanda ailesinden, eğitim gördüğü okuldan, öğretmenlerinden, arkadaşlarından ve bütün sosyal çevresinden etkilenerek gelişmektedir. Bu gelişmede hiç şüphesiz en önemli basamak aile ardından eğitim kurumlarıdır.

“Çocukların ilk eğitmenleri ve ahlak eğitmenleri aileleridir” (Ünal, 2019, s.48). Belli bir kurala göre verilmeyen gelişigüzel eğitimin ailede başlamasıyla kurallara bağlı belli bir sistematiğe olan eğitimin verileceği en güzel yerler okullardır (Gündüz, 2019;31).

Eğitim, bireyin kendi yaşantısında istendik yönde davranış değişikliği gerçekleştirmesi sürecine denir (Özdemir,2014). İstendik öğrenmelerin oluşabilmesi bireyin gelişimsel ve bireysel özelliklerine göre ayarlanması ve faaliyete geçirilmesi ile mümkündür (Yıldırım, 2015). “Eğitim bireylerin yaşadığı toplumda önemi olan önceden belirlenmiş kurallara göre bireyin davranışında değişime sebep olan belirlenmiş bir ortamda bireyin yeteneklerini tutumlarını ve davranışlarını değiştirme süreci” olarak tanımlanmaktadır (Yapıcı ve Yapıcı, 2017;2).

“Herkes, her zaman ve her şekilde eğitim durumundadır. Eğitim bu durumda hayatın bir parçası gibidir” (Tosun, 2020, s.11).

Brezinka altı ülkeden derlediği eğitim tanımında şu şekilde bir sonuca ulaşmıştır. Eğitimi kelime olarak yedi kavram olarak tanımlamaktadır. Bunlar:

- Eğitim bir süreçtir.
- Eğitim bir sürecin sonucudur.
- Eğitim bir eğitmenin yaptığı işidir.
- Eğitim öğrencinin yaptığı işidir. (Kendi yaşantıları sürecinde kendini geliştirme)
- Eğitim, eğiten ile eğitilen arasındaki ilişkilerin etkisidir.
- Eğitim, eğiten ile eğitilen arasındaki etkileşimin adıdır.
- Eğitim, eğitimcilerin hedefidir (Brezinka,1981: 41; akt. Tosun, 2020: 11-19).

Bir yapıyı oluşturan parçalar gibi değerlerde toplumsal yapıyı oluşturur. Eğitim bu yapının güçlü olmasını sağlamada en önemli göreve sahiptir. Eğitimin bireyin bilişsel, duyuşsal ve psikomotor gelişiminde büyük katkı sağlar (Kumbasar, 2011;31). Bilişsel gelişim, bireyin dış dünyada yaşanan olayları anlamlandırma ve öğrenme sürecini düşünce yolu ile gerçekleştirme olgusudur (Kol, 2011; 2). “Duyuşsal gelişim, bireyin ahlaki yönünü terbiye eder ve kalbi temizler” (Kumbasar, 2011; 31). Psikomotor gelişim ise; Bireyin hareket becerilerinin zihinsel gelişimle desteklenerek geliştirilmesi sürecidir ve hayat boyu devam eden bir gelişimdir (Bayraktar ve Süleymanoğulları, 2020).

Birey, yaşamı boyunca farklı farklı değer yargılarıyla karşı karşıya kalır bundan dolayı da değer öğretilmesine ihtiyaç duyar (Erkılıç, 2019, s.15). Türkiye’de 1990’lı yıllar değer

kavramının daha çok söz edildiği yıllar olmuş ve bunun neticesinde değer kavramı için birçok farklı fikir ortaya atılmıştır. Değer kavramı ve eğitiminin popüleritesi artmıştır. Değer eğitimi bireyin kişiliğini geliştirir ve iyileştirir. Değer eğitimi bireyin toplumla uyumlu davranmasını topluma ait olma duygusunu öğretir (Tezcan, 2018, s.25-26).

Değerlerin farkında olarak öğretilip doğrudan ya da dolaylı olarak bireylerin değerlerle ilgili davranış ve bilgisini artırmak, bireysel olarak tabi oldukları toplum ile uyumlu yaşamalarını ve topluma uygun davranmaları için gerekli bilgi ve becerileri özümseme faaliyetine değer eğitimi denir (Kılıç, 2019, s.18).

2.4. Değer Eğitimi Yaklaşımları

Değerler eğitimi rastgele gelişen bir süreç değildir (Kılıç, 2019: 17). Değerler yaşamımıza yön verirken değerler eğitimi yaklaşımları da eğitim sürecinde izleyeceğimiz yolları gösterir (Kurtde Fidan, 2019, s.85)

Değerler eğitimi yaklaşımları “*Değerlerin Doğrudan Öğretimi Yaklaşımı; Değerleri Açıklama Yaklaşımı, Değer Analizi Yaklaşımı, Ahlaki Muhakeme Yaklaşımı, Adil Topluluk Okulları ve Karakter Eğitimi Yaklaşımları olarak ele alınmıştır*” (Kurtde Fidan, 2019: 88-90).

Değer eğitimi yaklaşımları şu şekilde sıralanır:

- Değerleri Telkin Etme, Aşılama
- Değerleri Belirginleştirme, Açıklama
- Değer Analizi
- Ahlaki Muhakeme (Kılıç, 2019: 19).

2.4.1. Değerlerin Doğrudan Aşılama Yoluyla Öğretimi Yaklaşımı

Değerlerin nesilden nesile doğrudan anlatılması ve iletilmesi yoluyla gerçekleşen geleneksel bir yaklaşımdır (Kurtde Figen,2019: 89). Doğrudan öğretim yaklaşımı uzun zamandır tercih edilen ve öğretmen odaklı bir yaklaşımdır (Fırat, 2021: 42). Tümünden gelim yöntemine dayanır ve bundan dolayı değerlerle ilgili bilgi vermek amacıyla gösteri, anlatım, soru cevap yöntemleri kullanılır (Çakıcı, 2010: 36).

Telkin Türk Dil Kurumu’na göre “Bir duyguyu, bir düşünceyi aşılama; bilinç dışı bir sürecin aracılığıyla, kişinin ruhsal veya fizyolojik alanıyla ilgili bir düşüncenin gerçekleştirilmesi” (TDK, 2022). Burada da olduğu gibi yöntemin bilgiyi aşılama doğrudan aktarma durumu vardır. Bu durumu okullarda yaşama dair ahlaki yönü ağır basan hikayelerden oldukça fazla yararlanır.

Aile ortamında, “Eşyalarını Arkadaşlarıyla Paylaşmalısın”, “Odanı Toplamalısın” “Kardeşine İyi Davranmalısın” telkinleri kullanıldığında sırayla “paylaşma”, “sorumluluk”, “sevgi”, değerlerini aşılaya yöneliktir. Okullarda öğretmenlerin “okulumuzu temiz tutalım”, okula zamanında gelem” değerlerini belirtmesi sırasıyla “temizlik” ve “sorumluluk” değerlerinin telkinine yöneliktir (Çakıcı, 2010: 24).

2.4.2. Değerleri Belirginleştirme, Açıklama Yaklaşımı

Bu yaklaşım “John Dewey’in çalışmaları örnek alınarak Rath, Harmin ve Simon tarafından 1966 yılında geliştirilmiş ve bireyin kendi yaşamında neyin önemli olduğunu nasıl belirlediklerine dayanır. Seçme, ödüllendirme ve davranma şeklinde üç adımdan oluşur” (Çakıcı, 2010: 24).

“Bu yöntem de il önce süre belirlenir daha sonra öğrencilere ödül, ceza ve tekrar ile değerler özümsetilir” (Fırat, 2021: 44).

Akbaş, değer açıklama yaklaşımında amacı yedi basamak üzerinden, bireylerin yaşantıları yoluyla değerleri özümsetir. Bu yedi basamak şu şekildedir:

- Özgürce seçim ya da bağımsızca seçim yapma,
- Bir dizi mevcut seçeneği değerlendirdikten sonra alternatifler arasından seçim yapma,
- Her alternatifin olası sonuçlarını düşünerek değerlendirdikten sonra seçebilme,
- En önemli ve değerli olduğu düşünülen şeyleri ödüllendirme ve değer verme,
- Serbestçe seçilen bir değeri açıkça söyleyebilme
- Serbestçe seçilen değerle uyumlu olan bir hareket tarzı hareket edebilme
- Seçilen değerle uyum içerisindeki bir hareket tarzında tekrar tekrar hareket edebilmek (Akbaş, 2004: 99).

2.4.3. Değer Analizi Yaklaşımı

Burada “bireyler akıl yürütme süreçlerini kullanarak değerlerin neden önemli olduğu konusuna kendi karar verir. Örneğin; “yalan söylemek kötü bir davranıştır” demek yerine yalan söylemenin neden kötü bir davranış olduğunu değerlendirerek üzerinde düşünür. Böylece birey başka bireylerin düşünceleri ile değil kendi mantık süzgeci ile hareket eder” (Kumbasar, 2011: 40).

Değer analizinde temel görevler şu şekildedir:

- Konunun tanımlanması,

- Alternatiflerin çıkarılması,
- Her alternatifle ilgili kanıtlar toplayarak sonucun tahmin edilmesi,
- Kanıtların değerlendirilmesi ve uzun vadede sonuçların tayin edilmesi,
- Potansiyel durumun tanımlanması,
- Her durum için mükemmel sonucun değerlendirilmesi ve açıklanması,
- Alternatifler arasında seçme ve uygun hareket için karar alma (Welton ve Mallan, 1999:147; Ryan, 1991:742, akt. Akbaş, 2004: 102-103).

2.4.4. Ahlaki Muhakeme Yaklaşımı

Bu yaklaşımda “Piaget ve Kohlberg gibi düşünürlerin görüşlerinden yararlanılmıştır” (Özay, 2019: 19).

Piaget zihinsel gelişimi dört döneme ayırmıştır:

- Duyusal Motor Dönem (0-2 Yaş)
- İşlem Öncesi Dönem (2-7 Yaş)
- Somut İşlem Dönemi (7-11 Yaş)
- Soyut İşlem Dönemi (11 Yaş sonrası)

“Bireyler soyut dönemde ideolojik sorunlarla uğraşabilir ve kendi ahlaki anlayışlarını geliştirme uğraşı içerisine girerler” (Keklik,2015: 69).

Piaget’in ahlak gelişimi kuramına göre çocuklar duyusal motor ve işlem öncesi dönemlerde yani ilk dönemlerde büyüklerin otoritelerine karşı sorgulamadan itaat ederler. Ancak ahlaki özerklik 11 yaş sonrası yani soyut işlem döneminden sonra başlar (Öztürk ve Akbaba, 2015: 125-143).

Kohlberg Piaget’in bilişsel gelişim aşamalarına bağlı olarak ahlak gelişim kuramını geliştirmiştir (Öztürk ve Akbaba, 2015:125-143). “Kohlberg ahlaki gelişimin doğuştan gelmediğini tamamen çevre etkisi ile gerçekleştiğini savunur” (Çakıcı, 2010: 25).

Kohlberg Ahlak gelişim kuramını üç basamakta her bir basamağı da iki aşamaya ayırarak açıklamıştır:

Tablo 4. Kohlberg Ahlak Gelişim Kuramı (Öztürk ve Akbaba, 2015:125-143).

Kohlberg Ahlaki Gelişim Kuramı
1. Gelenek Öncesi Düzey
a) Cezadan Kaçınma-Boyun Eğme
b) Bireycilik, Amaca Yönelik Değiş-Tokuş

2. Geleneksel Düzey

- a) Kişiler Arası Uyum- İyi Çocuk Eğilimi
- b) Toplumsal Sistem -Yasalara Uygunluk

3. Gelenek Sonrası/Ötesi Düzey

- a) Toplumsal Sözleşme-Yararlılık ve Bireysel Haklar
 - b) Evrensel Ahlak İlkeleri
-

Kohlberg' in Ahlak Gelişim Kuramında: “Gelenek öncesi düzeyde değerler bireyin dışındaki bireylere bağlıdır ve kendi ihtiyaçları önemlidir. Geleneksel düzeyde başka bireylerin ve grupların ihtiyaçlarını önemseydiği dönemdir. Gelenek ötesi düzeyde insan haklarının gözetildiği evrensel değerlerin benimsediği dönemdir” (Akbaş, 2004: 100-101).

2.5. İlgili literatür (Yapılan Çalışmalar)

Bu bölümde daha önce değer ve değerler eğitimi kavramları ile ilgili literatürde yer alan bazı çalışmalarda bahsedilmektedir.

Kılıç, F. (2019). *Ömer Seyfettin'in Romanında ve Hikayelerinde Değerler Eğitimi*, Gazi Üniversitesi Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı, Ankara.

Bu çalışmada Ömer Seyfettin'in romanı ile hikayeleri değerler eğitimi açısından incelenmiştir. Araştırma da Millî Eğitim Bakanlığı 2018 yılında yayımlanan Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Programında yer alan 19 adet değere göre inceleme yapılmış ve 85 defa tekrar edilen “duyarlılık” değeri en fazla kullanılan değer, “temizlik ve barış” değerleri en az kullanılan değer tespitine ulaşılmıştır.

Fırat, H. (2021). *Zehra Ünüvar'ın Çocuk Kitaplarının Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi*, Fırat Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Elâzığ.

Bu çalışmada, Zehra Ünüvar'ın on sekiz adet çocuk kitabı on kök değer açısından incelenmiştir. İncelenen kitapların değerler eğitimi açısından önemli bir yere sahip olup olmadığı ortaya konmaya çalışılmıştır. Araştırmanın bulgular kısmında araştırmacı tarafından 793 değer tespit edilmiş ve bu değerlerden en fazla karşılaşılan değer sevgi değeri olurken en az karşılaşılan değer ise adalet değeri olmuştur.

Kumbasar, E. (2011). *Muzaffer İzgü'nün Romanlarının Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi*, Karadeniz Teknik Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.

Bu çalışmada, Muzaffer İzgü'nün 1971-2003 yıllarında yayımlanan on iki adet romanı değerler eğitimi açısından incelenmiştir. Araştırma da Sosyal Bilgiler ve Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretim Programında yer alan yirmi beş değer ele alınmıştır. Romanlar belirlenen bu yirmi beş değer değer açısından incelenmiştir. Araştırmanın sonucunda en fazla rastlanan değer sevgi değeri olurken barış, tutumlu olma, cesur olma en az karşılaşılan değerler olmuştur. Bunların yanı sıra eserlerde alçakgönüllülük değerine rastlanmamıştır.

Topbaş, A. (2015). *Sema Maraşlı'nın Masallarının Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi*, Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.

Bu çalışmada, Sema Maraşlı'nın masal kitapları değerler eğitimi bakımından incelenmiştir. Araştırma da otuz iki adet değer ele alınmıştır ve eserlerde bu değerlerin ne kadar yer verildiği araştırmaya konu olmuştur. Masalların değerler eğitimi noktasında yarar sağlayıp sağlayamayacağının ortaya konulmuştur.

Aksakal, M. S. (2020). *Nurettin Topçu'nun Türkiye'nin Maarif Davası İsimli Eserinin Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi*, Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzincan.

Bu çalışmada, Nurettin Topçu'nun Maarif Davası isimli kitabı değerler eğitimi açısından incelenmiştir. Öğretim programlarında yer alan on bir tane değer ele alınmıştır. Bu değerler eser üzerinde doküman analizi tekniği ile incelenmiştir. Çalışmada en fazla saygı merhamet, adalet ve fedakârlık değerleri tespit edilirken cömertlik, dürüstlük, eşitlik, iş birliği değerlerinin daha az sıklıkta tespit edilmiştir.

Aydın, E. (2019). *Değerler Eğitimi Açısından Atabetü'l Hakâyık'ın İncelenmesi*, Akdeniz Üniversitesi Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Ana Bilim Dalı, Antalya.

Bu çalışmada, Edip Ahmed Bin Mahmud Yükneki'nin Atabetü'l Hakâyık isimli eseri değerler eğitimi açısından incelenmiştir. 2018 yılı Türk Dili ve Edebiyatı öğretim programında yer alan on temel değer üzerinden inceleme yapılmıştır. Çalışmada, sorumluluk, öz denetim, sevgi, yardımseverlik ve vatanseverlik değerlerinin daha az işlendiği, saygı dürüstlük, dostluk, sabır ve adalet değerlerinin ise daha az işlendiği görülmektedir.

Şahin, N. (2017). *Cengiz Aytmatov'un Eserlerinin Değerler Eğitimi Bağlamında İncelenmesi ve Ortaokul Türkçe Ders Kitapları İçin Metin Önerileri*, Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.

“Çalışmanın amacı; Cengiz Aytmatov'un eserlerindeki değerlerin tespit edilmesi ve bu değerler ışığında, Türkçe Öğretim Programı'nın genel amaçları ve kazanımları da dikkate alınarak, ortaokul Türkçe ders kitapları için metin önerisinde bulunmaktır” (Şahin, 2017; 8). Çalışmada belge tarama ve doküman incelemesi yöntemleri kullanılmıştır. Cengiz

Aytmatov'un tüm kurgusal eserleri değerler bağlamında incelenmiştir ve sonuç olarak 36 değere yönelik 2765 veriye ulaşılmıştır.

İner, H. (2020). *Nuran Turan'ın Hikâyelerinin Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi*, Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.

Bu çalışmada Nuran Turan'ın 2018 yılında yayımlanan Türkçe Tema Hikayelerinde yer alan on eser değerler eğitimi açısından incelemesine yer verilmiştir. 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programında yer alan on sekiz değer incelenmiştir

Demir, N. (2019). *Değerler Eğitimi Açısından Necip Fazıl Kısakürek'e Ait "Çile" Adlı Eserde Kök Değerlerin İncelenmesi*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.

Bu çalışmada Necip Fazıl Kısakürek'in "Çile" adlı eseri adalet, dostluk, dürüstlük, özenetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik, yardımseverlik değerleri bakımından incelenmiştir. Değerler eserde tespit edilmiş ve değerler eğitimi ile bütünleştirilmeye çalışılmıştır.

Ortaköylü, S. (2021). *"Sessiz Sakin'in Gürültülü Maceraları" Serisinin Değerler Eğitimi Bağlamında İncelenmesi*, Trabzon Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Trabzon.

Bu çalışmada Melih Tuğtağ'ın yazdığı Sessiz Sakin'in Gürültülü Maceraları adlı kitap serisi 2019 Türkçe Öğretim Programında yer alan on temel değer bağlamında incelenmiştir. Sayısal olarak çalışmada 796 değer tespit edilmiş ve bütün değerlere eserlerde rastlanmıştır. En fazla tespit edilen değer özenetim olurken en az tespit edilen değer adalet olmuştur. Diğer değerler özenetim değerini takip eden sıra ile sevgi, sorumluluk, dostluk, yardımseverlik, dürüstlük, vatanseverlik, sabır, saygı değeri şeklinde sıralanmıştır.

III. BÖLÜM

3. YÖNTEM

Bu bölümde yapılan çalışmanın hedeflerine ulaşabilmek için kullanılan araştırma modeli, incelenen eserler, verilerin toplama süreci, verilerin analizi hakkında bilgi aktarılacaktır.

3.1. Araştırmanın Modeli

“Yaşar Kemal’in Eserlerinin Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi” adlı çalışmada değerlerin tespit edilmesine, tanımlanmasına ve yorumlanmasına yönelik bir çalışma ortaya konmuştur. Bu sebeple çalışmada nitel araştırma yaklaşımı tercih edilmiştir.

Nitel araştırma yaklaşımı, hali hazırda mevcut olan durumu nesneyi var olduğu haliyle ortaya koyan, birey ve toplum davranışlarının sebeplerini ve nasıl olduğunu anlamaya yönelik çalışmalara denir (Kasap, 2019).

Yıldırım ve Şimşek’e (2016, s. 41) göre ise nitel araştırma “gözlem, görüşme, doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma” olarak tanımlanmaktadır.

Çalışmada nitel çalışmada kullanılan veri toplama yöntemlerinden doküman inceleme temel alınmıştır. “Doküman inceleme, araştırma konusu ile ilgili materyallerin analizidir” (Özden ve Karamustafaoğlu, 2019: 126). Yıldırım ve Şimşek’e göre (2016, s.189) doküman inceleme “araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar” şeklinde ifade edilmektedir. Bu tekniği uygulamanın sebeplerini, Ekiz (2020, s.78) “veri toplamada çokluluğun sağlanması (veride üçgenleme) ve başka teknikler aracılığı ile araştırmanın olanak dışı olması”dır. Üçgenlemenin çalışmaya sağlama katkıya baktığımızda Given (2021, s.72) “araştırmacının araştırma problemini çeşitli açılardan ve perspektiflerden ele almasını sağlar ve projeden elde edilen verilerin inanılır olmasını garantiye yardım eder” şeklinde açıklamaktadır.

3.2. İncelenen Eserler

Yaşar Kemal’in çalışmaya konu olan beş romanı şu şekildedir:

- *Ağrı Dağı Efsanesi (2020 Yapı Kredi Yayınları),*

- *Binboğalar Efsanesi (2020 Yapı Kredi Yayınları),*
- *Çakırcalı Efe (2020 Yapı Kredi Yayınları),*
- *Üç Anadolu Efsanesi (2020 Yapı Kredi Yayınları),*
- *İnce Memed serisinin birinci kitabı (2018 Yapı Kredi Yayınları)*

3.3. Verilerin Toplanması ve Analizi

Nitel araştırma bireylerin yaşadıkları hayatı ve deneyimlerini ne şekilde algıladıklarını ve nasıl değerlendirdiklerini analiz etmek amacıyla yapılan çalışmalardır (Güler, Halıcıoğlu ve Taşgın, 2015). Nitel araştırmalar yapılırken birtakım yöntemler kullanılır ve bu kullanılan yöntemlerin başında gözlem, görüşme, odak grup görüşmesi gelmektedir. Bunlara ilaveten belge, yazışma, fotoğraf vb. dokümanlarda nitel araştırmalarda yararlanılacak verilere kaynak teşkil etmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2021).

Çalışma hazırlanırken veri toplama sürecinde doküman incelemesi yöntemi kullanılmıştır. Doküman “kişilerin veya kurumların yaptıkları yazışmalar, tutulan notlar ve resmi ya da özel belgelerin tamamıdır” (Güler, Halıcıoğlu ve Taşgın, 2015; 103). Doküman analizi ise “yazılı, görsel malzemenin toplanıp incelenmesi olarak tanımlanmaktadır. Yazılı kaynaklar dergiler, makaleler, romanlar, öyküler vb. araştırmaya konu olabilir. Burada önemli olan araştırmacının neyi niçin, nerede nasıl bulacağını biliyor olması gerekir” (Sönmez ve Alacapınar, 2015; 198).

Çalışmaya ilk olarak amaç belirlenerek başlanmıştır ve literatür taraması yapılarak gerekli araştırma yapılmıştır. Amacımız doğrultusunda daha önce yapılmış olan çalışmalar derinlemesine incelenmiş, gerek duyulacak olan kaynaklara imkânlar doğrultusunda ulaşılmıştır. Yaşar Kemal’in kaleme almış olduğu üzerinde inceleme yapılacak olan eserleri Yapı Kredi Yayınları tercih edilerek temin edilmiştir. Eserler temin edildikten sonra seçilen eserler tek tek okunarak kitap üzerinde not alınmıştır. Eserler on temel değer bakımından incelenmiş ve eserlerde değerlerin ne sıklıkta yer aldığı sayısal ve yüzdeler olarak tespit edilmiştir.

Burada Yaşar Kemal’in bütün eserleri ele alınmamış çok okunan eserleri sayfa sayısına bağlı kalınarak araştırmaya konu edilmiştir. Araştırma yapılırken Amasya üniversitesi Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı’ndan, Turcademy sayfasından, akademik kaynaklara ulaşmak için Google Akademiden ve konu ile ilgili daha önce yapılmış olan çalışmalara Yüksek Öğretim Kurumu Tez sayfasından ulaşım sağlanmıştır.

Çalışmada yararlanılan değerler Millî Eğitim Bakanlığı Talim Terbiye Kurulu tarafından yayınlanan İlköğretim Öğretim Programlarında yer alan on temel değerlerdir. Bunlar; Adalet, dostluk, dürüstlük, özdenetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik, yardımseverliktir.

Çalışmada nitel araştırmanın esas aldığı betimsel tarama modeli esas alınmıştır. Yaşar Kemal'in eserlerinde değerleri tespit etmeye yönelik bir çalışma ortaya konmaya çalışılmıştır. Betimsel analiz Yıldırım ve Şimşek'e göre (2016, s.239) "elde edilen veriler daha önceden belirlenmiş olan temalara göre özetlenir ve yorumlanır" şeklinde ifade edilmektedir.

Betimsel analiz Yıldırım ve Şimşek'e (2016, s.240) göre dört aşamadan oluşur;

- Betimsel analiz için bir çerçeve oluşturma,
- Tematik çerçeveye göre verilerin işlenmesi,
- Bulguların tanımlanması,
- Bulguların yorumlanması.

Buna göre çalışmada düzenlemeler yapıldı. Verilerin hangi temalar başlıkları altında sınıflandırılacağı belirlendi. Oluşturulan tematik çerçeveye göre veriler okundu ve işlendi. Ardından bulgular gereksiz yorumlardan ve tekrarlardan arındırılarak tanımlama yoluna gidildi son olarak tanımlanan bulgular yorumlanarak anlamlandırıldı.

IV BÖLÜM

4. BULGULAR VE YORUM

Bu bölümde Yaşar Kemal'in *Ağrı Dağı Efsanesi*, *Binboğalar Efsanesi*, *Çakırcalı Efe*, *İnce Memed*, *Üç Anadolu Efsanesi* romanları “adalet, dostluk, dürüstlük, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, özdenetim, vatanseverlik, yardımseverlik” değerleri açısından incelenmiş ve yorumlanmıştır.

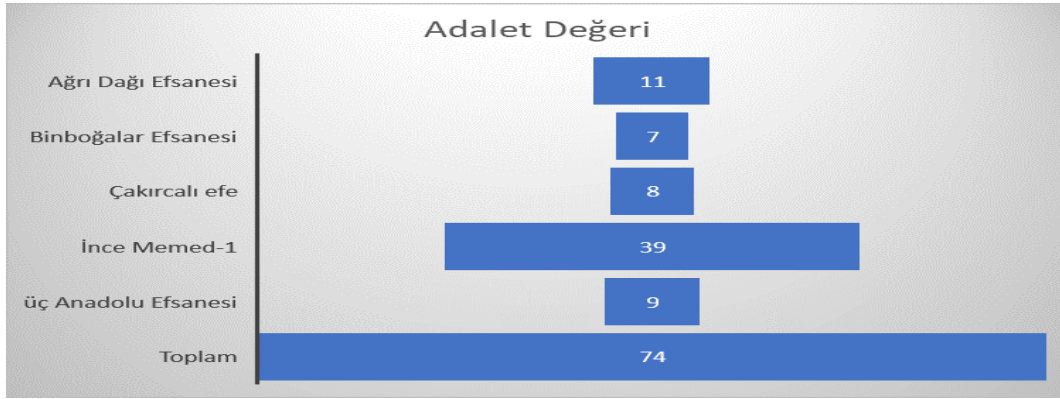
4.1. Adalet Değeri ile İlgili Bulgular ve Yorumlar

Adalet değeri: Türk Dil Kurumu tarafından yayınlanan sözlükle (2022) “*Herkese kendine uygun düşeni, kendi hakkı olanı verme, doğruluk*” olarak tanımlanmıştır. Anıl Çeçen (2020: 20) adalet kavramı üzerine yazdığı kitabında adaleti şöyle tanımlar “‘Adi’ sözcüğünden dilimize geçmiş olan adalet hak ve hukukun gerçekleşmesi, yerini bulması ve toplumda barış uyum, eşitlik, haklılık, düzen yaratma göreviyle hukukun özü ve amacı” olarak tanımlanır.

“Adalet kavramı insan beynince iyilik, dostluk, insanlık kavramları gibi duygusal renkleriyle kabullenilen en temel kavramlardandır” (Sarıkaya, 2019). Bireylerin adalet kavramını benimsemesi ve yaşam felsefesi haline getirmesi gerekmektedir. Bunu ailenin ve eğitim kurumlarının küçük yaşlarında çocuklarına benimsetmesi ve özümsetmesi gerekmektedir (Yılmaz, 2018). Adalet kavramı her olay için aynı durumu ifade edemeyebilir. Hangi durumda adaletli ya da hangi durumda adaletsiz denileceği yaşanılacak olaya bağlıdır bundan dolayı adalet gerçekleşen fiile değil toplumun onu nasıl benimsediğine ve kabul ettiğine bağlıdır (Sarıkaya, 2019).

Ağrı Dağı Efsanesi romanında 11, Binboğalar Efsanesi romanında 7, Çakırcalı Efe romanında 8, İnce Memed -1 romanında 39 tane, Üç Anadolu Efsanesi romanında 9 tane olmak üzere toplamda adalet değeri 74 farklı yerde geçmektedir.

Şekil 1. Yaşar Kemal'in Romanlarında Bulunan Adalet Değerinin Sayısal Dağılımı

Tablo 5. Yaşar Kemal'in Romanlarında Adalet Değerinin Dağılımı

Romanlar	Adalet Değerinin Geçtiği Sayfalar
Ağrı Dağı Efsanesi	19,25,30,38,45,53,57,66(2),93,95
Binboğalar Efsanesi	50(2),101,153,197,228,272
Çakırcalı Efe	26,62,63,78,84, (118-119),125,130
İnce Memed -1	52,69,123,132,147,150,194,207,208,213,216, 240,242,243,261,262,269,275,281,292,297,304,305,308, 320,322,323(2),325,326,331,337,351,352,355,390,408, 418,426
Üç Anadolu Efsanesi	9,54,60,64,65,66,114,182(2)

“Cabbar, dedi, dudaklarını tatlı tatlı yaladı. Herkesin kazancı kendinin olacak. Bekçisi de biz. Herkesin toprağı olacak. Cabbar: Bekçisi de biz. Herkesin toprağı olacak!” (İnce Memed 1, 2018: 305).

Yukarıda yer alan bölümde eşitlik üzerinden adalet vurgusu yapılmıştır. Toprağı olmayan kimse kalmayacak, herkese eşit bir toprak dağılımı yapılacağı ve bu şekilde de adaletin sağlanacağı belirtilmiştir. İnce Memed herkesin kazancı kendisinin olacak ifadesini kullanması herkes kazandığı kadarını alacak ne fazla ne az anlamını karşılamaktadır bu da Memed'in adalet değerini önemseydiğini göstermektedir.

“Fakir fukaraya zulmetmeyeceksin. Haksızlara, kötülere istediğini yap. Cesaretine hiç güvenmeyeceksin. Kafanı işleteceksin. Yoksa yaşayamazsın. Burası dağdır. Demir kafese benzer” (İnce Memed 1, 2018: 132).

Buradaki bölümde kötülerle iyilerin ayırt edilmesi kötülerle iyilerin aynı muameleyi görmemesi ve hak ettikleri gibi davranmaları gerektiği üzerinde durulmuştur. Yani hakkedene

hak ettiği gibi davranmak şeklinde bir adalet sistemi anlatılmaya çalışılmıştır. Memed akılcılık ile adalet değerinin sağlanması gerektiği düşüncesinden bahsetmektedir. Zulüm etmemek ve haksızlıklara karşı çıkmak ifadeleri ile Memed'in merhamet ve adalet duygusunu ne kadar önemseydiğini göstermektedir.

“Varacağım Dikenli düzüne. Beş köyün yaşlılarını toplayacağım başıma. Diyeceğim ki, Abdi Ağa yok artık. Elinizdeki öküzler sizindir. Ortakçılık, ortakçılık yok. Tarlalar da sizindir. Ekin ekebildiğiniz kadar. Ben dağda oldukça, bu böyle sürüp gidecek. Vurulursam başınızın çaresine bakarsınız. Sonra köylüyü başıma toplayıp, çakır dikenliği yaktıracağım. Çakır dikenliği yakmadan kimse çifti koşmayacak” (İnce Memed 1, 2018: 304).

Bu bölümde bireylerin sahip olan bir varlığı zorla elinden alınması ve daha sonra varlığın tekrar sahiplerine geri ver durumu söz konusudur. Ve hakkı olana hakkı verilerek adalet sağlanmaya çalışılmıştır. Ağanın baskısına kimsenin ses çıkarmaması ve halkın canına tak etmesi sonunda Memed halkın sesi olmuş ve adaleti sağlamaya çalışmıştır.

“O konuşurken Köroğlu içinden fikreyliyordu. Demek ki görünüşe aldanmamalı... Atalar ne demiş, kepenek altında er yatar, demiş. İşte tam da bu çoban için söylemiş. Bir kişi çobansa da hiçbir adama öyle tepeden, öyle adam saymazcasına bağırmanın bir yakışığı yok. Öyle değil mi? Ağalar Beyler?... Dinleyenler söyleyenler?... Haklı söze Hacı Emmim ne desin?” (Üç Anadolu Efsanesi, 2020: 60).

Bu bölümde adalet kavramı bireyin karşısındaki insanın düşüncesini kabul etmesi onu desteklemesi şeklinde ifade edilmiştir. Hikâyenin bu kısmında saygı, hoşgörü, alçak gönüllülük gibi değerlerinden varlığından bahsedilebilir. Çoban olanı aşağı görmek, kılık kıyafete göre insanı değerlendirmek ve ön yargılı olmak değerlerimize aykırı davranışlardır. Burada haklı olan insanın sözlerine katılmak adalet değerinin de varlığınız bize göstermektedir.

“Bolu Beyine yakışmaz... Hem babasının gözüne mil çektirir hem de nişanlısını vermez. Bir insana da bu kadar kötülük yapılmaz. Hem de bir at için baba oğlu dağlara düşürür” (Üç Anadolu Efsanesi, 2020: 65).

İyi insanlara yakışmayan davranışlar vardır burada adalet kavramı doğru davranmak üzerinden anlatılmıştır. Bolu beyi olmak bir insana insafsız davranmayı onu anlamadan dinlemeden ona zarar vermeyi gerektirmediğini bize göstermektedir.

“Kara sevdalıların ahım, Allah Bolu Beyinde, Osmanlı padişahında koymaz” (Üç Anadolu Efsanesi, 2020: 66).

İncelenen eserin bu kısmında yapılan iyilikte kötülükte karşılıksız kalmaz eninde sonunda Hakk'ın adaletinin terazisi ikisinin de karşılığını vereceği yer almaktadır. Kim

olunursa olunsun ister bir çoban ister Osmanlı padişahı hiç fark etmez haksızlık karşısında Allah kimsede kimsenin hakkını koymaz ifadesini burada görmekteyiz.

“Doğru, diyordu Cennetoğlu. Hepiniz doğrusunuz ve de hepinizin yerden göğe kadar hakkınız var. Deliboğa hüyüğü bizimdir, bizim kışlağımızdır. Daha dün kadar, belki elli yıl biz her yayla dönüşünde oraya konardık. Demek ki Deliboğa hüyüğü bizimdir. Ol sebepten Süleyman Kâhya neden paraları sağa sola dağıtır da bizi görmez?” (Binboğalar Efsanesi, 2020: 101).

Adalet kavramı doğru davranmak ve hakkına sahip çıkmakla anlatılmaya çalışılmıştır. Cennetoğlu haklı olunan yerde sözleriyle adaletli bir insan olduğunu göstermiştir. Yalnız haklı olmasına karşın onu huzursuz eden durumu açık gönüllülükle ifade ettiği de görülmektedir.

“Ceren’i getirdi gözünün önüne. Yok yok, dedi, Ceren’den daha güzel bir kız olamaz bu dünyada, Oktay Beyin hakkı var. Bu kızın ardında ne kadar sürünse o kadar hakkı var” (Binboğalar Efsanesi, 2020: 228).

Burada yer alan alıntıda doğru davranışın, düşüncenin arkasında olmak desteklemek durumu söz konusudur. Ceren güzel bir kadındır ve ona kötü demek adaletsiz olacağından bahsetmekte ve Ceren, Oktay Beyi sevmese bile Oktay Beyin Ceren’in çok güzel bir kadın olması dolayısıyla sevmesini yine de haklı bulmaktadır.

“Kürt beyleri Ahmed’in bu sözlerine kızmadılar, öfkelenmediler, Ağrı dağlılar haklı, dediler. Ama çaresizdi. Paşa atı için her şeyi göze alacaktı” (Ağrı Dağı Efsanesi, 2020: 19).

Bu kısımda haklı olunmasına rağmen bazı durumların eli kolu bağlaması söz konusudur. Bazen haklı olmak yetmez. Zıtlıklarla adalet kavramı ortaya çıkarılmıştır. Hikâyede geçen adetlere göre kapılarına gelen atı geri çevirmek saygısızlık olacağı için at ne kadar Paşa’ya ait olsa bile Ahmed’in atı vermemesini haklı bulmaktadırlar. Paşa’nın buna rağmen atı almak istemesini haksız bulmaktadırlar.

“Çakırcalının evi artık bölgenin hükümet konağı olmuştu. Çakırcalı kararlar veriyor, haksızlıkları önüyor, fıkara yardım ediyor, kendi yardım edemezse zenginlere yardım ettiriyordu” (Çakırcalı Efe, 2020: 84).

Bu kısımda gücü elinde bulunduranların doğru davranışta bulunması, zulümden uzak durulması durumları üzerinden adalet kavramı yorumu yapılmaktadır. Çakırcalı her ne kadar devlet gibi davranmaya çalışarak kötü bir davranış yapmış olsa bile bazı olaylarda kararlar alması, haksızlıkları önlemesi fakire fıkara yardım etmesi yardımseverliğini ve adaletli bir insan olduğunu göstermektedir.

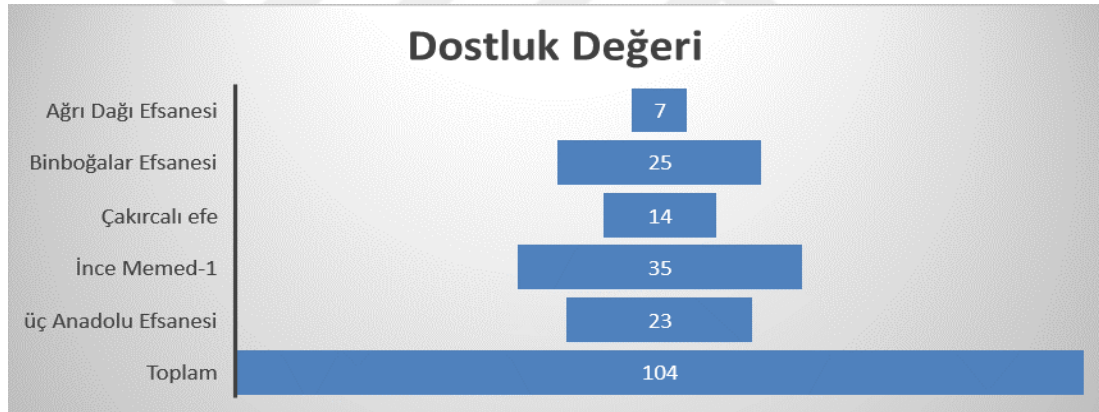
“Bu Mehmet Efendi beni bilmiyor mu? Ben fakir fikaranın dostuyum, bilmiyor mu? Ben dağa çıktım çakalı bir tek haksızlık yapmadım, bilmiyor mu?” (Çakırcalı Efe, 2020: 125).

Bu kısımda eşit olmak, doğru davranmak, haksızlık etmemek kavramların üzerinden adalet kavramının tespit edildiği söylenebilir. Çakırcalı kendini ifade etmektedir. Hikayeden alınan bu bölümde aynı zamanda Çakırcalının yardımsever bir kişiliğe sahip olduğunu da söyleyebiliriz.

4.2. Dostluk Değeri ile İlgili Bulgular ve Yorumlar

Dostluk değeri: dost kavramı Türk Dil Kurumu tarafından (2022) “*sevilen, güvenilen, yakın arkadaş, gönüldaş, iyi anlaşılan kimse, düşman karşıtı*” olarak tanımlanmıştır. Birey yapısı yalnız yaşamaya uygun değildir ve hayatı boyunca diğer bireylere ihtiyaç duyar. Ailesi ile başlayan sosyalleşme süreci çevresi genişledikçe ve yeni bireylerin hayatına girmesi ile değişir ve bu insanlar bireyin hayatında farklı anlamlar işte bu insanlar dostlarımız deriz (Kumbasar, 2011).

Şekil 2. Yaşar Kemal'in Eserlerinde Bulunan Dostluk Değerinin Sayısal Dağılımı

Ağrı Dağı Efsanesi romanında 7, Binboğalar Efsanesi romanında 25, Çakırcalı Efe romanında 14, İnce Memed -1 romanında 35, Üç Anadolu Efsanesi romanında 23 adet olmak üzere toplamda dostluk değeri 104 farklı yerde geçmektedir.

Tablo 6. Yaşar Kemal'in Romanlarında Adalet Değerinin Dağılımı

Romanlar	Dostluk değerinin geçtiği sayfalar
Ağrı Dağı Efsanesi	28,30(2),32,60,102,112
Binboğalar Efsanesi	11, (24-25),65,66,67,75,76,83,137,139,142(3), 148(3),149,152,163,194,200,203,218,241,247,265
Çakırcalı Efe	13,15,23,33,41,52,73,77,80,112,129,168,169,180
İnce Memed -1	88,103,107,131,147,162,167,168(2),170,175,193,

	204,214,248,257,295,296,300,301,311,317,338(2), 359(2),364(2),371,377,379,380,384,410,420
Üç Anadolu Efsanesi	9,11,13(2),16(2),49,71,93,122,124, (127-128), 128,129(2),130(2),163,165,176,178,182,202

“Musa Bey,» dedi, «mademki sen gelmişsin, senin hatırını yerde koymam. Ağrı’ya dönerim. Paşaya giderim” (Ağrı Dağı Efsanesi, 2020: 30).

Bu kısımda dostluk, bir insanın kendi yapmak istemese bile sevdiği için kendinden taviz verip bir işi yapması durumu olarak ele alınmaktadır.

“Bey onları her zamankinden daha dostça karşıladı. Onları büyük bir toyla onurlandırdı” (Ağrı Dağı Efsanesi, 2020: 102).

Bu kısımda dostluk, sevgi ve misafirperverlik değeri ile özdeşleştiriliyor. Sevdiği insana değer vererek onun için emek harcamak, kıymet verdiğini misafirperverliğiyle göstermek şeklinde ifade ediliyor.

“Uzun, ince, altın tüylü bir tazi yatıyordu yanında. Bu tazi, gitmezden önce Halil’in tazısıydı. Halil başını alıp gittikten sonra tazi da gelmiş, Cerenlerin çadırının önünde durmuş, bir daha da oradan ayrılmamıştı. Tazının dert çekmiş insan gözleri gibi kederli gözleri vardı. İnsan gibi gülüyor, hasret çekiyor, umutlanıyor, canı sıkılıyor, geceleri kendi kendine insan gibi ağlıyordu” (Binboğalar Efsanesi, 2020: 24,25).

Dostluk sadece insanlar arasında gerçekleşmez. Bazen hayvanlar da insanlara dost olabilirler. Bu kısımda da hayvanın insana olan dostluğundan bahsedilmektedir. Tazi bireye olan sevgisini ve vefasını sahibinin emanetini koruyarak gerçekleştirmektedir. Ceren’in kapısından ayrılmaması ve ona dert ortağı gibi bakması, insansı duyguları yaşıyor olması Tazının Ceren’e olan dostluğunu göstermektedir.

“Kerem gece sabaha kadar belki altı kere uyanıyor, şahinine bakıyor, ona bir iki söz söyleyip geri uyuyordu. Kerem’le şahin dost olmuşlardı” (Binboğalar Efsanesi, 2020: 65).

Bu kısımda da insanın insana olan dostluğu değil de insanın hayvana olan dostluğundan bahsetmektedir. Kerem’in şahine olan sevgisi ve sevgisinden gözüne uyku girmemesi durumu söz konusudur.

“Öldürsün, dedi Mustan gülererek. Kör Aliye inanmamıştı. Ayrırlarken göz göze gelip gülüştiklerini, birbirlerinin ellerini sıkarlarken kenetlenen dostluğu, kardeşliği anımsadı. Büyük dostluklar hep böyle büyük çatışmalardan sonra gelirdi. Öldürsün” (Binboğalar Efsanesi, 2020: 149).

Bu kısımda başlangıçta anlaşılmayan bireylerin sonrasında gelişen dostluğu ele alınmıştır. Bireyler birbirlerini severse onlarla geçirdikleri zaman hatıralarında canlandığı ve birbirinden ayrılmakta zorlandığı görülmektedir.

“Aleykümselam, dedi, kucakladı. Kaç yıl, kaç yıl oluyor görüşmeyeli Süleyman Kâhya? Unuttun gittin bizi. Unuttun gittin. Biz kardeşlik, değil miyiz? Kan kardeşi, hem de soy kardeşi... Daha elli yıl öncesine kadar biz de sizinle birlikte konup göçmez miydik?” (Binboğalar Efsanesi, 2020: 241).

Bu kısımda dostluk kardeşlikle eş tutulmaktadır. Dostlarımız bizim için kardeşlerimiz kadar önemlidir. Burada dosta duyulan özlem ve görüşmemeleri sonucu yapılan sitem söz konusudur. Burada yer alan kardeşlik, kan kardeşliği, soy kardeşliği ifadeleri dostluk değerinin varlığını bize göstermektedir.

“Hoş geldin Kâhya kardaşım, derecesiz sevindim, dedi, kapıdan giren Süleyman Kâhyayı eski Türkmen usulünce kucakladı” (Binboğalar Efsanesi, 2020: 265).

Bazı hal ve davranışlar bireylerin sevgilerini gösterebilir. Burada kardeşlikle kucaklamak ve temas sevgi ve dostluk göstergesidir.

“İraz kadındı. Dosttu. Fedakardı. İlk göz ağrısıydı. Kendi yüzünden çekmediği bela kalmamıştı” (Çakırcalı Efe, 2020: 80).

Bu kısımda dostluk fedakarlıkla ele alınmıştır. Sevdığımız insanlar için her şey göze alınabilir ve onlar için büyük sıkıntılar çekilebilir. İraz kadının fedakarlığı, arkadaşı için elinden geleni yapması gerekirse arkadaşı için kendinden vazgeçmesi İraz ’ın dostluk değerini ön plana çıkarmaktadır.

“Benim adım Hacı Mustafa. Baban dostumdu. Kardaş gibiydik. Ne adamdı Efe! Hey gidi günler hey! O ölünce kolum kanadım kırıldı” (Çakırcalı Efe, 2020: 15).

Bu kısımda da dost kavramı ailemizden biri gibi ele alınmış ve kardeş yerine konulmuştur. Ve dostun yokluğu burada en az kardeş kaybı gibi acı vermektedir. Hacı Mustafa’nın ölen arkadaşı için söylediği sözler dostluk değerinin varlığını göstermektedir.

“Oooo, nerelerdesin bacım? Hiç uğramaz oldun Ağayın evine” (İnce Memed 1, 2018: 103).

Bu kısımda dostumuz olan insanlardan beklentilerimiz olur ve onlar gerçekleşmediğinde dostlarımıza ufak sitemlerde bulunuruz. Burada verilen ifade özlem duyulan arkadaş sitemi ele almaktadır.

“Bir çayımızı içmeden seni göndermem, diyordu. Bin yılın bir başı dağuma gelesin de... Bir çay içmeden ha!.. Salar mıyım seni?” (İnce Memed 1, 2018: 131).

Gelenek ve göreneklerimiz gereği misafirlerimizi en güzel şekilde ağırlamayı çok seven bir milletiz. Çay, toplum olarak hayatımızda önemli bir yer tutan içecektir. Misafire hiçbir şey yapılmazsa bir çay ikram edilir ki eğer bir çay içmeden gönderilirse ayıp edilmiş olunur. Bu kısımda misafirperverlik yapılan kişinin sevilen kendilerine yakın olan kişiler olduğu söylenebilir. Bu sebeple dostluk değerini de açık bir şekilde olmasa bile sezinletilerek verilmiştir.

“Kardaş! diye söylendi usuldan. Çevrildik. Bana bakmayın. Benim çok tecrübem vardır. Nereden olsa yarar kurtulurum. Ölsem de vız gelir. Sizi düşünüyorum. Benim yüzümden... Deliliğim yüzünden... Sizler nasıl kurtulacaksınız? Kaygım o. Arkadaşlarını koymuş da kaçmış Deli Durdu derler” (İnce Memed 1, 2018: 162).

Dostluk bazı fedakarlıkları beraberinde getirir. Bu yüzden kendin için yarar sağlayan bir durumdan bile vazgeçebilirsin. Bu kısımda dostluk için canı pahasına fedakarlıktan söz edilmektedir. Bu kısımda Deli Durdu karakteri yanlış alınan karar dan kendinin sorumlu tutmuş aslında yaşadığı tecrübelerle dayanıp kurtulma imkânı bulacakken kardeşi saydığı dostları için onları bırakıp gitmemesinden bahsetmektedir. Deli Durdu’nun bu davranışı dostluk değerine ne kadar önem verdiğinin bize göstermektedir.

“Anca beraber, kanca beraber dedik bir kere. Gözümüz yanında açıldı” (İnce Memed 1, 2018: 175).

Dostluk varsa birlik beraberlik vardır. Bireyler birbirine yazısız kurallarla gönülden bağlanırlar. Burada bahsedilen başına ne gelirse gelsin ayrılmamak birbirine bağlı kalmaktır. “Anca beraber kanca beraber” cümlesi bu kısımda dostluk değerinin varlığını bize göstermektedir.

“İnsanoğlu şu dünyada neyi arar, arasa arasa dostluğu” (Üç Anadolu Efsanesi, 2020: 9).

Birilerine bağlı kalmak, sevmek istek değildir ihtiyaçtır. Bu hayatı ne için yaşarsınız sevdiklerimiz, ailelerimiz için yaşarsınız ve onların varlığı bizi mutlu eder. Gerçek dostluk kolay elde edilen bir durum değildir ve insanlar bunu elde etmek için çok çabalarlar ve emek harcarlar.

“Sağlıcakla git benim en yiğit, en sadık, en candan dostum, kırat. Sağlıcakla git ey benim kardaştan ilerim. Sağlıcakla git benim gönüldeşim” (Üç Anadolu Efsanesi, 2020. 13).

Gönül bağı sadece insanlara karşı kurulmaz. Hayvanlarda çoğu zaman insanlara can yoldaşı olabilir. Burada bahsi geçen bir at ile kurulan bağıdır. Kırat’a olan sevgisini ve dostluğunu söylediği kelimelerle görmek mümkündür.

“Yıllar yılı, sanki bir evde büyümişçesine kardeş gibi olmuşlardı” (Üç Anadolu Efsanesi, 2020: 16).

Kardeş bağı sadece aynı karından doğarak gerçekleşmez. Bazen insanlar kardeş olmasa bile kardeş kadar birbirlerine bağlı olurlar. Burada bahsi geçen durum kardeşlik bu durumu yansıtmaktadır.

“Koca Yusuf, sen benim kardeşimden ilerisin. Baban beni çocuğu gibi severdi, bilirsin. Çok tuzunuzu ekmeğinizi yedim” (Üç Anadolu Efsanesi, 2020: 16).

Burada da kan bağı olmasa bile kuvvetli bir gönül bağından bahsedilmektedir. Kardeş olmak için ille aynı anne babadan dünyaya gelmek gerekmez burada anlatıldığı gibi birlikte ortak değerler paylaşmak, yemek içmek ve bundan mutlu olmak sevmek dostluk değerini beraberinde getirir.

“Nazlı bir çocuğa bakar gibi bakacaksın ki, kırat sana kardeş olsun” (Üç Anadolu Efsanesi, 2020: 48,49).

Burada da Yaşar Kemal’in birçok kitabında yer alan at sevgisi ve onunla kurulan bağa değinilmiştir. Bazı sevgiler için emek harcamak gerektiğinden sonrasında meyve vereceğinden bahsedilmektedir.

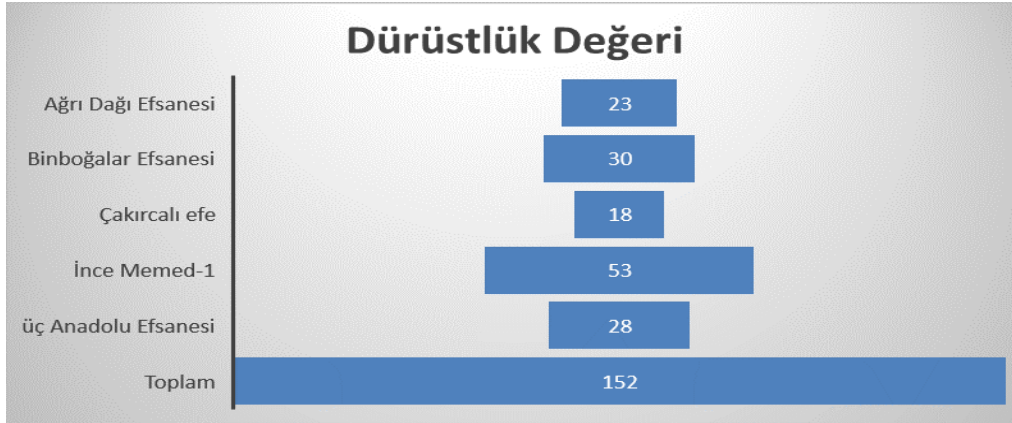
4.3. Dürüstlük Değeri ile İlgili Bulgular ve Yorumlar

Dürüstlük değeri: Türk Dil Kurumu tarafından (2022) dürüstlük kavramı “doğruluk” ile eş anlamlı kullanılmıştır ve “Doğru ve dürüst olma durumu, doğru olana yakışır davranış, dürüstlük, adalet; Düşüncenin gerçeğe uyuşması, yargı ve önermelerin gerçeğe uygun olması” şeklinde tanımlanmıştır.

“Doğruluk ve dürüstlük değeri doğru olana yakışır, adaleti gözetme ve buna uygun davranış sergileme anlamıyla ortaya çıkar” (Güney, 2021).

Ağrı Dağı Efsanesi romanında 23, Binboğalar Efsanesi romanında 30, Çakırcalı Efe romanında 18, İnce Memed -1 romanında 53, Üç Anadolu Efsanesi romanında 28 adet olmak üzere toplam dürüstlük değeri 154 farklı yerde geçmektedir.

Şekil 3. Yaşar Kemal'in Romanlarında Bulunan Dürüstlük Değerinin Sayısal Dağılımı

Tablo 7. Yaşar Kemal'in Romanlarında Dürüstlük Değerinin Dağılımı

Romanlar	Dürüstlük değerinin geçtiği sayfalar
Ağrı Dağı Efsanesi	13,27,31,57,66,67(2),75,76,77,84,87,89(2),93,102,109(4),110(2),112
Binboğalar Efsanesi	14,16,20,22(2),59,88,92,93,113,127,128,135,138,140,141(2),147,150,161,163,181(2),190,197,198,211,212,227,247
Çakırcalı Efe	49,52,55,62,66,74,75,81,91,101,110,134,136,149,160,165,167,175
İnce Memed -1	26,35,37(2),38,43,44,46(2),47(2),53,65,68,70,79,103,111,119,120,123,142,145,148,150(2),157,159,183,195,211,213,239,240,247,250,251,255,296,308,312,317,339,347,354,357,358,362,377,378,382,419,427
Üç Anadolu Efsanesi	37(2),39,41(2),80,83,105,118,130,131,132,136,153,162,168,180,183,188(2),189(2),190,192,199,203,204,217

“Valla balam, doğrudur,» diyordu. «Atı üç kere ben kendi elimlen aşağılara götürdüm, yola bıraktım. At üçünde de geldi Ahmed’in kapısında durdu. Bu at Ahmed’e yadigardır. Hak onu Ahmed’e göndermiştir. Ahmed atı kimseye veremez. Verirse olmaz. Bütün Ağrıdağı ölür, atı veremezler” (Ağrı Dağı Efsanesi, 2020: 27).

Dürüstlük başına ne gelirse gelsin doğru olanı söylemeyi gerektirir. Burada bahsedilen

durum da bunu anlatmaktadır. Belli ki doğru söylendiğinde bir yaptırımla karşılaşılacak buna rağmen doğru söylemekten çekinilmemektedir.

“Ben atını çalmadım,» dedi. «At bana haktan yadigâr verildi. At sana geri verilemez. Senin soyun da bizim dağdan olur. Sen bu töreyi bilmez misin?” (Ağrı Dağı Efsanesi, 2020: 31).

Bu kısımda kim olursa olsun kuralları çiğneyemeyeceğinden bahsedilmektedir. Törelere vardır ve herkes için konulmuş kurallardır. Burada bahsedilen değerde bireylerin konumu dolayısıyla bunlar değişmez ve ne pahasına olursa ölsün söylenir.

“Bu yoldan geçen kervancı kim olursa olsun, hangi milletten olursa olsun, azdan az, çoktan çok bu meşenin dibine paralar bırakırdı. Kervancıların bıraktığı paraya hiç kimse el sürmezdi. Paralar meşenin kökünde öyle yığılır kalırdı” (Ağrı Dağı Efsanesi, 2020: 57).

Dürüst davranmanın sadece sözle yapılan bir durum olmadığı görülmektedir. Hırsızlık yapmamak, hakkın olmayanı almamak, hakkından fazlasını almamakta bir dürüstlük gerçeğidir. Burada bahsedilen dürüstlük kavramında hakkın olmayana el sürülmemesi gerektiğine değinilmektedir.

“Yusuf kendinden geçti ve üç gün üç gece sayıkladı durdu. Hekimler çağırdılar. Hekimler ona ilaçlar verdiler. Avuçları yumulmuş açılmıyordu. Üçüncü günün sonunda Yusuf gözlerini açtı, bu arada elleri de gevşedi, parmakları açıldı. Sonra ayağa kalktı. Bir ürkek ceren gibiydi. Akşama kadar sarayın içinde döndü durdu. Başka çaresi yoktu, gidip her şeyi olduğu gibi babasına anlatmalıydı. Zaten babası her şeyi biliyordu. Birden Gülbahar aklına geldi. O çok yamandı. O da biliyordu babasının her şeyi bildiğini. Belki bir kurtuluş yolu hazırlamıştı kendisine. Hemen hareme, Gülbaharın odasına koştu.” (Ağrı Dağı Efsanesi, 2020: 76).

Burada bahsedilen durumda doğru olanı olduğu gibi anlatmaktan bahsedilmektedir. Babası oğluna çok güvenmektedir ve babasından çocuk hiçbir şey saklamamaktadır. Buradaki durumun farklı olan kısmı ablasının arada olmasıdır. Ablasına zarar gelmemesi için susar ama babasına dürüst olmadığı içinde kendi kendini yer o yüzden bu kısımda çocuğun dürüstlük değeri ön plana çıktığı görülmektedir.

“Baba beni bağışla, beni öldürme, gözlerimi oyma, nolursun! Sen her şeyi gördün, biliyorsun. Beni bağışla. Ben sana hainlik etmedim. Bağışla beni...” dedi. Durmadan, soluk soluğa, Gülbaharın kendisine gelişini, teklifini, demirciye, Kervan Şeyhine gidişini, nasıl, nereden ne duymuşsa, anlattı.” (Ağrı Dağı Efsanesi, 2020: 77).

Bu kısımdan güvenilirlik değeri ile bağ kurulmaktadır. Değer verdiği kişinin güvenini kırmamak için doğruları söylemekten bahsedilmektedir. Yusuf dürüst davranıp doğruları

söyler bildiklerini olduğu gibi anlatır. Hikâyenin geneline baktığımızda her ne kadar doğru bir davranış içerisinde değil gibi görünse de Yusuf'un dürüstlük değerine sahip olduğunu buradan görmekteyiz.

“Kim hile yapar da bir başka şey isterse iş bozulur... Nekes olmayın. Çok sıkıştık. Bu yıl da ayağımızın üstünde duracak bir yer bulamazsak, yandık bittik” (Binboğalar Efsanesi, 2020: 14).

Bu kısımda zor durumdayken insanların birbirine destek olmasından burada bir karar alınmışken kararın dışına çıkıp diğer insanları zor durumda bırakılmaması gerektiğinden bahsedilmektedir.

“Eğer içimizden bir insanı aşağılıyorsanız, aşağılanacak insan yoktur, bunu böylece bilin. Eğer bir insan için kötülük düşünüyorsanız, kötü düşünülecek insan bu dünyaya gelmemiştir, bunu böylece bilin. Dünyada kötülük yoktur. Kötülük uydurmadır. Dünyada iki türlü iyilik vardır. Işıktan bir değnek alın elinize, uzun bir değnek... Değneğin bir ucu çok parıltılı, bir ucu daha az parıltılıdır. İşte iyilikle kötülük arasındaki fark bu kadardır. Bunu böylece bilesiniz. Mervan kendince kötü değildi. Biz onu kötü yaptık. Bizim kötümüzdür. Yüreğinizi bu gece sabaha kadar arı tutun. Gerçeğe hüüü, dostlar... Dostluğa hüüü” (Binboğalar Efsanesi, 2020: 16).

Bu kısımda dostluk ve dürüstlük değeri iç içe verilmektedir. Burada sadece doğru olanın varlığından bahsedilmektedir. Yalnız doğru olan kendi arasında sınıflandırılabilir denilmektedir. Ayrıca aşağılamakta dürüstlük değeri ile bağdaşmamaktadır denilmektedir.

“Herkes göremez yavrum. Yalnız günahsızlar, iyilikseverler görür onları. Kötü insanlara, kuşlara, arılara, insanlara zulüm yapanlara gözükmez onlar” (Binboğalar Efsanesi, 2020: 20).

Bu kısımda iyilik yapan insanların iyiliklerle karşılaşacağından bahsedilmektedir. Bazı güzel şeyler kötü insanlar tarafından tadılamaz. Burada Yaşar Kemal'in zıt iki kavramı ele alışından dürüstlüğün değeri anlaşılmaktadır.

“Keşki, diyordu içinden, keşki o şahini isteyeceğime Çukurda kışlak isteseydim. Şahini veren kışlağı vermez miydi? Ama, diyordu, ben çatışan yıldızları, duran suyu duydum mu ki, gördüm mü ki?” (Binboğalar Efsanesi, 2020: 88).

Burada bir öz eleştiri yer almaktadır. Kendi heves ve isteği yüzünden toplumun mutsuz olması ve bunun sonunda doğan pişmanlıktan bahsedilmektedir. Şahin çocuk için büyük tutkuydu ama kışlakta yaşamlarını devam ettirmeleri için gerekli topraklardı. Bir tek dileğinde kışlak yerine istediği şahin için kendini suçlamakta davranışının doğru olmadığını

düşünmektedir. Yalnız kendini bu konuda eleştirebiliyor olması dürüstlük değerine sahip olduğunu göstermektedir.

“Sana yanlış duyurmuşlar. Kurşunları biz sıkmadık bu gece. İki cipe binmiş adamlar geldiler, sabaha kadar. Bizi kurşunladılar. Biz şikayetçiydik ama, ha başını ağrıtmayalım dedik” (Binboğalar Efsanesi, 2020: 92).

Bu kısımdan doğrulardan bahsetmek söz konusudur. Yanlış aktarılan bir durumu olduğu gibi anlatmak buradaki dürüstlük değerinin varlığını bize göstermektedir.

“Aaah, dedi, aah aaah, onlar hiç yer bulamazlar. Böyle yollarda perperişan olar, yollarda ölürüz biz. Aaah, aaah, aaah, ben ettim bu kötülüğü obaya” (Binboğalar Efsanesi, 2020: 113).

Bu kısımda yapılan bir hatadan dolayı kendi öz eleştiri ve sonrasında duyulan pişmanlık söz konusudur. Yanlış alınan bir karar sonucu sevdiği insanların, dostlarının yollarda harap olmasını kendine mal etmiş ve bundan dolayı dürüst bir şekilde kendi eleştirisini yapmıştır. Bu sebeple burada dürüstlük değerinin varlığını söylemek mümkündür.

“Her şey olurdu da bu olmazdı. Obada kızlar, yalnız sevdaya gönüle giderdi. Bircan için, para pul için kızlara, onların gönüllerine karışılmazdı. İnsan soyu bu kadar yozlaşamaz, aşağılamaz, küçülemezdi. Kızı kandırmak için Halil’i öldü göstermişler, kanlı gömleğini getirip obanın önüne atmışlardı” (Binboğalar Efsanesi, 2020: 128).

Bu kısımda dürüstlüğün tam tersi bir durum vardır. İnanılan değerlerin dışına çıkılmaması gerektiği bazı kazançlar için değerlerin feda edilmemesi gerektiğinden bahsedilmektedir.

“Bizim obada hiç kimse de hırsızlık etmez” (Binboğalar Efsanesi, 2020: 138).

Bu kısımda hakkın olmayana el sürülemeyeceğinden ve kendine ait olmayana izinsiz el konulmayacağından bahsedilmektedir. Hırsızlığın yapılmaması dürüst insanların varlığını göstermektedir. Bu sebeple dürüstlük değerinin varlığından burada bahsedilebilir.

“Kerem, dedi, Bunlara da söyleyelim. Ayıp olur. Çocuklardan kimseye, büyüklere laf çıkmaz. Süllü iyi bir çocuktur. O uzun boylusu” (Binboğalar Efsanesi, 2020: 141).

Bu kısımda arkadaşlığın gereklerinden bahsetmektedir. Arkadaşlar arasındaki dürüstlük değeri güven değeri ile birleştirilmektedir. Kerem’in arkadaşına verdiği sırrı kimsenin duymasını istememekte yalnız diğer arkadaşlarının güveninin kırmamak ve aynı zamanda onlara güvendikleri için onlara da söylemeleri gerektiğini düşünmektedirler. Bu davranışları dürüst bir karaktere sahip olduklarını göstermektedir.

“Neden aşağılıyorlar insanlar böyle birbirlerini? Neden, neden, neden? Birbirlerini aşağılamaya can atıyorlar, deli divane oluyorlar. Şimdi aşağıda Çukurovalılar kim bilir

bizimkilere neler yapıyorlardır. Onların onurlarını kırmak, onları küçültmek, kötülemek için neler yapıyorlardır, neler! Bir başkasını aşağılayan insan önce kendisini aşağılamıyor mu? Bunun kimse farkında değil mi? Ağacı, kuşu, akarsuyu, börtü böceği, yerdeki karıncayı, en alçak insanı kutsayan, yücelten, güzelleştiren insan güzelleşir, öyle değil mi? Niçin insanlar azıcık akıllı, azıcık daha güçlü değiller? Neden Mustan, neden? Bir çocuk, parmak kadar, taş yürek bir çocuk aşağılanmıyor diye deli divane oluyorum, neden, neden, neden Mustan? Herkes, uçan kuş bile şimdiye kadar seni aşağıladı da ondan mı? Neden Mustan? Ceren, Halil, tekmi oba, seni aşağıladı da ondan mı? Topunun öcünü bir çocuktan almaya kalkıyorsun, öyle mi Mustan?” (Binboğalar Efsanesi, 2020: 147).

Bu kısımda doğru olanı konuşmaktan bahsedilmektedir. İnsanları kendinden aşağı görmek hoş bir davranış değildir. Herkes eşit ve değerlidir. Bu durumun sorgulanmasını istemekte ve intikam aldığı için Mustan’a açık açık yanlış yaptığını belirtmektedir. Bir kimseye sonuçları ne olursa olsun doğruları söylemek dürüstlük değerini içereceği için burada dürüstlük değerinden bahsetmek mümkündür.

“Ceren, dedi durdu. Sesi titriyordu. Ceren, sana çok kötülük ettim. Kusuruma kalma. Elimde değildi. Seni müşkül durumlara soktum. Seni satın almaya kalktım. Kötü, kötü bir iş... Olmamalıydı. Kırık dökük, soluğu kesilircesine, ölürcesine bir kesinlikle, zorla konuşuyordu. Şimdi gidiyorum. Bir daha hiç hiç gelmeyeceğim. Sana son olarak söylüyorum. Son, son, son... Bir daha yüzünü görmeyeceğim. Yeter ki beni bağışla. Yaptığım küçüklüklerden dolayı, sana çektiydiklerimden dolayı beni bağışla. Ne olursun bağışla” (Binboğalar Efsanesi, 2020: 161).

Bu kısımda kendini zor duruma düşürmemek için başkasının lehine karar almak ve bunun sonunda duyulan pişmanlık yer almaktadır. Bu durum sonrasında karşısındakine dürüstçe söylenmektedir. Ve dürüstçe af dilenmektedir.

“Kerem köye geliş sebebini yalnız Hasan’a açtı. Artık biliyordu ki Hasan güvenilir, yiğit bir adamdır. Hasan bu işte kendisine yardım edebilir” (Binboğalar Efsanesi, 2020: 163).

Bu kısımda güvenilirlik değeri ile dürüstlük değeri bağ kurularak verilmektedir. Güven duyduğu insanlara dürüst davranmadan bahsetmektedir.

“Koca, Tanış, dedi inledi Kâhya, şu bizim yaptığımız da iş mi? Geçtiğimiz yerleri, tarlaları yangın yerine çeviriyoruz. Çukurovalı bize düşman olmasın da ne yapsın. Fakir fıkaranın, düşkünün, yetimin hakkını koyun sürülerimize yediriyoruz. Çukurovalı ne yapsın? Bizi, ekin hırsızlarını başlarına taç mı etsinler” (Binboğalar Efsanesi, 2020: 197).

Bu kısımda başkalarına yapılan kötülüğün farkındalardır. Bunun farkında olarak dürüstçe açıklama söz konusudur.

“Geri dönelim Hacı, diyor. Başka çare yok. Ben hata ettim. O da bize Küçük Osman’a mal oldu” (Çakırcalı Efe, 2020: 66).

Bu kısımda dürüstlük değeri kendi yaptığı hatanın farkında olma ve kendini tarafsız bir biçimde eleştirme şeklinde yansıtılmaktadır.

“Çakırcalı ilkelerine sadık adamdır. İlkelerinin birincisi de ırza ilişmemek, kimsenin karısına kızma yan gözle bakmamak. Kadına karşı en küçük bir eğilim gösteren kızanlarından çoğunu vuruvermiştir” (Çakırcalı Efe, 2020: 81).

Kadınlar toplumumuzda önemli bir yere sahiptir ve kadınlara kötü davranmak bizim toplumumuzda kabul görmemektedir. Yaşar Kemal’de bu kısımda bireyin kadınlara davranışlarında dikkat eden bir karakter yaratmaktadır. Dürüstlük değeri burada çizgilerinin dışına çıkmamak ve kötü davranmamak şeklinde ifade edilmektedir.

“Ali öyle diyecek adamlardan değildi Efe. Mert, yiğit bir adamdı. Başımızda bir iş olduğunu bilmiştir. O öyle diyeceklerden değildi” (Çakırcalı Efe, 2020: 136).

Bu kısımda dürüstlük değeri ile güvenilirlik değeri birlikte görülmektedir. Güvenilir olan birey dürüst davranır ve bundan dolayı insanlar güven duyarlar.

“Yüreği temizdi. Yedi yaşında bir çocuğun yüreği gibi. Kime kıymıştı şimdiye kadar?” (Çakırcalı Efe, 2020: 110).

Dürüstlük değeri başkalarının incitmemek zarar vermeye kıyamamak şeklinde ifade edilmektedir. Yüreğinin temiz olması, kimseye kıyamaması dürüst ve iyi niyetli bir insan olduğunu göstermektedir.

“Sonra Hösük oturdu. Olup biteni bir bir Döneye anlattı” (İnce Memed 1, 2018, s.46).

Bu kısımda olup biteni yalansız dolansız olduğu gibi anlatmak dürüstlük ilkelerindendir. Hösük ‘ün olanı olduğu gibi anlatması dürüst bir birey olduğunu göstermektedir.

“İyi yaptı kız. Gönünün istediği ile kaçtı ya. Nolursa olsun. Hiç sesini çıkarma avrat! Bağırma. Git, Abdi Ağaya söyle durumu. Kıza da beddua etme! Gel içeri” (İnce Memed 1, 2018: 103).

Bu kısımda zarar görme pahasına doğru davranışın arkasında olma ve onu destekleme söz konusudur. Her ne kadar iyi bir davranış olmasa da sevdiğine kaçması ve buradaki kişilerin yardım etmesi sevgi değerinin de arkasında durduklarını göstermektedir.

“Kader kader... Buna kader demezler Abdi Ağa! dedi. Bu kader değil. Bu kedinin, köpeğin, uçan kuşun, neyin üstüne bu kadar varırsan birincisinde korkar, ikincisinde... Üçüncüsünde canını dişine takar kaplan kesilir... Parçalar seni. İnsanların üstüne bu kadar

varmamalı. Almış kaçmış... Allah belalarını versin. Ki gitsinler... dedi” (İnce Memed 1, 2018: 142).

Bu kısımda doğrularından ne olursa olsun çıkmama söz konusudur. Bireyin karşılığında kötü bir davranış göreceğini bile bile içinde doğru saydığı düşünceleri söylemek dürüstlük ilkelerindendir.

“Bey kendi kendine döğünüp duruyordu. Ne etmiş eylemişti de Koca Yusuf gibi bir adama inanmamıştı! Onu hiyanet bir adam yerine koyup öfkesine kapılmıştı” (Üç Anadolu Efsanesi, 2020: 37).

Bu kısımda dürüstlük öz eleştiri şeklinde kendini göstermektedir. Dürüstlük bireyin yeri geldiğinde kendini eleştirmesi ve davranışının iyi ya da kötü olduğunu söylemesi şeklinde ifade edilmektedir.

“Koca Yusuf dostuna, işine hiyanetlik yapar mı, yapmaz mı? İşte şimdi onu da öğrenmişti. Koca Yusuf dostuna ve de işine hiyanetlik yapmaz” (Üç Anadolu Efsanesi, 2020: 39).

Bu kısımda dürüstlük değerine hainlik üzerinden vurgu yapılmaktadır. Birey burada eşine, dostuna, işine hainlik yapmaz denilerek dürüst bir insan olduğunu vurgulamaktadır.

“Üstelik de o iki gözden yoksundu. İki gözden yoksun bir kişiye yiğit olan el kaldırırmıydı? İki gözden yoksun bir kişiydi, yiğit olan yiğit tutar da onu düşmanı olan Beye götürür müydü?” (Üç Anadolu Efsanesi, 2020: 41).

Bu kısımda kötülük yapmamak, hainlik yapmamak kavramları ile dürüstlük değeri ifade etmektedir. Bireyleri zor durumunda iken ona kötü davranılmaması ve zor durumdaki bir insana hainlik yapılmaması gerektiği üzerinde vurgu yapılmaktadır.

“Mademki, benim burada olduğumu söylemeden Çamlıbeli sana vasiyet etmiş Seyis Yusuf, demek ki bir bildiği vardı. Yoksa Çamlıbeli benim tuttuğumu o bilirdi. Demek ki bir bildiği var Seyis Yusufun. İşte ben de Çamlıbeli sana veriyorum. Bugünden sonra da senin emrine giriyorum” (Üç Anadolu Efsanesi, 2020: 80).

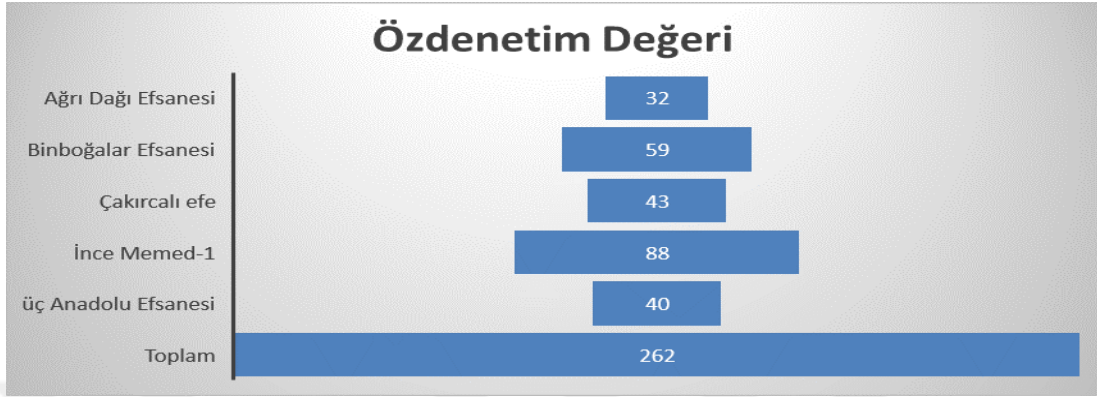
Bu kısımda dürüstlük değeri ağırlıklı olarak güvenilirlik değeri ile ilişkilendirilmektedir. Güvendiği insanın arkasında olma ve dürüstlüğünden kuşku dahi duymadan verdiği kararı kabul etme durumu söz konusudur.

4.4. Özdenetim Değeri ile İlgili Bulgular ve Yorumlar

Özdenetim değeri: Türk Dil Kurumu sözlüğüne göre öz denetim “Daha önemli bir amaca ulaşabilmek için kişinin tepkilerini, davranışlarını veya başka amaca yönelme eğilimini

denetleyip kısıtlaması, otokontrol” olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2022). Otokontrol, bireyin kendi davranışlarının farkında olması ve kendi kendini kontrol edebilme yetisidir.

Şekil 4. Yaşar Kemal’in Romanlarında Bulunan Özdenetim Değerinin Sayısal Dağılımı

Ağrı Dağı Efsanesi romanında 32, Binboğalar Efsanesi romanında 59, Çakırcalı Efe romanında 43, İnce Memed -1 romanında 88, Üç Anadolu Efsanesi romanında 40 adet olmak üzere toplam özdenetim değeri 262 farklı yerde geçmektedir.

Tablo 8. Yaşar Kemal’in Romanlarında Özdenetim Değerinin Dağılımı

Romanlar	Özdenetim değerinin geçtiği sayfalar
Ağrı Dağı Efsanesi	13,18,19,25,28,37,43,49,51,55,56,58, 62,64,65,75(2),78,88,91,92(2),103,106, 108(2),109,110(2),111,112,114
Binboğalar Efsanesi	10,11,15,21(2),24(2),25(2),28,44,58(2),60, 64,66(2),69,71,76,87,98,99,106,108,113(2), 114,117(2),119,124(2),126,128,129,135,143, 144,145,146,149,152,153,156,159,160,161,173, 184,203,204,216,223(2),227,228,236,260
Çakırcalı Efe	15,23,24,39,50,53(2),55,62,63,65,69(3), 70,71,76,80(3),81(2),89,90,93,96,97,99, 100,101,106,113,116,118,119,127,135, 154,159,161,174,179,180
İnce Memed -1	13, (13-14), (17-18),19,20,21(2), (24-25),28,29, 36,40,41,43,44,45,46,48,53,57,58,59,60,63,

	67,68(2),69,71,76,80,81(2),90,96,105,106, 109,110(2),115(2),116,131, (137-138),139, 161,171,177,185,209,211,214,222(2),236, 239,243,253(2),254,255,256(2),258(2),269, 279,284,291,292,298,308,356,358,362,364,365, 366,378,386,390,400,407,410,418,419,424
Üç Anadolu Efsanesi	10(2),13,14,23,24(2),44,45,60,61,63,66, 67,70,75,81,97,107,109(2),111,112(2), 114,116,118,121,131,132,154,162,178, 179,188,200,202,203,205,206

“Artık her şeyi bilinçli, inceden ince biliyordu. Kurtuluşu kalmamıştı. Akıbetinin üstüne yürüyecekti. Ne olursa olsun ne pahasına olursa olsun” (Ağrı Dağı Efsanesi, 2020: 37).

Bu kısımda birey davranışlarının bilincindedir ve yapacağı davranışın sorumluluğunu üzerine alarak hareket etmektedir. Yani yapacağı davranışın doğuracağı sonucu kabul ettiği görülmektedir.

“Gülbaharın içindeki bütün duygular başkaldırıyordu. Her şeye, babasına, geleneklere, saraya, Ağrı Dağına, bütün dünyaya başkaldırıyordu” (Ağrı Dağı Efsanesi, 2020: 43).

Burada özdenetimin tersinden yola çıkılarak değer varlığı söylenebilir bölümde Gülbahar’ın davranışları kontrol altındadır yalnız içindeki düşünceler alabora olmuştur ve buna rağmen kendini burada kontrol altında tutmaktadır.

“Onlar kendilerine umucu gelmiş bir kadına ne için olursa olsun dokunmazlar, bir kadın onlara ne yaparsa yapsın ona el sürmezler” (Ağrı Dağı Efsanesi, 2020: 49).

Bu kısımda dürüstlük ile özdenetim değeri bağlantılı olarak verilmektedir. Birey doğru davranışta bulunmaktadır ve kendine bunun için kontrol etmektedir şeklinde ifade edilebilir.

“Gülbahar yerinde duramıyordu. Bütün bedeni, kafası, duygularıyla bir çare arıyordu. Uçan kuştan, akan yilandan car umuyordu. Doluya koyuyor almıyor, boşa koyuyor dolmuyordu. Gözü hiçbir şey görmeden sarayın içinde dört dönüyordu” (Ağrı Dağı Efsanesi, 2020: 55).

Bu kısımda Gülbahar’ın içinde yaşadığı zor durum ele alınmış ve çare bulmak arayışı ile sürekli düşünmesi ve kendini kontrol etmesi durumu söz konusudur. Toplumda kabul görmek için bazen bütün istediklerimizi anında yapılamayabilir ve bunun kabul görecektir şekilde düzenlenmesi için uzun düşüncelere dalınabilir şeklinde ifade edilebilir.

“Ata korkunç bir düşmanlıkla baktı. Kendisini tutmasa bir kılıçta atın başını gövdesinden ayıracaktı. Bu düşünceyi bir türlü kafasından atamıyor, eli kılıcının kabzasında atın yöresinde, öfke içinde, dayanılmaz bir öldürme tutkusunda dolanıp duruyordu. Bütün bedeni terden suya batıp çıkmış gibi ııslak olmuştu” (Ağrı Dağı Efsanesi, 2020: 62).

Özdenetim kendini kontrol olarak ifade edilmektedir. Tam olarak bu metin de yer alan kısım bireyin kendini kontrol ettiğini başkaları tarafından kabul görmeyen bir davranışı gerçekleştirmeme durumu söz konusudur.

“Memo yalın kılıçtı ve hırsından dudaklarım yemiş, bıyıklarını yolmuş, yüzü kan içinde kalmıştı” (Ağrı Dağı Efsanesi, 2020: 64).

Bu kısımda birey başkalarına zarar vermek istememektedir bunun için kendini zorlamaktadır. Ve olumsuz bir durum olmaması için kendi zararına bir durum olsa bile kendinden taviz verdiği görülmektedir.

“Bey de korkar, diye düşündü, babamdan... Babamdan herkes korkar. İran Şahı, Osmanlı Padişahı, herkes herkes korkar. Bir o mendebur Gülbahar korkmaz. Bir de demirci Hüso, bir de Kervan Şeyhi. Kervan Şeyhi bile korkar. Bes, ikisi korkmaz” (Ağrı Dağı Efsanesi, 2020: 75).

Bu kısımda kendine güvende söz konusudur. Birey güvendiği konularda kimseden korkmamaktadır. Burada herkesin korktuğu kişiden yaptığı davranışın sonuçlarına katlanarak korkmadığı görülmektedir.

“Birden böylesine içini, korkusunu en yakını İsmail Ağaya bile açtığına utandı” (Ağrı Dağı Efsanesi” (2020: 109).

Utanmak kendini rahat hissetmemek topluma göre hareket edip onların ne düşünmeyi içermektedir. Bu kısımda da utanmak kavramı ile özdenetim değerini birbirine bağlı şekilde görülmektedir.

“Ahmet yiğittir,» dedi. «Öleceğini bile bile gitti. Doruğa varacaktır” (Ağrı Dağı Efsanesi, 2020: 110).

Bu kısımda Ahmet yapacağı davranışın sonuçlarını kabul etmiştir ve ona göre hareket etmektedir.

“Bu gece onu göreceğim, hiçbir çaresi mümkünü yok. Varıp huzuruna yüz süreceğim. Hiçbir çaresi mümkünatı yok. Padişahlar için yaptığım kılıcı ona vereceğim, hiçbir mümkünatı çaresi yok” (Binboğalar Efsanesi, 2020: 10).

Bir konuda net karar verilmiş ve bundan asla dönülmeyeceği anlatılmaktadır. Yani kararının arkasında olduğunu verdiği karar olumsuz olsa bile bu karardan dönmeyeceği anlamı çıkmaktadır. Kontrol bireydeyse sonucu yaşayacak olan da bireydir.

“Ben de bu gece sana kışlak için yalvarmam, mümkünatı çaresi yok yalvarmam. Bu oba da sürünsün senin sayende. Varsın ölsünler, kırım kırım kırılınsınlar” (Binboğalar Efsanesi, 2020: 11).

Bireylerin kendine has kuralları ve çiğnenmesinden haz etmedikleri çizgileri vardır. Bu kısımda da birey ne istediğini bilmektedir ve kararını önemsemektedir. Bu kısımda özdenetim tersi bir durum da söz konusudur birey toplumun beklentisi için kendi kararlarından vazgeçmemektedir.

“Kerem gene ben bir şahin isteyeceğim, toprak yerine, diyecekti, vazgeçti” (Binboğalar Efsanesi, 2020: 24).

Bu kısımda birey kendini toplum için engellemektedir. İçerinde kendi ile mücadele etmektedir.

“Haydar Ustanın kafası iyice kızmıştı. Bu yıl kılıç bitmezse olmaz, diyordu kendi kendine. Bu yıl bu kılıç bitmezse, bizim Yörük de kışlayacak yer bulamaz” (Binboğalar Efsanesi, 2020: 44).

Burada toplumu için fedakarlıkta bulunan bir insandan bahsedilmektedir. Dişini tırnağına takmış kendi duygularını bastırarak vazgeçmeden çalıştığı görülmektedir.

“Ceren kendini öldürmedi ama, dünyaya, insanlara küstü, bir daha ağzını bıçaklar açmadı. Yarı ölü gibi, uyurgezer, cansız dolaşıyordu” (Binboğalar Efsanesi, 2020: 60).

Bu kısımda Ceren karakteri toplumun kuralları için kendi istediği bir durumdan vazgeçmiştir. Kendini mutsuzluğuna rağmen ayakta tutmuş kendine zarar vermemiştir. Burada kendini kontrol ettiğinden söz edilebilmektedir.

“Süleyman Kâhyanın yüreğindeki korku ona rahat vermiyor. İçinde kusmaya, iğrence benzer gittikçe azıtan bir korku. Her an bir şey, bir olumsuzluk, bir kötülük bekliyor” (Binboğalar Efsanesi, 2020: 64).

Bu kısımda bireyde korku vardır ve bastırılmaya kontrol etmeye çalışmaktadır.

“Hırslıydı. İstanbul’un fakir bir mahallesinden, fakir bir ailesinden çıkmış, yükselmek, para kazanmak için yanıp tutuşuyordu” (Binboğalar Efsanesi, 2020: 71).

Birey burada özdenetim tersine kendini kontrol etmek istememektedir. Hırsları bireyi toplum yararının üzerinde tutmaktadır. Bu kısımda özdenetim değeri karşıt bir açıdan ele alınmaktadır.

“Müslüm Koca atının başını tutmalarını, onu içeriye buyur etmelerini bekledi. Konuk gelmemiş miydi? Konukluğun göreneği bu değil miydi? Konağın kapısında bekledi bekledi, atının üstünde dimdik, beli bıkını kırılarak öylece uzun bir süre durdu ne gelen vardı ne giden... Ne yapmalıydı? Aşağılamanın en büyüğüne uğramış, bu yaşa varmış, başına böyle bir iş

gelmemişti. Çekip gitmekten başka hiçbir çaresi yoktu ama, çekip gidemezdi” (Binboğalar Efsanesi, 2020: 76).

Bu kısımda özdenetim değeri sabır ve anlayışla desteklenmektedir. Birey kendini kontrol etmekte yapılan saygısızlık karşısında sesini çıkarmamaktadır. Saygısından ve anlayışından dolayı da ne kadar incinmiş olmuş olsa kendini durdurarak sabrettiğı görölmektedir.

“Kerem kadının karşısına oturdu. İki damla yaş hiç istemedi yanaklarından aşağıya süzöldü. Kerem bir şeyi boyuna söylemek istiyor, söyleyemiyordu. Kendini zorluyor, zorluyor bir türlü söz dilinin ucuna gelmiyordu” (Binboğalar Efsanesi, 2020: 87).

Bu kısımda bireyin karşısındaki insanı incitmemek için açıkça kendini kontrol altında tuttuğı görölmektedir.

“Yüreğinde bir acı, kedi kendini küçük görme, aşağılama, dayanılmaz bir yalnızlık, çaresizlik. Kendini tutmasa ağlayacaktı. Bir kere ağlamıştı” (Binboğalar Efsanesi, 2020: 99).

Bu kısımda birey canı yansa dahi yapacağı davranışları toplumda kendini küçük düşürmemek için engellemektedir.

“Ağırbaşlı, dimdik, kimseden çekinmeden, kimseye karışmadan, kendi halinde duruyordu” (Çakırcalı Efe, 2020: 23).

Burada bireyin kendini bildiğı ve ona göre hareket ettiğı görölmektedir. Davranışlarında kararlı ve özgüvenlidir.

“Yörük çadırındalar. Artık Çakırcalı kendine gelmiş. Cesareti artmış. Kendinin kim olduğunu biliyor. Ağır taş, batman döver kabilinden, hiç ağzını açmıyor. Olura olmaza konuşmuyor” (Çakırcalı Efe, 2020: 50).

Bu kısımda öz güven ve öz denetim birlikte ele alındığı görölmektedir. Ne yapmak istediğini bildiğı için bireyin kendini ne zaman nerede kontrol ettiğı görölmektedir.

“Çakırcalı düşünen adamdır. İmkanlarına, gücüne böbürlenerek, tek kişinin kılma dokunmuyordu” (Çakırcalı Efe, 2020: 62).

Çakırcalı toplumda kabul gören bir davranış sergilemektedir. Çakırcalı güçlü bir insandır ve güçlü olması onu her şeyi yapabilecek bir insan haline getirmemektedir. Çakırcalı gücüne rağmen iyi insan olarak yola devam etmektedir.

“Giderim, diyordu. Giderim bulurum o köyü. Kimse bilmez oraya gittiğimi. Gider bulurum. Giderim işte. Çoban olurum işte. Çift sürerim işte. Anam beni arasın işte. Arasın aradığı kadar. Keçi sakallı göremez yüzümü. Göremez işte. Ya köyü bulamazsam? Bulamam! Aç kalır ölürem. Ölürem işte” (İnce Memed 1, 2018: 13,14).

Burada birey ne yapacağını bilmektedir her ne kadar kabul gören bir durum olmasa bile kendi kararını vermiş ve ona göre hareket eden bir birey karşımıza çıkmaktadır.

“Birkaç çocukla arkadaş oldu. Köküç oynadı. Üstüne köküç oynayan çıkmadı. Ama Memed, bu hüneriyle övünmedi. Başka bir çocuk olsaydı Memed’in yerinde, övünmesinden geçilmezdi” (İnce Memed 1, 2018: 24,25).

Kendini övmek toplumda onay gören bir davranış değildir daha çok mütevazî insanlar toplumun kabul gördüğünü söylemek mümkündür. Burada başarılı olan ve en iyisi olduğunu bildiği halde bunu kendi içinde yaşayan bir karakter söz konusudur.

“Hösük hiç kalabalığa girer mi? Kıyamet kopsa evinden çıkmaz” (İnce Memed 1, 2018: 46).

Bu kısımda birey ne yapmak istediğini bilmektedir. Kalabalıktan hoşlanmadığı için bulunmayı tercih etmemesi kendi iradesi ile ne yapacağını tayin etmesini sağlamakta bu sebeple özdenetim değerine sahip olduğu görülmektedir.

“Bolu Beyi Osmanlının gözüne girmek onunla barışmak için hiçbir fırsatı kaçırmıyordu. O, şuna inanıyordu ki bir gün bu muradına da erecek, sonsuz mutluluğa kavuşacaktı” (Üç Anadolu Efsanesi, 2020: 10).

Bu kısımda bireyin birtakım istekleri söz konusudur. Bu istekleri gerçekleştirmek için elinden geleni yapmaktadır birey ve yaptıklarının karşılığının elde edileceğinden emindir. Yani birey bilinçli bir şekilde davranışlarının farkındadır.

“Eve geldi ki ne görsün, gene kırat kapıda durup durur! Öfkesinden kanı başına sıçradı ama, kırata hiçbir şey söyleyemedi” (Üç Anadolu Efsanesi, 2020: 13).

Bu kısımda açıkça birey içinden geçenleri yapmamakta karşısındaki varlığı düşünerek kendini kontrol altında tutmaktadır.

“Gene de tayları çekip konağa götürürken içi kan ağlıyor, yüreği kopuyordu” (Üç Anadolu Efsanesi, 2020: 23).

Acı çekmesi bireyin doğru davranmasına engel olmamaktadır. Her ne kadar üzgün olsa da içinde fırtınalar kopmuş olsa da birey olması gerekeni yapmaktadır.

“Sen bana bağırdığında sesinde kendini yüksekte tutan bir hava vardı da yavrum onun için sana böyle karşılık verdim” (Üç Anadolu Efsanesi, 2020: 61).

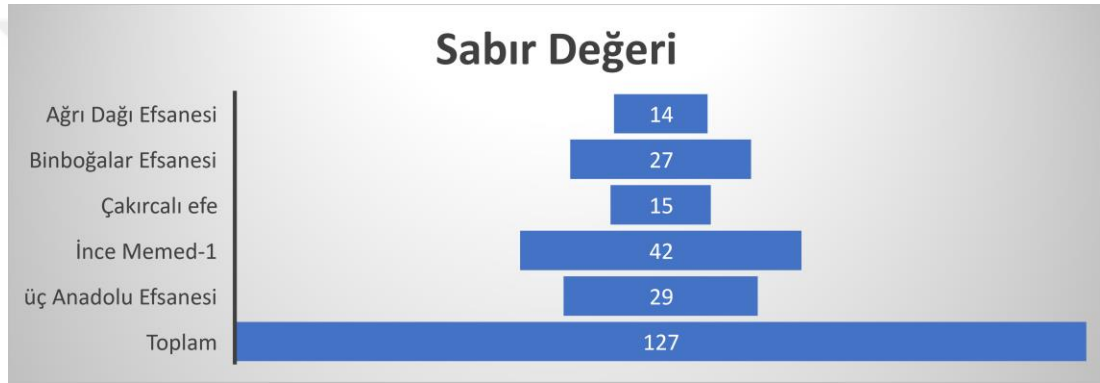
Bu kısımda bir büyüğün kendinden küçük olana verdiği öğüt üzerinden değer hissedilmektedir.

4.5. Sabır Değeri ile İlgili Bulgular ve Yorumlar

Sabır değeri: “Sabır başa gelebilecek her türlü olayı bir teslimiyet içinde kabullenmek ve bu olayların vereceği sıkıntılara acizlik göstermeden sükunetle katlanmaktır” (Ecer Çakar, 2019). “Acı, yoksulluk, haksızlık vb. üzücü durumlar karşısında ses çıkarmadan onların geçmesini bekleme erdemi, dayanç” (Türk Dil Kurumu [TDK], 2022).

Ağrı Dağı Efsanesi romanında 14, Binboğalar Efsanesi romanında 27, Çakırcalı Efe romanında 15, İnce Memed -1 romanında 42, Üç Anadolu Efsanesi romanında 29 adet olmak üzere toplam sabır değeri 127 farklı yerde geçmektedir.

Şekil 5. Yaşar Kemal’in Romanlarında Bulunan Özdenetim Değerinin Sayısal Dağılımı

Tablo 9. Yaşar Kemal’in Romanlarında Sabır Değerinin Dağılımı

Romanlar	Sabır değerinin geçtiği sayfalar
Ağrı Dağı Efsanesi	16,21,28,43,44,56,58,75,77,89,106,108,110,112
Binboğalar Efsanesi	25,28,30(3),32,37,42,58,117,121, 144,165(2),180,186,201,216, 225,234,236,237(3),246,259,266
Çakırcalı Efe	19,24,52,68,76,89,90,91,114,115(2),124,128,132,177
İnce Memed -1	13,14,38,39,51,52,56,62,66,74,84,94,98,99,114,116,132, 173,182,197,207,225,231,272,294,295,301,319,348,350, 383,388,392,400,403,404,405,410,411,415,417,429
Üç Anadolu Efsanesi	11,20(3),21,24,(62-63),68,75,76,87,93,96,154(3),155, 164,165,172,181,184,188(2),190, 202,216,217,218

“Bulacağım onları,» dedi. Yer yarılıp da yere geçseler bulacağım. Dünyanın öteki ucuna kaçsalar da İran’a, Hindistan’a, Çine Maçın’e de gitseler bulacağım” (Ağrı Dağı Efsanesi, 2020: 21).

Bu kısımda bir amaçtan bahsedilmektedir sonu ne olursa olsun o amaca ulaşmak için dişine tırnağına takıp sabırla gerçekleştirme isteğini içermektedir.

“Gülbahar çalıştı çabaladı, Sofiden Ağrıdağı’nın öfkesinin aslını öğrenemedi” (Ağrı Dağı Efsanesi, 2020: 28).

Bir iş için çalışmak çabalamak büyük emek ve sabır gerektiren bir iştir. Bu kısımda da Gülbaharın emekleri sabır değerinin varlığını bize göstermektedir.

“Ahmet soluğunu tutmuş akşamdan beri onu bekliyordu. O gittiğinden beri her an bekliyordu” (Ağrı Dağı Efsanesi, 2020: 44).

Bu kısımda Ahmet’in bıkmadan usanmadan beklemesi bize sabır değerini sezinletmektedir.

“Gülbahara akşam hiç olmayacak gibi geliyordu. Sarayın demirci dükkanına bakan penceresine oturmuş, gözlerini kırpmadan oraya bakıyor, bir büyüünün gerçekleşmesini bekliyordu” (Ağrı Dağı Efsanesi, 2020: 56).

Beklemek günlerce aylarca beklemek kolay bir durum değildir. Burada Gülbahar’ın sevdiği insanı sabırla beklediği görülmektedir ve bu şekilde sabır değerini bize aktarmaktadır.

“Yusuf sabahı zor etti. Babası bir duyarsa, böyle işler oluyor da oğlum oğlumken, bana asi olup haber vermiyor, ben ölmeliyim artık, ya bu oğulun aleme ibret için çarşının ortasında gözlerini oydurup, derisini yüzdürmeliyim ki... Ya da ölmeliyim, derse” (Ağrı Dağı Efsanesi, 2020: 75).

Bu kısımda Yusuf bir hata yapmıştır ve bunun sonucu içinde fırtınalar kopmaktadır yalnız dayanmak durumundadır. Bu dayanma eylemi ve sonrası bize sabır değerinin varlığını göstermektedir.

“Bekliyorum, bakalım Yusuf bana her şeyi söyleyecek mi? Gülbahar gelip ayaklarıma düşecek mi? Bugün de bekleyeceğim... Yarın onları yakalayacağım” (Ağrı Dağı Efsanesi, 2020: 77).

Bu kısımda da gerçekleşmesi istenilen bir durumu beklemek üzerinden sabır değeri ortaya çıkmaktadır. Bilinen bir gerçek vardır yalnız bunun kendiliğinden ortaya çıkması beklenmektedir.

“Mahmut Han o gece sabaha kadar uyuyamadı, sarayının içinde döndü durdu ve düşündü” (Ağrı Dağı Efsanesi, 2020: 106).

Bu kısımda Mahmut Han'ı huzursuz eden bir durum vardır ve Mahmut Han bu duruma sabır göstermektedir.

“Ceren bütün bir yıl her gün Halil'in yolunu beklemiş, bugünü de iple çekmişti” (Ağrı Dağı Efsanesi 2020: 25).

Bu kısımda ayrılık acısı vardır ve Ceren buna dayanmaya çalışmaktadır. Ruhsal bir sıkıntı vardır. Sevddiği için umutla ve sabırla bekleme durumu söz konusudur.

“Müslüm kardaş, tam otuz yıldır her Hıdırellez gecesi sular başı, yıldızlar altı beklerim. Söylemem, söylemem, söylemem. Demem, vay benim emeklerim, demem” (Binboğalar Efsanesi, 2020: 28).

Bu kısımda bir olayın gerçekleşmesini sabırla bekleme durumu söz konusudur. Kolay gerçekleşmeyen bir olay vardır ve bunun için uzun yıllar sıkıntı çekerek beklendiği görülmektedir.

“Ölmeden mezara koydular beni, gel. Tez gel... Ben Çukurda kışlak; Aladağ'da yaylak istemem, sen gel. Genç yaşında kocadım, tez gel! Daha gecikersen iş işten geçiyor, ömrüm bitiyor, tez gel... diyordu. Çabuk gel” (Binboğalar Efsanesi, 2020: 30).

Uğrunda güzel şeylerden vazgeçilecek bir durumu son ana kadar bekleme söz konusudur. Bireyin burada dayanacak takati kalmamıştır ama yine de her şey son bulmadan sabırla gelmesini istediği varlığa seslenmektedir.

“On altı yıl dile kolay... Bugün, bu sabah çıkıp gelmezsen, ya da birbirine kavuşan yıldızları, donup kalan suları göremez de dileğimi dileyemezsem ben bilirim yapacağımı” (Binboğalar Efsanesi, 2020: 30).

Bu kısımda hem sabır hem sitem söz konusudur. Birey beklemekten yorulmuştur ve beklediğinin gelmemesine sitem etmektedir. On altı yıl sabırla sükûnetle beklemiştir yalnız artık dayanmamaktadır.

“O gece ağzına kadar insanla, üst üste dolu Çukurova'da kimse uyumadı, canlarını dişlerine takıp kavuşacak yıldızları beklediler. Hızırdan dilek dilediler” (Binboğalar Efsanesi, 2020: 42).

Zor duruma düşülmüştür ve sabretmekten çare yoktur bütün bireyler bu zor durumdan onları kurtaracak Hızır'ı sabırla beklemektedir. Bu bekleyiş kolay olmamaktadır bireyler acı çekmelerine rağmen dileklerini Hızır'a ulaştırmak için sabırla beklemektedir.

“Resul'ün üstüne atladı, kalçasına hançerini sapladı. Resul'ün tüyü bile kıpırdamadı, of bile demedi” (Binboğalar Efsanesi, 2020: 144).

Bu kısımda bir kişinin dayanma gücünden bahsedilmektedir. Burada kötü bir olay vardır ve birey bu acı ya rağmen dayanmakta ve sabretmektedir.

“Dedem diyor ki Afşar Beyi gelmiş de dedemin kapısında bir kılıç için bir yıl beklemiş, bir kılıca bir yük altın dökmüş” (Binboğalar Efsanesi, 2020: 165).

Burada belli bir amaç için verilen bir uğraş ve harcanan zaman ve paralardan bahsedilmektedir. Bu verilen emekler sabır değerinin burada var olduğunu göstermektedir.

“Ya öyle... Öyle işte ünü büyük Beyim. İşte ben de otuz yıl bir kılıç yaptım. Otuz yıl... Rüstem Usta daldan eğme, çıraklıktan gelme... Biz ocak piriyiz” (Binboğalar Efsanesi, 2020: 180).

Bu kısımda bir uğraş için verilen emekten bahsedilmektedir. Bıkmadan usanmadan sabırla yıllarca bu işe emek verildiği ve bu işte usta olunduğu görülmektedir.

“Biz bu kılıcı bin yıl, on bin yıl dövdük. On bin yıl on bin kişi, yüz bin kişi, ocaklar, kuşaklar boyunca dövdük... On, bin yıl daha döveceğiz” (Binboğalar Efsanesi, 2020, s.186).

Gelenekler insanların birbirlerine bağlanmasını sağlayan ve geleceğe aktarılması istenilen durumlardır. Bu kısımda da insanlar gelenekleri yüz yıllar boyu devam ettirmeye çalışmaktadır bu büyük bir özveri ve sabır gerektirmektedir.

“O da çok sevinmiş, kılıcı görmüş, görünce dili tutulmuş, hayran kalmış, üç gün üç gece yemeden içmeden kılıcı seyreylemiş, sonra Haydar Ustanın huzurunda niyaza durmuş” (Binboğalar Efsanesi, 2020, s.201).

Bu kısımda sevgi, saygı ve sabır değerleri bir arada görülmektedir. Kılıca olan sevgi ve onu yapan kişiye duyulan saygı yer almaktadır. Aynı zamanda üç gün üç gece sabırla yemeden içmeden seyretmek sabrın göstergesidir.

“O gün akşama kadar, her şeyi, Kerem’i, Sadi Ustayı, kurdukları tuzağı unutup canı gönülden şahini aradılar. Ertesi günde, daha ertesi günde aradılar, şahini koydunsa bul. Umutlarını yitirmiyorlardı. Kaçan şahini bir gün nasıl olsa bulacaklardı. Böylesi soy kuşlar hiçbir zaman yitip gitmezler, bir gün nasıl olsa geri gelirlerdi” (Binboğalar Efsanesi, 2020: 216).

Bu kısımda dostluk ve sabır değerlerini bir arada görmek mümkündür. Burada amaç için verilen çabadan bahsedilmektedir. Zor olduğunu bildikleri halde birlikte şahini umutlarını kaybetmeden aramaları sabır değerinin varlığını bize göstermektedir.

“Oracığa Mustafa Efendi’yi yatırdılar. Keskin hançerlerini çıkarıp tabanlarının derisini yüzmeye başladılar. Mustafa Efendi’den çıt çıkmıyordu. Ne bağıryor ne yalvarıyordu. Ölü gibi...Yüzü sapsarı kesilmişti. Ayaklarından kanlar akıyordu. Kan küçük bir taş çukuruna göllenmişti” (Çakırcalı Efe, 2020: 52).

Bu kısımda Mustafa Efe’nin çok acı çekmesine rağmen dayandığı ve sesini çıkarmadığı görülmektedir. Bazı durumlarda insanlar taş kesilir, bazı duygular insanı cansız bırakır burada

da Mustafa Efe'nin yaşadığı durum bunun gibidir. İnandığı değerler uğruna sabretmekte karakterini ve çizgisini bozmamaktadır.

“Çakırcalının yerini söylemeleri için köylülere candarmalar tarafından ha bire dayak atılıyor, köylülerinse ağzından çıt çıkmıyordu” (Çakırcalı Efe, 2020: 76).

Bu kısımda insanları değer verdikleri için fedakarlığı görülmektedir. Ne kadar eziyet çekmiş olurlarsa olsunlar sevdikleri için ona kötülük gelmesin diye sabırla yapılan zulmün geçmesini bekledikleri görülmektedir.

“Yok, yok, yok! Sait Paşanın adamları köylü demez, kentli demez, Yörük demez, veryansın ederler dayağı. Öldürünceye kadar döverler. Ama hiç kimse Çakırcalıya ait en ufak bir ipucu vermez. Konuşmaz” (Çakırcalı Efe, 2020: 89).

Çakırcalı 'ya duyulan sevgi ve saygı sonucunda sabır değerini beraberinde getirmiştir. Ne kadar işkence çektiklerinin önemi yoktur sevdikleri ve değer verdikleri insan için bu yapılan eziyete katlanma durumu söz konusudur.

“Demedi, diyemedi. Kızıp da düşmana sır vermedi. Yoksa bas bas bağıırdı” (Çakırcalı Efe, 2020: 115).

Bu kısımda sevilen insana kırgınlık söz konusudur. Yalnız kırgınlık olmasına karşın sevgisinden vazgeçmemiş sabretmiş ve sevdiğinin açığını ortaya çıkarmamıştır.

“Döne yemiyor, içmiyor, suyun gözünün başına oturmuş gözünü kırpmadan suya bakıyor, çıkacak mı diye oğlunun ölüsünü bekliyor. Haber doğıuydu. Döne her sabah, gün doğmadan kalkıyor, suyun başına gidiyor, gözlerini sudan ayırmadan habire bakıyordu” (İnce Memed 1, 2018: 38,39).

Bu kısımda sevgi ve sabır değerleri bir arada verilmiştir. Bir annenin çocuğuna verdiği sevgi bambaşka bir duygudur. Döne oğlunun öldüğünü düşünmesine rağmen onun için günlerce suyun başına büyük bir sabırla beklemektedir ve çıkacağına inanmaktadır. Burada umutla ve sabırla bekleyiş söz konusudur.

“Çakır dikenliğin ortasında bacakları parçalana parçalana çift sürdü. Yandı, kavruldu. Topraktan dişiyle tırnağıyla söküp çıkardığının dörtte üçünü Abdi Ağa aldı elinden” (İnce Memed 1, 2018: 62).

Bu kısımda sabrının karşılığını alamayan haksızlığa uğrayan bir bireyden söz edilmektedir. Birey zor şartlarda çalışmış olmasında rağmen sabretmektedir. Abdi ağanın yaptığı zalimliğe ve Çakırdikenliğin zor şartlarına rağmen elinden gelenin fazlasını göstermektedir. Bu sebeple burada bireyin sabır duyusuna sahip olduğu görülmektedir.

“Atlardan sonra insanlar da dayanamayıp yorganı alan, çoluğunu çocuğunu arkasına takan ver elini İstanbul, ver elini Adana, Urfa, ver elini İzmir deyip gittiler. İnsanlardan da köyde bir tek Yusuf’un babası kaldı” (Üç Anadolu Efsanesi, 2020: 11).

Bu kısımda sabredenler ve sabredemeyenler birbirinden ayrılmıştır. Memleket sevgisi ve toprağına olan bağlılık ağır basan Yusuf’un ve babasının köylerinde zor bir yaşam olmasına rağmen kalmakta olduğu köyün zor şartlarına dayanamayan insanların ise başka memleketlere göç ettikleri görülmektedir.

“Doğum biraz daha gecikse o ya delirecek ya da sabırsızlıktan çat deyip çatlayacaktı” (Üç Anadolu Efsanesi, 2020: 21).

Burada gerçekleşecek güzel bir olay için bekleme durumu söz konusudur. Birey sabretmektedir yalnız daha fazla dayanacak gücünün kalmadığı görülmektedir.

“Karar vermişti, artık yıllar yılı deniz kıyısını bekleyecekti” (Üç Anadolu Efsanesi, 2020: 24).

Beklemek sabrın en zor anlarından bir tanesidir. Bu kısımda birey karar vermiştir ne kadar uzun sürerse sürsün onu mutlu edecek durumu son ana kadar bekleyecek olduğu görülmektedir.

“Ben daha evlenmiyorum, diye bir süre direnmiş fakat hiç kimseye bir şey anlatamamıştı. Köroğlundan ise hiçbir umudu yoktu. Telli Nigâr son çaresizlikte kalmış bir insanın umudundaydı” (Üç Anadolu Efsanesi, 2020: 62,63).

Burada Telli Nigar’ın içinde yaşadığı zor duruma karşı tavrının nasıl olduğu görülmektedir. Sevdiğini beklemektedir yalnız etrafındaki insanlara bir şey söyleyememektedir. Sevdiği insandan da uzun zamandır haber alamamasından dolayı umudu kalmamıştır ama sevmekten de vazgeçememektedir ve ne kadar zor olursa olsun beklemektedir. Bu kısımda sevgi değerinin sabır değerini beraberinde getirdiği görülmektedir.

“Az daha kendini tutmasaydı varıp Köroğlunun boynuna sarılacaktı” (Üç Anadolu Efsanesi, 2020: 68).

Çevre baskısı istenilen her şeyi istenilen zamanda yapılamayacağını göstermektedir. Bazı durumlar için insanın dayanması ve sabretmesi gerekmektedir. Bu kısımda daha sonra yaşanacak güzel şeyler için şu an ki zamandan ödün verilmesi gerektiği görülmektedir.

4.6. Saygı Değeri ile İlgili Bulgular ve Yorumlar

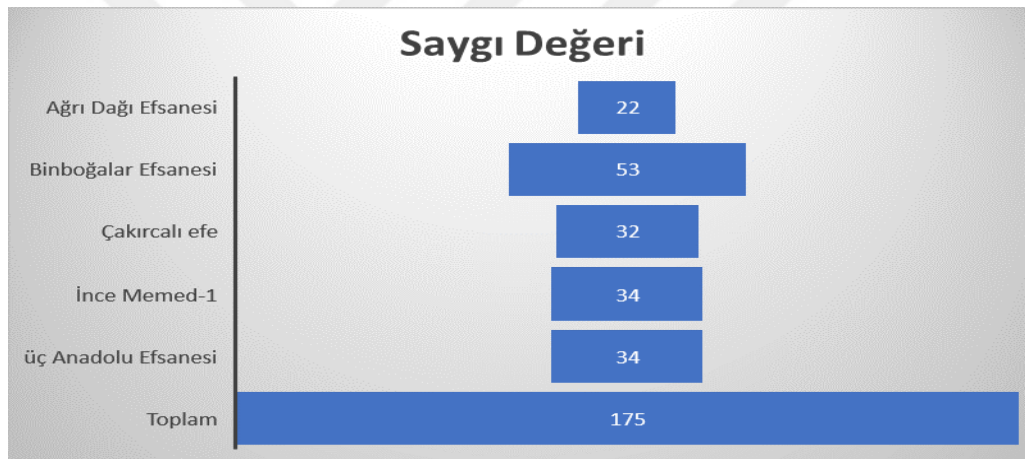
Saygı değeri: Türk Dil Kurumu’na göre saygı kavramı, “1. Değeri, üstünlüğü, yaşlılığı, yararlılığı, kutsallığı dolayısıyla bir kimseye, bir şeye karşı dikkatli, özenli, ölçülü davranmaya

sebepler olan sevgi duygusu, hürmet, ihtiram; 2. Başkalarını rahatsız etmekten çekinme duygusu” olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2022). İnsan, yaşamı boyunca mutlu ve huzurlu bir hayatı devam ettirmek ister. Bunu başarmak için kişinin kendine değer vermesi, saygı duyması, kibrini ve yüreğini kötülüklerden arındırması gerekmektedir (Yılmaz, 2018).

Saygı kavramı “gündelik hayatımızda insana, hayvana, tabiata, bireylerin emeklerine, düşüncelerine, haklarına aynı zamanda bireyin öz benliğine saygı” olarak karşımıza çıkar (Verim Işık, 2021: 49).

“İslam düşünürleri saygı kavramını doğrudan ele almak yerine erdem olarak görülen diğer değerler ile ilişkilendirmişlerdir ve ayrı bir sınıflama yapmışlardır. Bu kavramı itaat ve hürmet olarak kullanmış ve bununla birlikte sevgi değeri ile bol bol ilişki kurmuşlardır” (Verim Işık, 2021: 49-50).

Şekil 6. Yaşar Kemal’in Romanlarında Bulunan Saygı Değerinin Sayısal Dağılımı

Ağrı Dağı Efsanesi romanında 22, Binboğalar Efsanesi romanında 53, Çakırcalı Efe romanında 32, İnce Memed -1 romanında 34, Üç Anadolu Efsanesi romanında 34 adet olmak üzere toplamda saygı değeri 175 farklı yerde geçmektedir.

Tablo 10. Yaşar Kemal’in Romanlarında Saygı Değerinin Dağılımı

Romanlar	Saygı değerinin geçtiği sayfalar
Ağrı Dağı Efsanesi	14,25(2),31,36,38,66(2),67,75, 82,87,88(2),92,93,95(3),102,108,114
Binboğalar Efsanesi	13,14,15,43,48,59,66,80,81,92(2),93(4), 95,114,121(2),126,128,129,132,134(2), 137,138,146,153,161,174(2),178(2),

	182,186,190,191,200,201,206,218,220, 231,234,235,236(2),251,253,265,270,272
Çakırcalı Efe	10,31,34,35(2),45,48,50, (51-52),52,53, 54,55,58,68,75(2),76,80(2),91,100(2), 119,121,137,145,159,162,169,180(2)
İnce Memed -1	17(2),18,30,45,47,48,52(2),60,66,69,107, 125,127,135,136,141,146(2),154,175,179, 188,222,239,245,252,326,346, 350,369,416,423
Üç Anadolu Efsanesi	9,12(2),33,35(2),39,53, (60-61),61(3),62(2),67, 68,69,81,85,127,129,133,141,142,144,175,177, 198,199,200(2),203,213,219

“Kusura bakma Ahmet,» dedi. «Bilmiyordum. Beni bağışla. Yoksa seni getirmezdin. Benim başım gitmeden senin de başın gitmez” (Ağrı Dağı Efsanesi, 2020: 31).

Bir insana değer vermek onun varlığını kabul etmek ve onun için iyi olanı güzel olanı istemek saygı göstergesi olarak kabul edilebilir. Bu kısımda da birey farkında olmadan değer verdiği insanı kırmış ve bunu telafi etmeye çalışmıştır.

“Estağfurullah Paşa,» dediler. «Biz yanlış anlattık. Sen hiç yanlış anlar mısın?” (Ağrı Dağı Efsanesi, 2020: 66).

Gelenek ve göreneklerimizde saygımızı gösteren bazı sözcükler vardır. Bu sözcükler kullanıldığında orada saygı duyulacak kişi ya da durumun olduğunu biliriz. Bu kısımda büyüğe ya da kendinden üstün olan kişi için kullanılan “Estağfurullah” sözünden saygı değerinin varlığı söylemek mümkündür.

“Babası İsmail Kâhyayı çok sever, dediğinden çıkmazdı” (Ağrı Dağı Efsanesi, 2020: 67).

Geleneklerimiz küçüklerin büyükleri sayması gerektiğini söyler bizlere. Bu kısımda büyüğünün sözünden çıkmaması büyüğüne saygı duyduğunu göstermektedir.

“Önüden ona bakmadan, saygılıca selama durarak sarayın adamları geçtiler” (Ağrı Dağı Efsanesi, 2020: 75).

Günümüzde her ne kadar önemi kalmamış gibi görünse de büyüklerin karşısında bacak üstüne bacak atılmaz, yan gelip yatılmaz, baş yukarıda konuşulmaz gibi yazılı olmayan saygı

kurallarının varlığından söz etmek mümkündür. Bu kısımda da büyüğe karşı selama durularak geçilmesi ona saygı duyulduğunu göstermektedir.

“Şeyhimizin emri başımız üstünde, canımızı bile veririz” (Ağrı Dağı Efsanesi, 2020: 87).

Bu kısımda sevgi ile saygı bir arada verilmiştir. Bireyler, sevdikleri insana saygı duyduklarını onun için her türlü fedakarlığı yapacaklarını belirtmişlerdir.

“Şeyhime selam söyle bana itimat ettiğinden dolayı, en değerli emanetini bana yolladığından dolayı ona minnettarım. Ellerinden öperim” (Ağrı Dağı Efsanesi, 2020: 88).

El öpmek geleneklerimizde önemli bir yere sahip olan davranışlardan bir tanesidir. Küçükler büyüklerin ellerini öperler bu küçüklerin büyüklere duydukları saygıyı göstermektedir.

“Oğlanla kızı ona gönderirsem, benim yüzüme, soyumun yüzüne kıyamete kadar köpekler bile bakmaz. Bu kadar beysiniz, bir yolunu bulun, boynum kıldan ince. Paşaya saygılarımı söyleyin. İsterse tüm varımı, canımı vereyim. Ne isterse yapayım. Kızına yeryüzünde görülmedik bir toy düğün yaptırayım, damadına köyler bağışlayım, kendi de ne isterse başım üstüne... Ama evime gelmiş bir konuğu, bir can için ona gönderemem” (Ağrı Dağı Efsanesi, 2020: 92-93).

Misafir bizim toplumumuzda önemli bir yere sahiptir. Eve gelen misafir burada belirtildiği gibi baş tacı edilip saygı duyulur. Onu rahat ettirmek mutlu ayrılmasını sağlamak için elden ne gelirse yapılır. Burada da eve gelmiş konuğa kötü davranılmaz. Paşa da önemli bir insandır kırılmaz saygı duyulur yalnız ondan af dilenerek misafir için kötü davranış yapılamayacağının belirtildiği görülmektedir.

“Davulcu iki dizinin üstünde toprağa niyaza durdu. Eğildi üç kere toprağı öptü. Sonra toydan teker teker kalkıp davulcunun yanına geldiler, yere diz çöktüler, toprağı üç kere öpüp niyaza durdular. Herkes geldi. Hastalar, sayrılar, çocuklar da gelip toprağa niyaza durdular” (Ağrı Dağı Efsanesi, 2020: 14).

Bu kısımda bireylerin niyaza duyması sevdikleri önemsedikleri inandıkları şeyler için saygı duydukları anlamına gelmektedir.

“Komşular birer ikişer derim evine geliyorlar, evin içine herkes yaşına göre sıralanıyordu” (Binboğalar Efsanesi, 2020: 48).

Bu kısımda bahsedilen küçükler büyüklerine saygı duyar ve yerini bilirler yani küçükten büyüğe yaşına göre sıralanmada saygının varlığından söz edilebilir.

“Aladağ’a çıktığında, birkaç saatliğine obaya uğruyor, dedesinin kurulmuş boş çadırına giriyor, ak, som ipek sancağın önünde niyazda bulunuyordu” (Binboğalar Efsanesi,

2020: 59).

Bireyler inançları ile yaşarlar ve inançlarına uygun davranırlar burada dedeye gitmek sancakta niyaza duymak dedeye ve sancağa duyulan saygının varlığını göstermektedir.

“Sıtmalı, konuşacak mecalleri kalmamış delikanlılar Vali Paşaya hiçbir karşılık veremediler. Onun karşısında bir ağaç gibi, bir kaya, bir toprak parçası gibi dilsiz kalakaldılar” (Binboğalar Efsanesi, 2020: 80).

Büyükler, konum olarak önemli yerlerde olan bireyler insanlara için saygı duyulacak bireylerdir. Burada da Vali Paşa karşısında söyleyecek sözlerinin olmaması ağaç gibi durmaları Vali Paşa’ya duydukları saygıyı bize göstermektedir.

“Sizin ateş ocağına dokunan kimse onmaz, dedi Onbaşı. Kutsal ocaktır” (Binboğalar Efsanesi, 2020: 93).

Burada inançlarına göre ocak önemli ve kutsaldır. Burada diğer bireyler bilirler ki insanlar için önemli onlara saygı duyar ve inandıkları değerlere zarar vermekten kaçınırlar.

“Dur Paşa, dedi. Dur sen azıcık. Şimdi şahin gelir, sen dur. Bir konuk bir Yörük’ten ne istemiş de alamamış? Sen duydun mu böyle şey Horzumluoğlu Onbaşı paşam” (Binboğalar Efsanesi, 2020: 95).

Eskilerden beri misafirler hayatımızda önemli bir yere sahip olmuştur burada da yörükler için misafirin önemi ve onlara karşı duydukları saygı görülmektedir. Onbaşı olarak paşaya duyulan saygının yanında konuk olarak da ayrıca saygı duyulup isteği yerine getirilmeye çalışılmıştır.

“Dedem ağlamaz. Hiç mi hiç ağlamaz. Onun gözünden yaş geldiğini kimsecikler yüz yıldır görmemiştir. Dedem, Haydar Usta, ulu Haydar Ustanın torunu... Keşki benim adımla da Haydar koysalardı. Ulu Haydar Usta, dedemin dedesi ta Horasandan gelmiş. Avşarlının koca Beyi, üç tuğlu vezir dedemin kapısında bir kılıç almak için tam bir yıl beklemiş. Büyük Haydar Ustanın kılıcını kullanırlarmış şahlar, padişahlar” (Binboğalar Efsanesi, 2020: 134).

Büyükler hayatımızda bize yön veren yol veren varlıklardır burada çocuğun dedesine karşı duyduğu büyük sevgi ve saygı görülmektedir.

“Sonra sürdü, Süleyman Kâhyanın yanına geldi, hemen elini aldı öptü” (Binboğalar Efsanesi, 2020: 161).

Gelenek ve göreneklerimize göre el öpmek adetlerimizdendir. Küçükler büyüklerinin ellerini öperler ve bu geleneklerimize göre saygı göstergesi olarak karşılık bulur. Burada da el öpme eyleminin gerçekleşmiş olması saygı göstergesi olarak kabul edilmektedir.

“Haydar Usta bir iki adım attı, sağ dizini yere koyup huzurunda niyazda durdu” (Binboğalar Efsanesi, 2020: 178).

Niyazda durmak adetlerimize ve inançlarımıza göre saygı göstergesi olarak kabul edilmektedir. Bu kısımda da dizini yere koyup niyazda durmak ifadesi saygı değerinin varlığından söz edilebilmektedir.

“Yok, dedi. Süleyman Kâhya. Haşa. Karşı koymak ne demek! Hükümet bizim başımızdan yücedir. Kalkıp nereye gidelim?” (Binboğalar Efsanesi, 2020: 207).

Bireyler için devlet, hükümet önemlidir ve saygı duyulması gereken unsurlardır. Burada da bireylerin değer verdiği kurumlara duyduğu saygıdan bahsedilmektedir.

“Kalk, der. Kalk ayağa. Sen değil, biz senin huzurunda niyaza gelmeliyiz. Kalk, kalk, kalk ayağa. Bizim gibi bin tane paşa her zaman gelir, her zaman gider, ama bir Haydar Usta dünyaya bir kere gelir, o da gidince bir daha hiç gelmez. Hele Kerem de demir dövmeyince, kılıç sevmeyince, bir koca ocak Haydar Ustayla şu yeryüzünden çekip gidince... Kalk, kalk ayağa! Biz sana niyaza duralım” (Binboğalar Efsanesi, 2020: 231).

Burada bir insan yetenek ve hünelerinden dolayı yüceltilmektedir ve değer kazandırılmaktadır. Hatta bu insan paşanın bile üzerinde tutulmaktadır bundan dolayı da Haydar Ustaya saygı duyulduğu görülmektedir.

“Delikanlılar Horasan piri Haydar Ustanın karşısında el pençe divan duruyorlar, saygıdan nasıl davranacaklarını, ne edeceklerini şaşırıyorlardı” (Binboğalar Efsanesi, 2020: 237).

Bu kısımda Haydar Ustaya duyulan saygı yer almaktadır. El pençe divan durma deyiminin kullanıldığı görülmektedir. Bu deyim sevdiğimiz ve değer verdiğimiz insanlar için elimizden gelenin en iyisini yaptığımız anlamında kullanılmaktadır.

“Hacı durdu, tüfeğini sıvazladı. Götürdü Çakırcalının önüne koydu. Sonra elini aldı öptü, başına götürdü” (Çakırcalı Efe, 2020: 34).

Geleneklerimizde el öpmek ve başa koymak saygı göstergesi davranışlardan bir tanesidir. Burada da yapılan bu davranış saygılı davranıldığını göstermektedir.

“Efenin sözünden hiçbir kızan çıkamaz, hiçbir hareketine itiraz edemezdi. Törenin dışına çıkan, en küçük bir itirazda bulunan kızan haklı da olsa kurşunu yerd. Çetede tek hâkim efeydi. Sözünün üstüne söz, dileğinin üstüne dilek olmazdı” (Çakırcalı Efe, 2020: 35).

Bu kısımda saygı değeri korku ile sağlanmaya çalışılmaktadır. Olumsuz bir olay üzerinden ters bir bakış açısıyla bakılarak saygı değerinin varlığından bahsetmek mümkündür.

“Bir ara İzmir’e gidip elini öpmek, ona misafir olmak, hediyeler götürmek istedi” (Çakırcalı Efe, 2020: 75).

Bu kısımda geleneklerimizin bir parçası olan el öpme adetine yer verilmiştir. El öpmek büyüklere karşı olan saygımızı ve hürmetimizin göstergesi olarak kabul edilmektedir.

“Misafirimize hoş geldin desene, dedi” (İnce Memed 1, 2018: 17).

Misafir kültürümüzde baş tacı insanlardır. Evimize konuk olan misafirlere elimizden geldiğince en güzel şekilde ağırlamaya özen gösterir onlara kendimizden daha özel davranmaya çalışırız. Burada da misafirlerimize duyulan özen ve saygı dile getirilmektedir.

“Süleyman’ın eline sarıldı öptü” (İnce Memed 1, 2018: 125).

Yaşar Kemal’in üzerinde çalışılan eserlerinde el öpmek eylemi sıklıkla karşımıza çıkmaktadır. El öpmek kültürümüzün bir parçasıdır ve büyüklere duyulan saygının bir göstergesidir.

“Süleyman oturunca, bütün eşkıyalar geldiler, hoş geldin, dedikten sonra teker teker elini öptüler” (İnce Memed 1, 2018: 127).

Bu kısımda da Yaşar Kemal’in sıklıkla yer verdiği el öpme eylemi yer almaktadır. Ayrıca hoş geldin, güle güle gibi nezaket bildiren cümlelerde bireylerin birbirine saygı duyduğunu göstermektedir.

“Kır tay boy attıkça, geliştikçe, bu mucizeye Ruşen Ali şaşıyor, bundan dolayı da babası gözünde gittikçe muammalaşıyor, sihirbazlaşıyordu” (Üç Anadolu Efsanesi, 2020: 33).

Bu kısımda Ruşen Ali’nin babasına duyduğu saygının artmasından bahsedilmektedir. Büyüklerimiz bizlerin başının tacıdır ve küçükler büyüklerine her zaman saygı duyarlar. Burada Ruşen Ali babasına saygı duymaktadır yalnız babasının başarısı Ruşen Ali’nin gözünde babasının değerini artırdığı görülmektedir.

“Ruşen Alidir ne yapsın emir büyük yerden, babasından... Karşı gelinmez ki” (Üç Anadolu Efsanesi, 2020: 35).

Bu kısımda büyüklere karşı gelinmeyeceği onların lafları üzerine laf söylenemeyeceği yer almaktadır. Kültürümüz büyüklerimizin yaşam tecrübelerinden dolayı her zaman olmasa bile çoğunlukla onların kararlarının daha doğru olduğunu ve kararlarına saygı duyup sözlerine itaat etmemiz gerektiğini bize aktarır. Burada da büyüklerimize karşı gelinmemesi gerektiği yer almaktadır.

“Ne olursan ol ister padişah ister bey ister dünyaları zaptetmiş kumandan ol... İnsanlara saygıyı yitirdin mi yandın bittin, on paralık oldun demektir” (Üç Anadolu Efsanesi, 2020: 61).

Bu kısımda saygının önemine değinilmektedir. İstedik kadar büyük insan yani konum olarak üstün bir insan ol saygınlık olmazsa bunun bir öneminin olmadığından söz edilmektedir.

“Öğütlerin başım üstüne çoban amca... Kusuruma kalma, başım çok darda da ağzımdan öyle yakışksız, sert sözler çıktı bir insan için” (Üç Anadolu Efsanesi, 2020: 61).

Bu kısımda kullanılan nezaket sözcükleri aynı zamanda saygı ifadeleri olarak da kabul

edilebilir. Burada bahsi geçen “kusura bakma, baş üstüne” ifadeleri karşısındaki insana saygısını göstermektedir.

“Oradakiler ona, gençliğine bakıp saygıda kusur etmediler. Bir aşık genç de olsa yaşlı da hep toplantıda ona aynı saygıyı gösterirler” (Üç Anadolu Efsanesi, 2020: 67).

Bu kısımda saygının sadece büyüklere gösterilmediğini aslında büyük küçük tüm bireylere saygı duyulması gerektiği ifadeleri yer almaktadır.

4.7. Sevgi Değeri ile İlgili Bulgular ve Yorumlar

Sevgi değeri: değerler içerisinde en önemli kavramlardan bir tanesidir. Bütün değerler sevgi değerinin kazanılması ile başlar. Sevmeyen saygı duymaz, sabır göstermez, dost olamaz. Sevgi Kavramı Türk Dil Kurumu’nun güncel sözlüğüne göre; *“İnsanı bir şeye veya bir kimseye karşı yakın ilgi ve bağlılık göstermeye yönelten duygu”* şeklinde tanımlanmaktadır (TDK, 2022).

“Bireylerin maddi ihtiyaçlarından sonra en önemli gereksinimlerinin başında sevmeye sevilme ihtiyacı gelmektedir. İnsan severse ve sevilirse kendini kıymetli hissedecek ve çevresindekileri de olumlu etkileyecektir” (İner, 2020).

Şekil 7. Yaşar Kemal’in Romanlarında Bulunan Sevgi Değerinin Sayısal Dağılımı

Ağrı Dağı Efsanesi romanında 35, Binboğalar Efsanesi romanında 56, Çakırcalı Efe romanında 27, İnce Memed -1 romanında 116, Üç Anadolu Efsanesi romanında 46 adet olmak üzere toplam sevgi değeri 280 farklı yerde geçmektedir.

Tablo 11. Yaşar Kemal'in Romanlarında Sevgi Değerinin Dağılımı

<i>Romanlar</i>	<i>Sevgi değerinin geçtiği sayfalar</i>
Ağrı Dağı Efsanesi	26,27,31,33,36(2),38,39,43,44(2),46, 47(3),50,52,53,58(2),60,62,64(2),65, 68,70,71,72,82,97,98(2),118(2),
Binboğalar Efsanesi	9,13,20(2),21,24(2),25(2),26,39,51,60, 64,65(2),78,101,108(2),113,114,124 125,128,130,134,148(2),161,163,165, 182(2),190,193,201,203,215,221, 225(2),226,228,234,235,248,250,254, 255(2),258,260,262,265,273,
Çakırcalı Efe	9,10(2),24,55,62,66,69,72, (73-74), 74(2),78,80,83(2),86,90(2),109,112, 114,129,138,139,147,160
İnce Memed -1	17,21,22,24,26(2),28,34,36,39(2),40(2), 41(2),43,44,45,50,53,61, (63-64),64(2), 65,69,76(2),80,81,83, (83-84),84,86(2), 87(4),91(2),93,95,96(2),102, (107,108), (108-109),118,126,128,144,145,151, 154(2),157,170,177,182,185,195,203, 210,211,217(2),223,235,238,244,249, 251,257,260,265,272,286(2),297,300, 302,308,312,316,326(2),329(2),335(2), 350,351(2), 355(2),356,357,358,359,365,368(2), 372, (405-406),409(3),414,417,422, 430,431,433
Anadolu Efsanesi	9,13,16,21,23(2),32,40,41,57(3),63,66, 67,72,75,93,95,97,102(2), (102-103), 104, (104-105),106,107,108(2),109, 121,128,132,142,162,163(2),165(3), 167,169,175,188,208,215,221

“Sofiyi de çok sevmiştii. Zindandaki Sofiye her gün kendi eliyle yemekler götürüyor, durmadan ona sorular soruyordu” (Ağrı Dağı Efsanesi, 2020: 27).

Sevgi, bütün değerlerimizin temelini oluşturan değerlerimizden bir tanesidir. Seven insan yardım eder, saygı duyar, sorumluluklarını bilir. Bu kısımda Gülbahar’ın Sofi’ye duyduğu sevgiyi görmekteyiz. Ve bu sevgi sonucu Sofiye yardım etmektedir.

“Ahmed’in gelişine Sofi çok sevindi. Onu kucakladı, öptü. Sonra da çekti kavalını, Ağrı’nın öfkesini çalmağa başladı. Çaldı çaldı... Ahmed’in, Musa Bey’in gözlerinden yaşlar geldi. Uzun uzun çaldıktan sonra kavalı Ahmed’e verdi. Ahmed’in içi yanıyordu” (Ağrı Dağı Efsanesi, 2020: 31).

Bu kısımda sevilen insana karşı duyulan özlem ve onu görmenin mutluluğu yer almaktadır. Sarılmak, Öpmek eylemleri sevmek arzusundan gelen davranışlardır. Burada dosta duyulan sevgi yer almaktadır.

“Gülbahar tepeden tırnağa muhabbet kesilmişti. İliklerine kadar sevgiyle dolmuştu. Elinin her değdiği şey, canlı cansız bir sevgi yalımında ürperiyordu. Gülbahar sarayda bir sevgi uğuntusu gibi durmadan dönüyor, bir an olsun yerinde duramıyordu. Bir an büyük sevinç içinde çalkanyor, bir an karanlık bir umutsuzluğa düşüyordu. Sevgisi de korkusu da hışım gibi vuruyordu” (Ağrı Dağı Efsanesi, 2020: 36).

Bu kısımda sevgiliye duyulan aşk ve muhabbetten bahsedilmektedir. Aşk insanların yüreğini kuşlar gibi yapan düşünce merkezini ele geçiren duygulardandır. Gülbahar’ın yerinde durmaması içinin alev alev olması da Ahmet’e duyduğu sevgiden gelmektedir.

“Gülbaharı görünce yüzünde tarifsiz bir sevinç belirdi. Tarifsiz bir mutluluk sardı yüzünü. Bu sevinç Gülbaharın gözünden kaçmadı” (Ağrı Dağı Efsanesi, 2020: 38).

Bu kısımda da sevgililerin birbirine duyduğu sevgi yer almaktadır. Karşılıklı sevildiğinde bireyler mutlu olur.

“Sanki çok eski zamanlardan beri dosttular, sevgiliydiler, candılar. İkisini de bir sevgi bulutu sardı. Sıcak, güzel, dost... Bütün zindana dağıldı bu sevgi” (Ağrı Dağı Efsanesi, 2020: 39).

Bireyler birbirinden olumlu etkileşim yaşamaları için uzun zaman birbirini tanımaları gerekmez. Bu kısımda dosta duyulan sevgiden ve onu ilk görüşten birbirlerine olumlu etkilemelerinden bahsedilmektedir. Sevgi suya atılan taş gibi etrafa dalgalar halinde yayılır ve bütün alanı kaplar. Burada da sevgi bütün alanda hissedilecek kadar büyük yaşanmaktadır.

“Gülbahar da şimdiye kadar yalnız babasını severdi. Ona hayrandı. Babası da kızının onu sevdiğini bilirdi” (Ağrı Dağı Efsanesi, 2020: 43).

Aile toplumun en küçük yapıtaşdır. Ve aile bireyleri arasında kuvvetli bir bağ vardır. Burada Gülbahar babasına karşı ilk sevgisini ve en kuvvetli sevgisini yaşamıştır. Baba sevgisi her çocuğun gönlünde önemli bir yer tutar. Bu kısımda baba sevgisi yanında sevgiliye duyulan sevgi de yer almaktadır.

“O gittiğinden beri her an bekliyordu. Bir çitirtı duymasın ayaklanıveriyordu. Hemen Gülbahara koştu. Eller birer yalım gibi birbirine kavuştu” (Ağrı Dağı Efsanesi, 2020: 44).

Bu kısımda Gülbahar ve Ahmet’in birbirine duyduğu sevgi ve hissettikleri duygular karşısındaki duygu durumları ele alınmaktadır. Sevdığını beklemek, birbirine kavuştuğunda sonsuz mutluluk duymak sevgiden gelen hislerdir.

“Memo ona bir düşküne, bir hastaya, bir çaresize davranır gibi sonsuz, sınırsız bir hoşgörölükle davranıyor, onun bütün onurunu bu haliyle ayakları altına alıyordu. Memo’nun her halinde bir ermişin, bu dünyadan, canından vazgeçmiş bir ermişin tavrı vardı. Gözlerinde de şimdiye kadar hiç kimsenin belki de hiçbir insanda görmediğı, kederli, umutsuz, derin, sevdalı bir bakış vardı. Bakışı taşı, demiri deler, insanın ta ciğerine işler derler ya, öyleydi. Dünyanın bütün kederi, sevgisi gelmiş bu ermiş yüzlü adamın gözlerine birikmişti” (Ağrı Dağı Efsanesi, 2020: 58).

Bu kısımda karşılıksız ve sonsuz sevgiden bahsedilmektedir. Memo Gülbahar’ı karşılıksız sevmektedir. Ve bu büyük sevgisi yüzünden kendi onurundan taviz vermektedir. Çünkü Gülbahar’ı onun için her şey yapacak kadar çok sevmektedir. Bu kısımda sevginin farklı bir boyutu yaşanmaktadır. Memo sevdiğinin mutluluğı için kendi mutluluğundan vazgeçmektedir.

“Gülbaharla Ahmet kucaklaşmışlar, bir altın sevgi bulutuyla gece onları örtmüştü. Bir ulu sevgi seline kapılmışlar, kendilerinden geçmişlerdi. Ölüirken, son sevgiyi, bütün bir ömürlük sevgiyi bir ana, bir geceye sığdırmışlardı. Kanları birbirlerinin damarlarında akıyordu” (Ağrı Dağı Efsanesi, 2020: 62).

Yaşar Kemal Ağrı Dağı Efsanesi eserinde genel olarak bir aşk hikayesi anlatmaktadır. Zor şartlara rağmen direnen iki aşğın birbirine olan sevdası işlenmiştir. Her ne kadar Gülbahar ve Ahmet zor durumda olsalar da buna rağmen mücadele edip birbirlerine olan aşklarını kanıtlamışlardır.

“Yörükleri ne bu kışlaktan ne bu yaylaktan kolay kolay ayıramazsın, ölürler. Bir kayanın doruğunda bitmiş bir ot nasıl inatla köklerini sert çinke taşlarına sarmış, tutunmuşsa, Aladağ yörüğü de öyledir” (Binboğalar Efsanesi, 2020: 9).

Sevgi her kültürde kendine önemli bir yer bulmuştur. Aileye, arkadaşla, eşe, dostla, çiçeğe, hayvana, toprağı, doğaya vb. şekilde çeşitli şekilde kendine yer bulmuştur. Burada

Yörüklerin topraklarına duydukları sevgi ve bağlılık yer almaktadır.

“Kışlak, yaylak istemem, diyordu. Ben kışlak, yaylak istemem. Toprak istemem. Ben suyun durduğunu görünce bir şahin yavrusu isterim. Onu Hızır bana getirir, ben de onu büyütürüm” (Binboğalar Efsanesi, 2020: 20).

Bu kısımda yer alan sevgi bir hayvana duyulan sevgidir. Şahine duyulan sevgi bireyin diğer tüm varlıklardan vazgeçtiğini göstermektedir. Yeter ki şahin olsun başka bir şey istememektedir.

“Ne ah çektin öyle, yavrum, aslanım? Ahına hayran deden senin” (Binboğalar Efsanesi, 2020: 21).

Büyüklerin küçükleri sevmesi küçüklerinde büyüklere saygı duyması kültürümüzde önemli bir yere sahiptir. Burada bir dedenin torununa olan sevgisi ve torununun çektiği sıkıntılardan dolayı dertlenmesi yer almaktadır.

“Allah’ım o anı bana göster. Halil’i bir kere, o da uzaktan olsun, bir kere görmeyi isterim. Bir kere... Bir ömür boyu bir daha göstermesen de olur” (Binboğalar Efsanesi, 2020: 25).

Sevmek fedakârlık etmeyi gerektirir. Bu kısımda da sevdiğine özlem yer almaktadır. Bir kez görmek için bir daha hiç görmemek gibi büyük bir fedakârlık yapıldığından bahsedilmektedir.

“Birden kuşlar gibi çığırmaya başladı. Bir anda bütün oba haberlendi. Halillerin çadırı önünde, kanlı gömleği ortaya alıp ağıtlar yaktılar sabaha kadar. Ceren bu ağıtlarda bütün yüreğini çırılçıplak ortaya koydu. Büyük sevdasını ağıtlarda coşkun, güzel, erişilmez söyledi. Herkes Ceren’in Halile tutkusunu biliyordu ama, bu kadar olduğunu bilmiyorlardı. Kız kendini öldürecek diye korktular, o zaman bütün çaba hiçbir işe yaramayacaktı” (Binboğalar Efsanesi, 2020: 60).

Sevgi ne kadar büyük olursa sevdiğinin kaybı da o kadar acı olur. Burada Ceren’in Halil’e duyduğu sevdadan bahsedilmektedir. Ceren Halil’in ölüm haberi üzerine çok üzülmemektedir. Sevgisi o kadar büyüktür ki kendinden vazgeçme noktasına getirmektedir.

“Resul, Resul kardaş, kalk kardaşım. Kalk aslanım. Ha şöyle. Azıcık doğrul hele. Haydi yiğidim, aç gözlerini. Haydi aslanım, açiver güzel gözlerini. Resulün saçlarını okşuyor, onu incitmekten korkuyordu. Resulüm, canım, kalk yavrum, ne olur. Resul bu okşayıcı sözleri duyuyor, daha çok söylemesini istediği için gözlerini açmıyordu. Mustan gittikçe sesini daha da tatlılaştırarak Resula sesleniyordu” (Binboğalar Efsanesi, 2020: 148).

Bu kısımda sevgi dostluk ile iç içe verilmiştir. Dosta duyulan sevgi ve ona yapılan şefkatin yer aldığı görülmektedir. Resul’ün saçlarını okşaması ve onu incitmekten korkması ancak sevgi duyulan insana yapılabilecek davranışlardır.

“Başında bekledi. İyi ki ölmedin Resul, dedi. Aslan Resul. Dayandın ulan. Helal olsun. Kendine geldiğinde istersen öldür beni. Bağırды: Aslan, aslan, aslan Resul. Resul gözlerini açtı geri kapadı. Mustan neredeyse kalkıp sevincinden oynayacaktı” (Binboğalar Efsanesi, 2020: 148).

Bu kısımda da sevdiği insanı kaybetmek korkusu ve sonrasında onu kaybetmediği için duyulan sevinç ve mutluluk yer almaktadır. Birey sevdiği insanların yanlarında olmasını ister ve hayatlarından çıkması seveni üzer burada da sevdiği insanı kaybetme korkusu yer alır.

“Efesinin üstüne titriyordu. Bağı bahçeyi, evin her bir işini üstüne almıştı” (Çakırcalı Efe, 2020. 62).

Sevmek sevdiğini düşünmeyi onun için fedakârlık yapmayı gerektirir. Üstüne titremek bireyin sevdiği insanlara zarar gelmemesi için elinden geleni yapması anlamında kullanılan bir deyimdir. Bu deyim burada yer alması sevgi değerinin varlığını göstermektedir.

“Bu iş, çobanın ölümü, Çakırcalının yüreğine taş gibi oturmuştu” (Çakırcalı Efe, 2020: 69).

İnsanlar doğar, büyür ve ölür bu bir döngüdür. Yalnız sevilen insanların ölümü insana acı verir. Bu kısımda Çakırcalı Çoban’ı sevmektedir ve çobanın kaybı Çakırcalı için kolay olmamıştır.

“Yola düştüler. Yolda, İnce Memedin gözleri hep çarıklarda. Bazı çabuk çabuk yürüyor. Bazı duruyor inceden inceye tetkik ediyordu. Bazı bazı da eğilip çarığın tüylerini okşuyor. Süleyman; Memedin bu sevincine ortak oluyor. Memnun oluyor” (İnce Memed 1, 2018: 26).

İnsan her şeyi sevebilir. Eşi dostu, taşı toprağı, börtü böceğı, herhangi sahip olduğu bir varlığı yeter ki gönlü geniş olsun her şeyi sevebilir. Bu kısımda bir insanın sahip olduğu ayakkabıya duyduğu sevgi yer almaktadır. Memed ’in ayağında öncesinde doğru düzgün bir ayakkabısı olmadığı için Süleyman Emmi ’nin verdiği bu ayakkabıyı çok beğenmiş ve ona karşı sevgisini bakmalara doyamayarak okşayarak gösterdiği görülmektedir.

“Bak şu çocuğa neler etmiş keçi sakallı Abdi! Yürek parçalanır haline çocuğun. Babasını tanırdım. Mazlum, kendi halinde bir adamdı. Bak şu çocuğun haline! Canından usanmış da kendisini dağlara, kurdun kuşun arasına atıvermiş!... Bak hele” (İnce Memed 1, 2018: 28).

Bu kısımda merhamet, adalet sevgi bir arada yer almaktadır. Memed'e yapılan haksızlıktan dolayı bir yakarış ve Mehmed'in halinin perişan olmasından dolayı merhamet merhametin beraberinde de Memed 'e gösterilen sevgi yer almaktadır. Bazı varlıkların az olması insanın ona değerini artırmaktadır burada da yokluk ayakkabıya olan sevgi ve kıymeti artırmıştır.

“Bir umudum sende kaldı kardaş. Ah oğlumun bir sağlık haberini alsam... Dünyada hiç başka bir şey istemem. Sen bilirsin Dursun Ağam. Dillerine kurban olduğum. Sen bilirsin, dedi” (İnce Memed 1, 2018: 38).

Bu kısımda belki de dünya da ki en kıymetli sevgilerden biri olan evlat sevgisi yer almaktadır. Bir annenin evladından haber alamaması sonucu duyduğu endişeden bahsedilmektedir.

“İnce Memed geldi geleli çoban değil, İnce Memed, evin oğlu. Süleyman, İnce Memed'i canı gibi seviyor” (İnce Memed 1, 2018: 40).

Bazen insanları sevmek için canından, kanından olmasında gerek yoktur. İnsanlar canından kanından olmasa bile kendine yakın hissettiği insanları kardeş, evlat, anne, baba gibi sevebilir ve önemseyebilir. Bu kısımda da böyle bir durumdan bahsedilmektedir. Süleyman Emmi, Memed kendi oğlu olmamasına rağmen onu evlat gibi sevmektedir ve üzerine titremektedir.

“Ana, oğlunu bütün gücüyle kucağına çekti, bağrında sıktı” (İnce Memed 1, 2018: 53).

Sarılmak sevgiden gelen davranışlardan biridir. İnsanlar sevdikleri insanlara sarılırlar, öperler, koklarlar, temas ederler bunlar sevgi göstergesi davranışlardır. Burada gözlemlenen evlat sevgisidir ve bir annenin evladına duyduğu sevgiyi sarılarak bağrına basarak gösterdiği görülmektedir.

“Kırat, kırat, canım kırat! Bilirim dostsun, kardaşsın, yoldaşsın, gönüldeşsin, bizden ayırlamazsın ama, orada kalırsan açlıktan öleceksin” (Üç Anadolu Efsanesi, 2020: 13).

Bu kısımda can yoldaşı olan bir hayvana duyulan sevgiden ve ona verilen önemden bahsedildiği görülmektedir. Hayvanlar çoğu insanın arkadaşı, yoldaşı, dostu olmuştur. Kıratta burada canı gibi sevilme ve ona zarar gelmesi istenmemektedir. Her ne kadar ayrılmak zor olsa da sevildiği ve kıratın iyiliği için ayrılmanın göze alındığı görülmektedir.

“Şunu bir daha, bir daha görsem,» diyordu. «Şu dâri dünyada neyim varsa, malım mülküm, atlarım, varım yoğum, neyim varsa şu kır aygırı bir daha görmek için verirdim. Hiçbir şey için değil, sırf bir an, bir daha görmek için” (Üç Anadolu Efsanesi, 2020: 21).

Bu kısımda da bir hayvan sevgisinden bahsedilmektedir. Kırattın burada canı gibi sevildiği onu bir kez görmek için bile her şeyin feda edilebileceği yer almaktadır. Bir varlığa

değer vermek için onun sadece insan olması gerekmez aralarında bağ kurulan hayvanlarda insanların hayatında büyük önem arz edebilir. Burada da bundan bahsedildiği görülmektedir.

“Canını alsalar da bu üç tay almasalardı, ama o Beyini canı gibi seviyordu” (Üç Anadolu Efsanesi, 2020: 23).

Yaşar Kemal ele aldığımız eserleri incelendiğinde sıklıkla atlara duyulan sevgiden bahsetmektedir. Sevgi çok farklı türlere karşı duyulabilir. Bu kısımda hayvan sevgisi yer almaktadır. Taya olan bağlılığı canını bile ortaya koymasına sebep olmaktadır.

“İyi ki gözlerim gitti. Gözlerim gittiyse de kır tay benim oldu. Kır tay bir çift göze değil, bin çift göze bedel” (Üç Anadolu Efsanesi, 2020: 32).

Bu kısımda hayvan sevgisi ele alınmaktadır. Kır atı kendinden bile önemli saymakta ve onun için bir göz değil bin gözü feda etmektedir.

4.8. Sorumluluk Değeri ile İlgili Bulgular ve Yorumlar

Sorumluluk değeri: “Sorumluluk değerinin eş anlamlısı dilimizde mesuliyet yanı yaptıklarından sorumlu olma anlamına gelmektedir” (Acar, 2015: 15).

“Sorumluluk, bireylerin davranışlarının sonuçlarını üstlenmesidir” (Yalçın, 2021). Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi’nde sorumluluk (2022) “dilimizde sormak eyleminden geçen sorumluluk bireyin yapması gereken davranışı yerine getirmemesi sonucunda verilecek cezayı kabul etmesi, üstlendiği görevi yerine getirmesi” olarak tanımlanmaktadır.” Sorumluluk bireyin özgür iradesi ile yapılan fiilin sonuçlarına katlanması ve bu eylemleri her türlü kabul etmesidir” (Acar, 2015: 13).

Sorumluluk “bireyin yalnızca kendine özgü bir yetisinden dolayı insanın varlık özelliği olarak görülen bir kabiliyettir” (Acar, 2015: 16).

Şekil 8. Yaşar Kemal’in Romanlarında Bulunan Sorumluluk Değerinin Sayısal Dağılımı

Ağrı Dağı Efsanesi romanında 16, Binboğalar Efsanesi romanında 34, Çakırcalı Efe romanında 25, İnce Memed -1 romanında 33, Üç Anadolu Efsanesi romanında 42 adet olmak üzere toplam sorumluluk değeri 150 farklı yerde geçmektedir.

Tablo 12. Yaşar Kemal’in Romanlarında Sorumluluk Değerinin Dağılımı

<i>Romanlar</i>	<i>Sorumluluk değerinin geçtiği sayfalar</i>
Ağrı Dağı Efsanesi	19,23,27,31,33,39,82,86,87,91,92,93 97,102,104,110
Binboğalar Efsanesi	14,23(3),34,35,45(2),53,61,66,73,76,77,86,117,118, 148,150,156,185,198(2),226(2),231,234,235,238,247 253,266,277,280
Çakırcalı Efe	19, (30-31),37,61,63,71,80,87,96,103,108,116,120, 124,138,139,143,148,151,155,159,165,167,171,172
İnce Memed -1	(26-27),27,31,46,55,58(2),65,98,106,120,(123- 124),141,165(2),166,251,253,256(2),257,266,275,301, 347,353,355,361,371,379,430(2),432
Üç Anadolu Efsanesi	12(2),15,16(2),17,21,22,34,49,50,53,56,74(2),75, 77,84,89,100,101,111,117,126,129,133,134(2),137, 138,140,151,153,154,158,162,167,176(2),185,191,204

“Bir gün Sofi Gülbahardan bir kaval istedi. Gülbahar hemen ona çok eski, belki yüz yıllık bir kaval getirdi verdi” (Ağrı Dağı Efsanesi, 2020: 27).

Bu kısımda verilen bir görevi sorunsuz olarak yerine getirme durumu vardır. Sofi Gülbahar’dan bir kaval istemektedir. Bu zor bir görevdir çünkü babasının sert duruşuna rağmen Gülbahar babasının zindana atmış olduğu Sofi’ye yardım edip onun verdiği görevi yerine getirmiştir. Burada hem sorumluluk hem de yardımseverlik değerlerinin varlığından bahsetmek mümkündür.

“Gelin, dedi, çocuklar gelin. Şuraya, bana bir demirci evi yapalım. Mor kayanın dibine bir demirci evini birkaç günde yaptılar. İçine ocağı, körüğü koydular. Örsü taş yere uzun uzun uğraşarak çaktılar. Haydar Usta, bir şey eksik kalmış mı, diye sakalını iki eliyle kavrayıp düşündü, her şey tamamı. Sağ olun, dedi. Haydi gidin de ben işime başlayayım. Kerem, sen

kal. Hemen işe koyuldu, aşkla şevkle çalışmaya başladı. Bu kılıç bu sonbahara muhakkak bitmeliydi” (Binboğalar Efsanesi, 2020: 45).

Bu kısımda sorumluluk değeri Haydar Usta’nın halkı için verdiği emek üzerinden verilmeye çalışılmıştır. Topraksız kalan yörükler artık çare bulamamakta Haydar Usta’nın el emeği kılıcına güvenmektedir. Haydar Usta da bu güveni elinden geldiğince yerine getirmek için çabalamaktadır.

“Aman Ceren’i gözden ırmayın. Aman ha, amanı bilir misiniz? Gürümüz güvencimiz Ceren. Hele Ceren’e Ceren’e... Kurban olayım verene: Çeker gider Bozörene, göçleri Yörük kızının. Hele Ceren’e Ceren’e. Mukayyet olun Ceren’e” (Binboğalar Efsanesi, 2020: 61).

Bu kısımda sevgi ile sorumluluk bir arada verilmiştir. Ceren kıymet verilen ve korunması gereken bir kişidir. Ceren’e bu Yörük yerlerinde, ihtiyaç vardır. Bunun için insanlara Ceren’i koruma görevinin verildiği görülmektedir.

“Oğlum derviş Hasan sana vasiyetimdir ki Karaçullu obasını çok sıkıştırmayasın, olur mu? Olur dedim. Hem de vasiyetini tuttum, şimdiye kadar size ilişmedim, hem de gözünüzün üstünde kaşınız var demedim” (Binboğalar Efsanesi, 2020: 67).

Bu kısımda bir görev verilmektedir ve bunun layıkıyla yerine getirilmesi istenmektedir. Görevi alan kişinin sorumluluklarını yerine getirdiği görülmektedir. Vasiyet ölen kişinin öldükten sonra yapılmasını istediği vazifelerdir. Burada da kişi vasiyette bulunmuş ve obaya dokunulmamasını istemiştir. Derviş Hasan’ın da vasiyete uyduğu ve obaya seslenmediği görülmektedir.

“Sağlıcakla kal. Ben yarın sabaha, geriye dönerim. Halil de gelirse bir yere gitmesin. Başımıza gelenleri, birbirimize yaptıklarımızı Halile anlatma, olur mu?” (Binboğalar Efsanesi, 2020: 148).

Bu kısımda da bir görevin yerine getirilmesini isteme ile ilgili değer aktarımı söz konusudur. Halil gelecek olursa geri gitmesine engel olunmasını ve aralarında geçen diyalogların aktarılmasının sorumluluğu verilmektedir.

“Çabuk kurun Halil’in çadırını, diye bağırdı. Çabuk kurun Beylik çadırını. Çabuk çabuk... Bu çadırı böyle benim gözüm görmesin. Ben daha ölmedim” (Binboğalar Efsanesi, 2020: 198).

Bu kısımda inanç olarak değerli olan bir kavrama değinilmektedir. Beylik çadırı bu kısımda önemli bir yer tutmaktadır yıkılan çadır için görev verilmekte ve kurulması istenmektedir. Bu kısımda insanların sorumluluğunu bilmesi ve görevi yerine getirmesi gerektiği istenmektedir.

“Beni iyi dinleyin,” diyor. “İlk kurşunu ben atacağım. Ben kurşun atmadan önce hiç kimse kurşun sıkmayacak. Paşa bizi kurşun yağmuruna tutsa, teker teker vurulup ölsek, ben kurşun atmadan hiçbiriniz tetiğe davranmayacaksınız. Hacı, anladın mı? Kimse senden önce kurşun atmayacak Efem” (Çakırcalı Efe, 2020: 71).

Sorumluluk bir görev verildikten sonra onu layık olduğu şekilde yerine getirilmesini isteyen bir değerdir. Bu kısımda bir görev olarak kurşun sıkma görevi verilmektedir. Efenin arkadaşlarının bu sorumluluğu yerine getirdiği görülmektedir.

“Biz gidiyoruz. Siz müsademeyi gece yarısına kadar sürdürür, sonra çemberi yarar, dışarı çıkarsınız. Anladınız mı? dedi. ‘Anladık Efe” (Çakırcalı Efe, 2020: 120).

Bu kısımda da bir görev üzerinden sorumluluk değeri yansıtılmaya çalışılmıştır. Efe bir görev vermiş ve bu görevin yerine getirilmesini istemektedir. Üzerine alınan sorumluluğun yapıldığı görülmektedir.

“Günlerden beri çalışıyordu. Önce ekin biçmişti tek başına. Leyleğin gözündeki ekinin içi bir de devedikenıyla dopdoluydu. Sonra harman yapmak için anasıyla birlikte şelek çekti. Günlerden beri de döğen sürüyor. Bu yüzden, bir deri bir kemik kalmış... Yüzü buruş buruş. Derisi sarkıyor gibi... Kapkara kesilmiş... Gözleri de iyice çukura kaçmış, avurtları geçmiş” (İnce Memed 1, 2018: 49).

Bu kısımda Memed’in ne kadar zor şartlarda çalıştığı ve dayanmakta zorlandığı buna karşın görevini yerine getirmek için çaba gösterdiği görülmektedir. Memed günlerce emek vermiş dikenlere rağmen anasıyla birlikte tarlada çalışmışlardır. Çalışmak çabalamak sorumluluğun bir parçasıdır ve burada da Memed elinden geldiğinin fazlası ile çaba göstermektedir. Hatta bu çalışması sonrasında bir deri bir kemik kalmış tanınmaz hale gelmiştir. Buna rağmen görülmektedir ki Memed kendisine verilen sorumluluğu bütün zorluğa rağmen yerine getirmektedir.

“İnanıyorum sana oğul,» diye karşılık verdi. «İnanıyorum ama, atı gene götür. Bu sefer başka yere. Bizim yurdumuza benzer bir dağ eteğindeki ovaya. Götür oğlum. Belki bu sefer geriye dönmez. Yazıktır, ölmesin kırat. Yusuf’tur, daha soluk almadan ata atladi, sürdü” (Üç Anadolu Efsanesi, 2020: 12).

Eskilerden beri büyüklerimizin sözlerinin başımız üzerinde yeri vardır. Bu kısımda Yusuf’un babasının verdiği görevi yerine getirdiği yalnız sorumluluk her ne kadar yerine getirilmiş olsa da sonucun olumlu olması beklenir. Burada da Yusuf atı götürmektedir babasının isteği üzerine yalnız at geri dönmekte kapılarına gelmektedir. Babanın son verdiği sorumluluk atı tekrar götürmesi ve kendi yurtlarına benzeyen yerlere bırakmasıdır. Yusuf

verilen görevi tekrar yerine getirmek için yollara düşer ve en nihayetinde at geri dönmez. Bu da Yusuf'un sorumluluğunu yerine getirdiği görülmektedir.

“Bu taylar önlüğe düşmemiş, bu yüzden özürlü doğmuşlardı ama olsun. Koca Yusuf onların özürlerinin ne olduğunu biliyordu. Bu kadarcık kusur kadı kızında da bulunur. Seyis Yusuf bu tayları da alıp evine getirdi. Öylesine sarıldı ki taylara, öylesine bakıyordu ki onlara, bir gözünden bir gözüne güvenmez” (Üç Anadolu Efsanesi, 2020: 22).

Bu kısımda özverili çalışmak üzerinden sorumluluk değerinin aktarıldığı görülmektedir. Taylar kabul ettikleri düşüncelere göre önlüğe düşmediklerinde zarar görürler ve kusurlu kabul edilmişlerdir. Ve bu atlar bu sebepten önemsenmemiştir. Yalnız atlara karşı büyük bir ilgi ve sevgi besleyen Koca Yusuf çalışıp çabalayarak gerekli görevleri yerine getirerek taylara çok güzel baktığı görülmektedir. Burada sevgi, güven ve sorumluluk değerlerinin iç içe yer aldığını da söylemek mümkündür.

“Kırat yanında oldukça hiçbir şeyden korkma... Ama bir gün baktın ki kırat yanında yok, sen de dağları bırak, var bir köye yerleş çiftçi ol. O zamana kadar öcümü alamamışsan bile vazgeç, kıratsız hiçbir şey yapamayacağını bil” (Üç Anadolu Efsanesi, 2020: 49).

Bu kısımda baba oğluna öğüt ile sorumluluk vermektedir. Dağlarda yaşayabilmek için kırat önemli bir unsur olarak yer almaktadır. Ne zaman ki kırat gitti dağlardan inmesini söylemekte ve normal hayatına devam etmesini istemektedir. Bunun için gerekirse öcünü bile alma görevini yerine getirmemesini istemektedir.

“Bu sefer ölse de yitsede, susuzluktan çatlasa da elindeki köpükleri içmeden babasına götürecekti. Gene koşmağa başladı. Koştukça terliyor, terledikçe içi yanıyor. Bir ara o hale geldi ki: Yandım Allah,» diye bağırdı. Ve tam bu sırada da sarı köpüğü başına dikti. Bedeni bu sefer daha büyük bir tad içinde kaldı. Bari şu elimdeki köpüğü babama ulaştırayım. Eğer gözü açılabaksa bir köpükten de açılır. Ölsem de yitsem de susuzluktan çatlasam da artık bu boz köpüğü içmeyecek, babama ulaştıracağım” (Üç Anadolu Efsanesi, 2020: 53).

Bu kısımda sorumluluğu yerine getirememe üzerinden sorumluluk değerinin hissedildiğini söylemek mümkündür. Burada bir su vardır ve bu suyun Ruşen Ali tarafından babaya götürülmesi gerekmektedir. Eğer ulaştırılabilirse baba görme duyusunu kazanacaktır. Yalnız Ruşen Ali o kadar susamıştır ki nefesine hâkim olamayıp suyu içmektedir. Bu sebeple sorumluluğunu yerine getirememiştir. Buradaki davranış doğru değildir yalnız doğru olmadığı üzerinden okuyucuya ters etki yapılarak sorumluluk değerinin varlığından bahsetmek mümkündür.

4.9. Vatanseverlik Değeri ile İlgili Bulgular ve Yorumlar

Vatanseverlik Değeri: Milletin millet olmasını ve bir bütün olmasını, aynı duygular için üzüldüğü aynı duygular için sevinmelerinin sağlayan değerlerin başında vatan sevgisi gelmektedir (İner, 2020). Vatanseverlik, Türk Dil Kurumu tarafından “yurtsever ile anlamdaş olarak kullanılmış ve yurtseverde; 1. Yurtsever olma durumu vatanseverlik, 2. Yurtsevere yakışır davranmak, vatanperver” şeklinde tanımlanmaktadır (TDK, 2022).

Vatanseverlik kavramı vatan, millet, kültür kavramlarını bilmeyi gerektirir. Bu kavramlara değinecek olursak;

Vatan “En kalbi duygularla benimsenen ortak kültürün paylaşıldığı, maddi ve manevi değerleri olan uğrunda gerekirse can feda edilen kutsal bir varlıktır” (İnce, 2021; 29).

Millet kavramı, Türk Dil Kurumu Sözlüğüne göre “çoğunlukla aynı toprak üzerinde yaşayan, aralarında dil, tarih, duygu, ülkü, gelenek ve görenek birliği olan insan topluluğu, ulus” şeklinde tanımlanmıştır.

Kültür “bireyler tarafından oluşturulan ve geliştirilen gelecek nesillere kuşaktan kuşağa aktarılan maddi manevi eylemler, düşünceler, inanışlar ve yaşamda kolaylıklar sağlayan insanlar arasında birlikteliği artıran bütün unsurlardır” (Aydın, 2014: 4).

Burada verilen tanımlarda da görüldüğü üzere kavramlar birbiri ile bağlantılıdır ve ayrı düşünülemez. Vatan sevgisi bu kavramların tam anlamıyla ne olduğunun bilinmesi ve özümsemesi ile gerçekleşecek bir değerdir. Eğitimde özellikle bunlara değinilmeli vatan, millet, kültür kavramları çocuklarda küçük yaşlarda benimsetilmelidir.

Şekil 9. Yaşar Kemal’in Romanlarında Bulunan Vatanseverlik Değerinin Sayısal Dağılımı

Ağrı Dağı Efsanesi romanında 5, Binboğalar Efsanesi romanında 2, Çakırcalı Efe romanında 2, İnce Memed -1 romanında 1, Üç Anadolu Efsanesi romanında 1 olmak üzere toplam vatanseverlik değeri 11 farklı yerde geçmektedir.

Tablo 13. Yaşar Kemal’in Romanlarında Vatanseverlik Değerinin Dağılımı

<i>Romanlar</i>	<i>Vatanseverlik değerinin geçtiği sayfalar</i>
Ağrı Dağı Efsanesi	23,25,62,87,96
Binboğalar Efsanesi	68,172
Çakırcalı Efe	86(2)
İnce Memed -1	291
Üç Anadolu Efsanesi	95

“Paşa çok okumuş bir adamdı. Osmanlıya, Osmanlının ününe şanına çok bağlıydı” (Ağrı Dağı Efsanesi, 2020: 23).

Vatansever olmak vatanına milletine bağlı olmayı ve vatan için çalışmayı gerektirir. Bu kısımda yer verilen Osmanlı’ya bağlı olmak ile anlatılan vatanseverlik değerinin varlığını bize göstermektedir.

“Verseler bile, verseler bile... Atı getirip kapıma bağlasalar bile cumartesi günü onların boynunu kalenin burcunda vurduracağım. Leşlerini de köpeklere atacağım... Onlar Osmanlıya bir at için başkaldırmış kişilerdir. Ala şafakta kanları akacak onların. O mendebur, o asi, o bin yaşındaki Sofinin bile” (Ağrı Dağı Efsanesi, 2020: 62).

Vatan en kutsal varlığımızdır ve vatana karşı gelen saldırılar kabul edilemeyecek bir durumdur. Bu kısımda vatana karşı yapılan bir saldırı söz konusudur. Bu saldırının önlenmesi için gerekirse bazı bedellerin ödenmesi gerektiğinden söz edilmektedir.

“Bu işe bir çare bulamıyordu. Onuru, koca Al-Osman ülkesinin onuru kendi yüzünden beş paralık olmuştu. Küçükük Hoşap Beyine yenilmişti. Ve de Osmanlı yenilmişti” (Ağrı Dağı Efsanesi, 2020: 96).

Bu kısımda bireyin kendine yapmış olduğu bir özeleştiri yer almaktadır. Birey kendi hatası yüzünden vatanına gelen bir zararın pişmanlığa değinmekte ve bu yapılan hatanın Osmanlı Devleti’ne mal olmasına üzülmektedir. Bu da gösteriyor ki birey ülkesini sevmektedir ve ülkesinin onura önem vermektedir.

“Ayağını yere vurdu: Bakın şu toprağı bir karış deşin, altından şüheda fışkıracak, şüheda... Dedem bin Şah, ol bin Talat, İbni Yektaza bin Halit İbni Zülalin sarayının temeli işte

buradadır. Bu mukaddes topraklara hiçbir zaman biiiz... Bir Yörük çadırı gelip de konamaz, konduğu zaman, bu kutsal bin yıllık mukaddes toprakları kirlettiği, atına itine murdar ettirdiği zaman biiiz... Biiiz, biiiiiiz, atalarına layık evlatlar kan dökeriz, kan, kaaan” (Binboğalar Efsanesi, 2020: 67,68).

Eski zamanlardan bu yana vatan milletimiz için kutsal kabul edilmiştir ve değer verilmiştir. Vatan toprak parçasıdır ve topraklarımızı korumak vatanımızı sevmekten gelmektedir. Bu kısımda da Toprakları korumak üzerinden vatanseverlik değerinin yer aldığı görülmektedir.

“Osmanlı gibi olmasın, o da Türkmen’e düşman kesilmesin, kılıç kabzasını, balta sapını kesmesin? Osmanlı, işte yiğenimiz, dostumuz, kanımızla beslediğimiz, yoluna can verdiğimiz Osmanlı, Türkmen’i ve Yörük’ü perperişan etmemiş miydi?” (Binboğalar Efsanesi, 2020: 172).

Bu kısımda Devlete karşı bir sitem söz konusudur. Osmanlı çok uluslu yapıya sahip olan bir devlettir. Türkmen’i Yörük’ü ile bir bütündür. Her millet Osmanlı’ya ayrı bir renk katmaktadır. Bu kısımda Türkmenler vatanları için emek verdiklerini yeri geldiğinde canlarını verdiklerini söylemekte yalnız bunun karşılığında perişan olduklarını bir parça toprakta barınmayı Osmanlı Devleti’nin çok gördüğünden yakınmaktadır.

“Fransız işgal kuvvetleri Çukurova’ya gelmiştir. Eşkya, asker kaçağı, yollusu yolsuzu, hırlısı hırsız, kötü süt emmişi, iyisi kötüsü, genci, kocası, cümle Çukurova halkı birleşip düşmanı Çukurova’dan atma savaşına katılıyorlar. Düşman kovuluyor. Bütün yurttan da düşman kovuluyor. Yeni bir yönetim geliyor, yeni bir çağ açılıyor” (İnce Memed 1, 2018: 290).

Vatan en kutsal emanetlerden biridir. Bu kısımda birey kim ya da ne olurda olsun vatani ve milleti için savaşmayı ve onlar için emek harcamayı gerektirmektedir. Burada bahsedilen Çukurova halkı düşmana karşı birleşmekte ve vatanına gelen saldırıyı def etmektedir.

“İmana gel kanlı gurbet imana biz de başımızı saldı gümana Yağıp yağmur gün değince çimene Kokar burcu burcu gülü silanı” (Üç Anadolu Efsanesi, 2020: 95).

Bu kısımda vatana özlem üzerinden vatanseverlik değerinin özümsemediğini söylemek mümkündür. Topraklarından uzaklara gittiğin zaman gurbette olursun ve vatan sevgisi olan bireyler gurbet acısı çekerler. Burada topraklarına özlem anlatılmaktadır.

4.10. Yardımseverlik Değeri ile İlgili Bulgular ve Yorumlar

Yardımseverlik Değeri: Yardım kavramı Türk Dil Kurumu sözlüğünde “1. Kendi gücünü ve imkanlarını başka birinin iyiliği için kullanma; 2. İşlerin daha etkin ve verimli olabilmesi için sağlanan katkı, destek” olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2022).

“Bireyin toplumda yaşamına devam etmesi için önemli değerlerden biri yardımseverliktir. Bu değer insanların imkanları doğrultusunda ihtiyacı olan insanların sıkıntılarını giderme durumu yardımseverlik” olarak adlandırılır (İner, 2020: 150).

“Toplumda huzur, mutluluk, güven olması için bireylere düşen görevlerden birisi yardımlaşma ve dayanışmadır” (Demir, 2019: 37-38)

Ağrı Dağı Efsanesi romanında 23, Binboğalar Efsanesi romanında 40, Çakırcalı Efe romanında 41, İnce Memed -1 romanında 84, Üç Anadolu Efsanesi romanında 40 adet olmak üzere toplam yardımseverlik değeri 228 farklı yerde geçmektedir.

Şekil 10. Yaşar Kemal’in Romanlarında Bulunan Yardımseverlik Değerinin Sayısal Dağılımı

Tablo 14. Yaşar Kemal’in Romanlarında Yardımseverlik Değerinin Dağılımı

Romanlar	Yardımseverlik değerinin geçtiği sayılar
Ağrı Dağı Efsanesi	23,26,27,32(2),34(2),41,42,53,56(3),57(4), 58,68,71,74,78,98,112
Binboğalar Efsanesi	12,13,21,44,50,51,52,53,58(2),72(2),78,80,94,100,113, 114,118,135,139,140(2),142,143,147,148,149,157,164, 165,167,177,190,220,225,233,235,250,269
Çakırcalı Efe	13(2),14,17(2),20,31,32,36,43(2),(43-44),44(2),45,50, 51,54,56,57,59,66,76,90,97,105(2),106,110,115(2),116, 117,133(2),137, (141-142),149,158,162,172
İnce Memed -1	(15-16),16,21,25,27,31(2),38,39(2),40,44,51,60,61, 65,68,69,75,77,78,107,108,110,118,119(2),120,121, 129,153,155,169,176,178(2),179,180,181,184,214(2), 215,217(2),224,236(2),240,251,252,253,259,265,270, 272, (284-285),294,295,298,299,302,305,308,311,344,

	345,351,352,354,371(2),379,384,385,391,394,403, (420-421),422,426(2),427,431
Üç Anadolu Efsanesi	10,17,26,55(2),60,61(3),62(2),77,81,89(3),90,94,95 96, (119-120),127(2),133, (136-137),138(2),156, (156-157),157(3),(184-185),185(2),191,215(2),216,217

“Ağrıdağı’nın köylüleri Gülbaharı çok seviyorlar, ona bir ermiş gözüyle bakıyorlardı. Nerde bir hasta, nerde bir yardıma muhtaç kimse, nerde bir yaşlı varsa Gülbahar onun yanındaydı” (Ağrı Dağı Efsanesi, 2020: 26).

Yaşar Kemal’in incelenen eserlerinde belirgin olarak yardımseverlik değerine rastlanmaktadır. Kültürümüzde yardımseverlik önemli bir yere sahiptir. Bu kısımda da Gülbahar’ın ne kadar yardımsever ve iyi biri olduğundan bahsedilmektedir.

“Kızım,» dedi, «onların başı vurulmadan ben atı getirmenin bir yolunu bulacağım. Yalnız sen, şu aşağıdaki köyde, kervan yolunun üstünde, bir Kervan Şeyhi var, sen ona da bir git hele” (Ağrı Dağı Efsanesi, 2020: 56).

Bu kısımda zor durumda olan bir insana yardım etmek için elinden yapmaya çalışılmaktadır. Yardım ederken aynı zamanda yardım alma durumu söz konusudur. At hikâyede zamanlarda önemli bir unsurdu ve kimin kapısına gelirse at adetlerine göre geri verilmezdi. Burada at soylu ve Han’a ait bir attır ve Han bunu sindirememektedir. Halk adetlere göre hareket etmekte ve Ahmed’e yardım etmektedir.

“Bu yoldan geçen kervancı- kim olursa olsun, hangi milletten olursa olsun, azdan az, çoktan çok bu meşenin dibine paralar bırakırdı. Kervancıların bıraktığı paraya hiç kimse el sürmezdi. Paralar meşenin kökünde öyle yığılır kahrırdı. Şeyh bayramdan bayrama bu paraları fukaralara paylaşırdı. Hiçbir kervancı Şeyhin meşesinin dibine para bırakmadan geçemezdi. Para bırakmadan geçenler üstüne, onların felaketli sonuçları üstüne korkunç hikayeler anlatıyorlardı” (Ağrı Dağı Efsanesi, 2020: 57).

Yardımseverlik her milletin bağlı olduğu değerlerdendir. Bu kısımda yardıma ihtiyacı olan insanlar için toplanan paradan bahsedilmektedir. Kimin ne kadar verdiğinin önemi yoktur az ya da çok herkes yardımda bulunmaktadır. Burada yardımseverlik değeri ile birlikte eşitlik ve dürüstlük değerlerini de bir arada görmek mümkündür. Toplanan paraların eşit bir şekilde dağıtıldığından ve toplanan paraların hiçbirine el sürülmediğinden bahsedilmektedir.

“Haydar Ustanın kafası iyice kızmıştı. Bu yıl kılıç bitmezse olmaz, diyordu kendi kendine. Bu yıl bu kılıç bitmezse, bizim Yörük de kışlayacak yer bulamaz. Ya burada buyar, kar

altında kalır ölü, ya da Çukurda yer bulamaz. Haydar Usta beş besili koyunu önüne katıp Adana'ya indi. Koyunları epeyce pahalı satıp paraları kuşağına yerleştirdi, Altınbüken'in kuyumcu dükkanına vardı, onlardan bir altın varak istedi. Uzun bir pazarlık oldu ve Haydar Usta altın varağı alıp Aladağ'a döndü. Hemen obanın gençlerini çağırdı:

Gelin, dedi, çocuklar gelin. Şuraya, bana bir demirci evi yapalım. Mor kayanın dibine bir demirci evini birkaç günde yaptılar. İçine ocağı, körüğü koydular. Örsü taş yere uzun uzun uğraşarak çaktılar” (Binboğalar Efsanesi, 2020: 44).

Bu kısımda yardımlaşma değeri birlik ve beraberlik kavramları ile birlikte verilmektedir. Yörükler kendilerine yurt bulamamakta ve yapılacak olan kılıç sayesinde kendilerine yurt verileceğine inanmaktadırlar. Bu sebeple Haydar usta obası için koyunlarını satmıştır. Daha sonrasında günlerce kılıcın yapımı için uğraşacağı görülmektedir. Ortak bir çalışma ile kılıcın yapılacağı yer inşa edilmektedir. Burada da birlik ve beraberlik içinde yardımlaşarak bir çalışmanın yapıldığını söylemek mümkündür.

“Arabaki çadırdı üç gün izzeti ikram gördü. Sonra da Çakırcalıdan izin isteyip yola düştü. Çakırcalı, son yıllarını iyi yaşasın diye, Arabakiye yüklüce bir para verdi” (Çakırcalı Efe, 2020: 76).

Bu kısımda yardımseverlik ile birlikte misafirperverlik ve saygı değerlerini de bulmak mümkündür. Çakırcalı, zor durumda kalıp kendine sığınan insana gelenek ve göreneklerine göre misafirperver bir şekilde davranmış ve ona yardım etmiştir. Bireyin ayrılırken izin alarak ayrılması ise onun Çakırcalı 'ya duyduğu saygıyı göstermektedir.

“Hacı," dedi, "bak çocuğun ne üstünde üst ne başında baş var. Şuna beş altı mecediye ver. Oğlum," dedi, "al bu paralan ayağına bir ayakkabı, sırtına esvap al. Ben gene sana veririm. Hacı çıkardı, çocuğa parayı verdi” (Çakırcalı Efe, 2020: 36).

Bu kısımda maddi olarak zor durumda bir kişiye yapılan yardım etme yer almaktadır. Çakırcalı her ne kadar eşkıya karakterinde olmuş olsa da aynı zamanda yardımsever kişiliği ile de öne çıktığı görülmektedir.

“Çakırcalının nişanlı, fukara kızlara çeyiz, yoksullara yardım yapışı on iki köyden taşmış, bir sevinç yeli gibi eteklerden Aydın ovasına, Ödemiş, Karıncalının Yörüklerine, ta İzmir'e kadar ulaşmıştı” (Çakırcalı Efe, 2020: 45).

Yaşar Kemal'in incelenen eserlerinde yoksulluk teması da ön plana çıkmaktadır. Ağalar çok zengin halk ise fakir ve ağalara bağılıdır. Bu kısımda Çakırcalı'nın yoksullara yardım etmesi nişanlı ya da evlenecek olan kişilere çeyiz dağıtması onun yardımsever bir kişiliğe sahip olduğunu göstermektedir.

“İnceden bir poyraz esiyordu. Memed, tir tir titriyordu. Öyle bir titriyordu ki uçacak gibi.

Yaşlı adam içerdeki kadına:

Ocağa odun at! dedi. Çocuk titriyor.

Kadın:

Kim bu? diye hayretle sordu.

Yaşlı adam:

Bir tanrı misafiri, diye cevap verdi.

Kadın: Yavru, dedi, sen açsın; Dur, sana çorba koyayım da iç” (İnce Memed 1, 2018: 16).

Bizim gelenek ve göreneklerimizde misafir aç gönderilmez. Burada Memed kadına tanrı misafiridir ve zor durumdadır. Kadının Memed’i incitmeden ona yardımseverliğini gösterdiği görülmektedir.

“Eskiden bir keçi, durup azıcık otlamasın, azıcık durgun görünsün, Memed derhal fark eder, ona bir çare bulur, iyileştirirdi” (İnce Memed 1, 2018, s.40).

Burada Memed’in hayvan sevgisi sayesinde hayvanların nelere ihtiyacı olduğunu anladığı ve hayvan sağlığı konusunda kendini geliştirdiği görülmektedir. Sevgi değerinin en önemli değerlerden birini olduğunu söylemiştik bu kısımda da bir işi sevdikten sonra oluşan uzmanlaşma ve sonucunda hayvanlara yardım etme değerleri bir arada görülmektedir.

“Şu koskocaman köyün ortasında, göz göre göre iki kişi aç mı kalacak?

Ali, kızdı köpürdü. Avazı çıktığı kadar bağıırıyordu. Bağırta ta köyün öteki ucundan işitiliyordu.

Kalk bakalım avrat, dedi, şu ekmekten iyi bir çıkın yap! Bir torbaya bir ölçek de un koy! İbrahim’in çocuklarına götüreceğim” (İnce Memed 1, 2018: 60).

Eserin bu kısmında ağanın aç bıraktığı köylüsüne dayanamayan komsunun yardımı anlatılmaktadır. Bir lokma ekmek verilmemesi emrine rağmen yardımseverlikten vazgeçmeyen Ali Emmi’nin yardımsever bir kişiliğe sahip olduğunu bu bölümde görmekteyiz. Kötülük ile iyiliğin aynı anda ele alındığı bölüm yardımseverlik değerini daha da belirginleşmesini sağlamaktadır.

“Yok, o, at dilini bilirmiş de gece sabahlara kadar atlarla konuşur, onların dertlerini dinler, yaralarına merhem olurmuş. Dünyadaki bütün atlardan, at soylarından ona atlar, damızlıklar, selamlar gelirmiş Koca Yusuf değil, seyis başı değil, atlar padişahı... Uzun sözün kısası, her yaratığın, arıların, kuşların, karıncaların padişahı vardır, Koca Yusuf da atların padişahı” (Üç Anadolu Efsanesi, 2020: 10).

Bu kısımda tiye alınmış bir olay söz konusu gibi görünse de gerçekte bireyin özellikleri anlatılmaktadır. Birey hayvan sevgisi sonrası kazandığı özellikler ele alınıp hayvanların özellikle atların dilinden ne kadar anladığı ve onlara duyduğu sevgi anlatılmaktadır. “Sabahlara kadar atlarla konuşur ve onların dertlerini dinler yaralarına merhem olurdu” ifadesi burada bireyin aynı zamanda yardımsever kişiliğini de göstermektedir.

“İstedğin bir kat çoban giyiti olsun oğul... Senin boyunda, senin bedeninde bir oğlum var ki... Giyiti sana tıpatıp uyar... Bin atına da çadırıma gidelim. Bir de sen çok aç bir adama benzersin, Allah bilir ki dört beş gündür ağzına bir lokma koymamışsın. Öyle görünür. Ama gençliğin var... Gençliğiyle beslenirsin. Gel çadırıma hem karnını doyur hem de giyitlerini değış... Hem de yorgunluğunu al” (Üç Anadolu Efsanesi, 2020: 61).

Eserin bu kısmında çobanın isteğini kırmaması ve çobanın karnını doyurup onu misafir etmesi, ağırlaması bireyin yardımsever bir kişiliğe sahip olduğunu göstermektedir. Çobanın halinden anlayıp ona yardım ettiğinin görülmesi bu kısımda yardımseverlik değerinin varlığını bize göstermektedir.

“Oğlu Ruşen her gün babasının elinden tutar, yede yede eve götürür, evden getirir, onun yıkılmış, ezilmiş, kırılmış gönülcüğünü elinden geldiğince hoş ederdi. Bir gün burada, iki gün şurada çalışır, kazandığı ile ancak iki ekmek alır, babasını kuru ekmekle beslerdi” (Üç Anadolu Efsanesi, 2020: 26).

Eserin bu bölümünde Ruşen Ali’nin babasına duyduğu sevgiyi, ona gösterdiği merhameti ve yardımsever kişiliğini görmekteyiz. Ruşen Ali’nin babası görme duyusu Bolu beyinin gözüne mil çekmesi sonucu kaybetmiştir ve Ruşen Ali’den başka kimsesi yoktur. Ruşen Ali’nin babasına her gün gezdirmesi, gönlünü hoş etmeye çalışması, çalışıp çabalayıp babasını beslemesi Ruşen Ali’nin yumuşak kalbini, babasına duyduğu büyük sevginin ve yardımsever kişiliğinin göstermektedir.

“Sert mi davransa aşağıdan mı alsa? Böyle düşünüp duruyor bir yandan da öfkeleniyordu. Öfkesine yenilip de çobanla karşılaşa çobana gücü yeter mi? Gücü yetse de çobanı alt etse neye yarar ki... İşine gecikir...Bir anda fırladı çobanın yanına vardı...

Boynunu büküp:

«Çoban amca, çoban amca... Çoban amca senden bir dileğim var. Bana yardım edersen hayra girersin.»

Köroğlu yumuşacık olmuş, o az önceki bağırp çağırın adamdan şimdi eser bile kalmamıştı.

Çoban durdu, onu bekledi, gülümsedi.

«Söyle yavrum ne istiyorsun?»

Dimdik bakışlı, yiğit çoban bir baba şefkatindeydi.

«Senden bir dileğim var ki, o kadar zor bir dilek değil... Yerine getirirsen sevaba girersin...»

Çoban:

Gel buraya evladım. Başına bir iş mi geldi? Söyle ki bana, başındaki bütün dert ve belaları başından defedeyim. Yolunu mu kestiler, yollarını keseyim. Paramı mı aldılar, paralarını alayım, evlerini mi yıktılar, evlerini yıkayım. Kafana mı bastılar, kafalarını basayım. Aç mısın susuz musun, karnını doyurayım... Bir şeye muhtaç mısın, Allaha şükür bende her şey var... Sana hazinelerimi açayım” (Üç Anadolu Efsanesi, 2020: 60).

Hikâyenin bu kısmında Yusuf karşısına çıkan çobandan yardımı nasıl isteyeceğini bilememektedir ve farklı düşüncelerde gelip gitmektedir. Çoban burada Yusuf’a böbürlenerek seslendiğinde umursamamakta ve ona cevap vermemektedir. Ne zaman ki Yusuf saygılı ve yumuşak sesle çobandan yardım ister çoban bütün iyi niyetiyle Yusuf’a yardım eder ve gönül kapılarını sonuna kadar açar. Bu kısımda yardımseverlik değeri ile birlikte saygı ve iyi niyet değerleri de varlığını göstermektedir.

4.11. Yaşar Kemal’in Romanlarında Elde Edilen Değerlerin Yorumlanması

Tablo 15. Yaşar Kemal’in Romanında Değerlerin Genel Dağılımı

No	ROMANLAR	Adalet	Dostluk	Dürüstlük	Özdenetim	Sabır	Saygı	Sevgi	Sorumluluk	Vatanseverlik	Yardımseverlik	Toplam Değer
1	Ağrı Dağı Efsanesi	11	7	23	32	14	22	35	16	5	23	188
2	Binboğalar Efsanesi	7	25	30	59	27	53	56	34	2	40	333
3	Çakırcalı efe	8	14	18	43	15	32	27	25	2	41	225
4	İnce Memed-1	39	35	53	88	42	34	116	33	1	84	525
5	Üç Anadolu Efsanesi	9	23	28	40	29	34	46	42	1	40	292

Yukarı da verile tabloya göre Yaşar Kemal’in Ağrı Dağı efsanesi, Binboğalar Efsanesi, Çakırcalı Efe, İnce Memed 1 ve Üç Anadolu Efsanesi romanlarında değerlerin dağılımı görülmektedir. Tablo 15’e göre:

- Adalet değeri en fazla (39 defa) İnce Memed 1 romanında,
- Dostluk değeri en fazla (35 defa) İnce Memed 1 romanında,

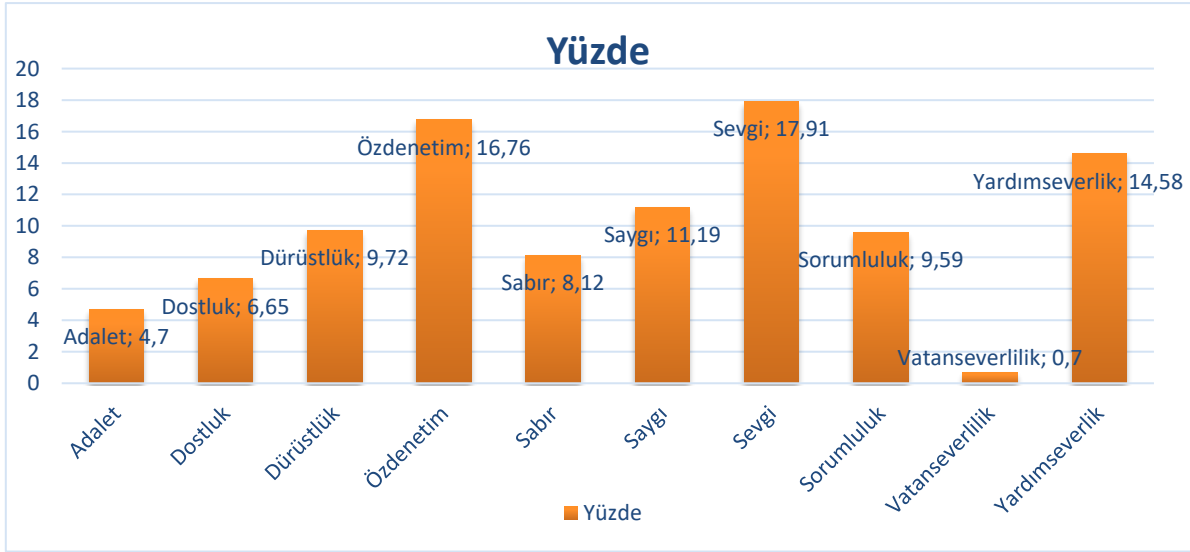
- Dürüstlük değeri en fazla (53 defa) İnce Memed 1 romanında,
- Özdenetim değeri en fazla (88 defa) İnce Memed 1 romanında,
- Sabır değeri en fazla (42 defa) İnce Memed 1 romanında,
- Saygı değeri en fazla (53 defa) Binboğalar Efsanesi romanında,
- Sevgi değeri en fazla (116 defa) İnce Memed 1 romanında,
- Sorumluluk değeri en fazla (42 defa) Üç Anadolu Efsanesi romanında,
- Vatanseverlik değeri en fazla (5 defa) Ağrı Dağı Efsanesi romanında,
- Yardımseverlik değeri en fazla (84 defa) İnce Memed 1 romanında geçmektedir.

Tablo 16. Yaşar Kemal'in Romanlarından Elde Edilen Değerlerin Sayısal ve Yüzdelik Dağılım Tablosu

Değerler	Değer Sayıları	Yüzdelikler
Adalet	74	%4,7
Dostluk	104	%6,6
Dürüstlük	152	%9,7
Özdenetim	262	%16,7
Sabır	127	%8,1
Saygı	175	%11,1
Sevgi	280	%17,9
Sorumluluk	150	%9,5
Vatanseverlik	11	%0,7
Yardımseverlik	228	%14,5
Toplam değer	1563	%100

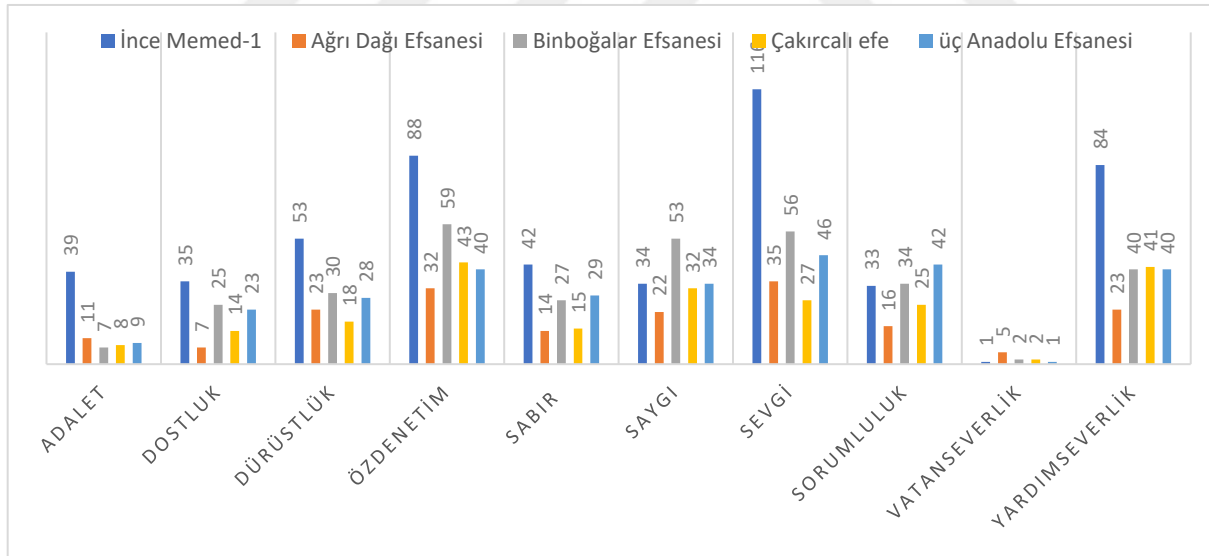
Yaşar Kemal'in romanlarında belirlenen değerlerin sayısal ve yüzdelik değerlerine Tablo 16'da yer verilmiştir. Romanlarda 280 tane sevgi değeri tespit edilmiştir. Bu bulgu Yaşar Kemal romanlarında en çok karşılaşılan değer olmuştur. Sevgi değerini 262 tane tespit edilen özdenetim değeri; özdenetim değerini de 228 tane tespit edilen ile yardımseverlik değeri devam ettirmiştir. Saygı değeri 175; sorumluluk değeri 150; sabır değeri 127; dostluk değeri 104; adalet değeri 75 tane tespit edilmiştir. Vatanseverlik değeri 11 tane tespit edilmiş ve romanlarda en az karşılaşılan değer olarak belirlenmiştir. Tespit edilen toplam değer sayısı 1563'dür.

Şekil 11. Yaşar Kemal'in Romanında Elde Edilen Değerlerin Yüzdelik Dağılım Grafiği

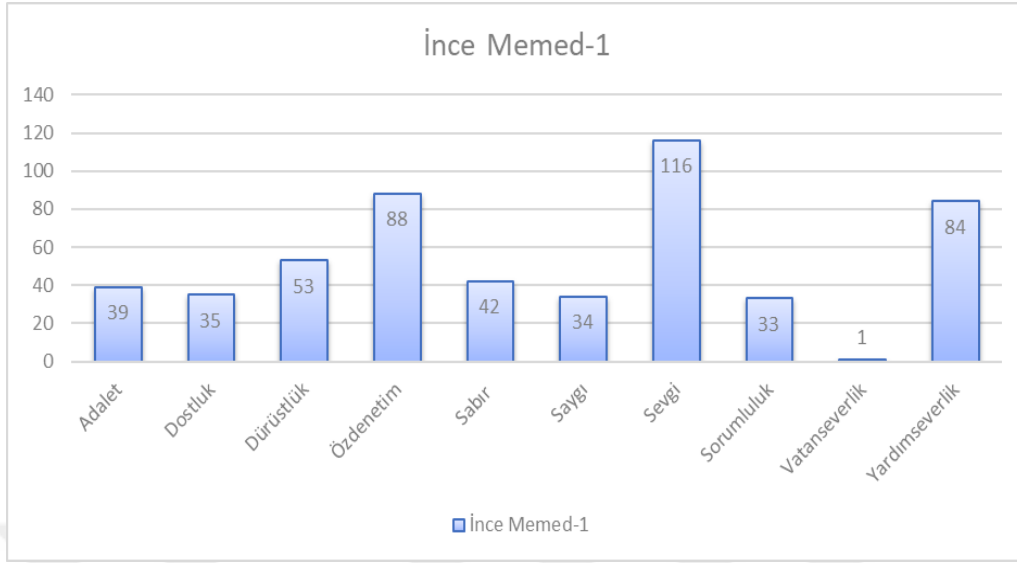
Şekil 11'e bakıldığında en yüksek yüzdeliğe sahip olan değer %17,91 ile sevgi değeri olduğu görülmektedir. En az yüzdeliğe sahip değer ise %0,7 ile vatanseverlik değeri olduğu görülmektedir.

Şekil 12. Yaşar Kemal'in İncelenen Romanlarında Yer Alan Değer Sayıları Dağılım Grafiği

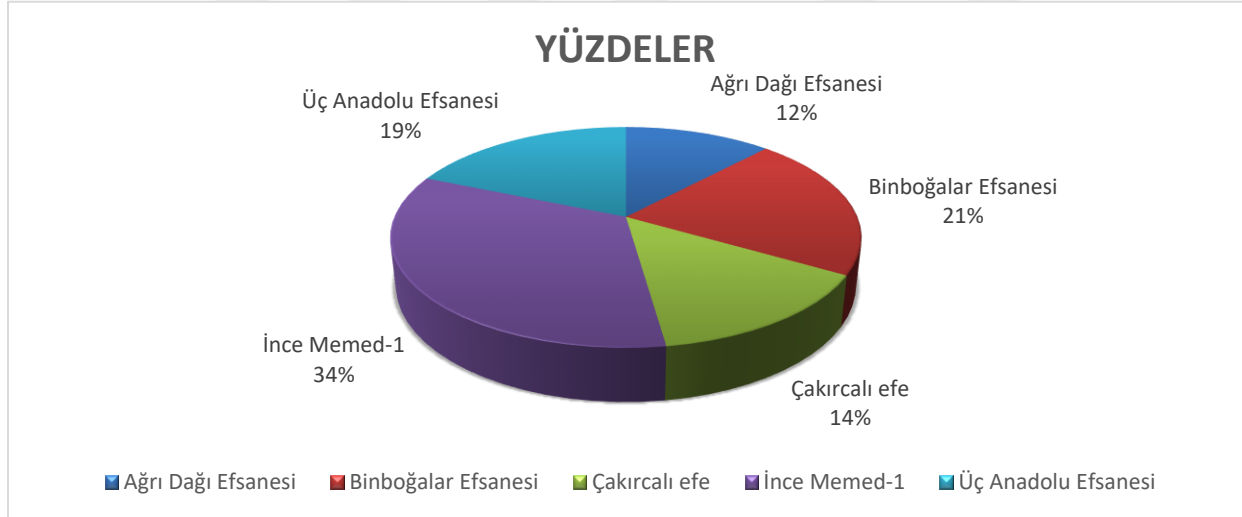
Yaşar Kemal'in romanları incelendiğinde değerlerin sayısını içeren tabloya göre en çok değer bulunduran romanı İnce Memed 1'dir. İnce Memed 1 romanının değer dağılımı gösteren grafik şu şekildedir;

Şekil 11.Yaşar Kemal'in Eserlerinde En Çok Tespit Edilen Roman Grafiği

Yaşar Kemal'in romanları değer bakımından incelendiğinde en çok değer tespit edilen romanı şekil 13'de de görüldüğü üzere İnce Memed 1 romanı olmuştur.

Şekil 12. Yaşar Kemal'in Değerlerin Romanlara Göre Yüzdelik Dağılımı

Şekil 14'te görüldüğü gibi İnce Memed 1 romanını değerleri romanlara göre sıraladığımızda takip eden romanlar sırasıyla; Binboğalar Efsanesi, Üç Anadolu Efsanesi, Çakırcalı Efe, Ağrı Dağı Efsanesi şeklinde sıralanır.

V. BÖLÜM

1. SONUÇ VE ÖNERİLER

5.1. Sonuç

Çağımız şartlarında yaşanan olumsuz olaylar gösteriyor ki eğitim her şeyin baş kahramanı olarak hayatımızda yer almalıdır. Doğumdan ölüme kadar bireyin vazgeçemediği tek olgudur eğitim hayat boyu devam eder. Doğumla başlar ve ölümlle son bulur. Günümüzde her ne kadar insanlar arasında akademik eğitim yarışlarını ön planda tutmuş olsa da toplumun benimsemiş olduğu değerler asıl önemsenmesi gereken unsurlardır. Bu bağlamda edebi eserlerin değerler eğitiminde ve değerleri aktarmada bir araç olduğu düşünülmektedir.

Yaşar Kemal yurt içinde ve yurt dışında ün yapmış kitapları farklı dillere çevrilmiş büyük bir yazardır. Eserlerini oluştururken yaşadıklarının etkisi eserlerine sıklıkla yansımıştır. Düzenli bir eğitim almamasına karşı zor şartlara rağmen kendini geliştirmesi Yaşar Kemal'i edebiyat anlamında çok değerli konumlara getirmiştir. Yaşar Kemal'in eserlerinde eğitici ifadeler bulunmamaktadır. Daha çok kurgusal oluşturulmuş eserlerdir yalnız yaşadığı zorluklar eserlerine yansımıştır. Yaşar Kemal ve eserleri ile ilgili literatür taraması yapıldığında çok fazla çalışmanın yapıldığı görülmektedir. Ancak Yaşar Kemal'in eserleri ile ilgili değerler eğitimi bağlamında çalışmaya rastlanmamıştır. Bu sebeple Yaşar Kemal'in eserlerinden destansı romanları, en çok öne çıkan ve okunan eserleri tercih edilerek nitel bir çalışma ortaya konulmuştur.

Çalışmamızda, Yaşar Kemal'in romanları 2018 yılında Millî Eğitim Bakanlığı Talim Terbiye Kurulu tarafından yayınlanan öğretim planında yer alan on kök değer (adalet, dostluk, dürüstlük, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik, yardımseverlik) açısından incelenmiş ve bu temel değerlerin Yaşar Kemal'in seçilen eserlerinde fazlaca yer aldığı tespit edilmiştir.

Yaşar Kemal'in *Ağrı Dağı Efsanesi*, *Binboğalar Efsanesi*, *Çakırcalı Efe*, *İnce Memed 1*, *Üç Anadolu Efsanesi* romanları “adalet, dostluk, dürüstlük, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik, yardımseverlik” (MEB, 2018) değerleri açısından incelenmiş ve incelenen eserlerde 1563 değer tespit edilmiştir. Bu değerlerden en çok “sevgi” değeri ile karşılaşılrken en az “vatanseverlik” değeri ile karşılaşılmıştır. Burada sevgi değerinin oldukça fazla rastlanmasının sebebi Yaşar Kemal'in yüreğinin büyüklüğü insana, doğaya, yaşama verdiği önemdir. Tabiatı çok güzel gözlemleyen büyük usta her şeye anlam yüklemiş ve her şeyi sevmiştir. Vatanseverlik değeri ile bu çalışmada az rastlanmasının sebebi Yaşar Kemal'in o

zamanın şartlarında hayatta yaşadığı zorluklar ve devletle yaşadığı problemlere bağlamak mümkündür.

Yaşar Kemal değerler açısından incelendiğinde doğrudan elde edilen değerler olduğu gibi örtük olarak tespit edilen değerlerde mevcuttur. Burada kültürümüze ait durumlar, davranışlar, sosyal hayatımızda anlam yüklediğimiz nesneler değerleri örtük olarak ortaya koymaktadır.

Yaşar Kemal'in incelenen romanlarının değer bulguları açısından sonuçlarına bakıldığında sayı olarak "Ağrı Dağı Efsanesi" romanında toplam 188, "Binboğalar Efsanesi" romanında toplam 333, "Çakırcalı Efe" romanında toplam 225, "İnce Memed 1" romanında toplama 525, "Üç Anadolu Efsanesi" romanında toplam 292 değer tespit edilmiştir. Genel toplama bakıldığında ele alınan romanlarda 1563 değere rastlanmaktadır.

Yaşar Kemal'in eserlerine yüzdelik dağılım olarak bakıldığında "Adalet Değeri" %4,7, "Dostluk Değeri" %6,6, "Dürüstlük Değeri" %9,7, "Özdenetim Değeri" %16,7, "Sabır Değeri" %8,1, "Saygı Değeri" %11,1, "Sevgi Değeri" %17,9, "Sorumluluk Değeri" %9,5, "Vatanseverlik Değeri" %0,7, "Yardımseverlik Değeri" %14,5 sonuçları elde edilmiştir. Oranlara bakıldığında değerlerin eşit oranlı dağılmadığı görülmektedir. Eserlerde sırasıyla en çok sevgi değerine rastlanmaktadır. Değerlerin oranları bize gösteriyor ki Yaşar Kemal'in eserleri vatanseverlik değerini bireylere aktarmada yeterli bir orana sahip değildir.

Sayısal olarak: "Adalet" 74, "Dostluk" 104, "Dürüstlük" 152, "Özdenetim" 262, "Sabır" 127, "Saygı" 175, "Sevgi" 280, "Sorumluluk" 150, "Vatanseverlik" 11, "Yardımseverlik" 228 adet değer tespit edilmiştir. Sıralama yapılacak olursa en fazla tespit edilen değer sevgi değeri olmuştur. Onun arkasından sırasıyla özdenetim, yardımseverlik, saygı, dürüstlük, sorumluluk, sabır, dostluk, adalet, vatanseverlik değerleri tespit edilmiştir. En az tespit edilen değer vatanseverlik değeri olmuştur. Demir (2019)'in "Değerler Eğitimi Açısından Necip Fazıl Kısakürek'e Ait "Çile" Adlı Eserde Kök Değerlerin İncelenmesi" isimli çalışmasında ise 160 değerın dağılımı incelendiğinde en çok karşılaşılan değer sırasıyla sevgi, saygı, sorumluluk, sabır, vatanseverlik, özdenetim, adalet, dostluk, yardımseverlik olduğu görülmektedir. İki tez karşılaştırıldığında sevgi değerinin iki çalışma içinde en fazla karşılaşılan değer olduğu görülmektedir. Buna karşın Demir (2019)'in bu çalışmasında yardımseverlik değerine hiç rastlanmazken çalışmamızda yardımseverlik en çok tespit edilen üçüncü değer olmuştur. Fırat (2021)'in çalışmasında ise 793 değere rastlanmıştır. Fırat (2021)'in "Zehra Ünüvar'ın Çocuk Kitaplarının Değerler Açısından İncelenmesi" isimli çalışmasında değerlerin en çoktan aza doğru sıklık sıralaması sevgi, yardımseverlik, saygı, özdenetim, dostluk, sorumluluk, sabır, dürüstlük, adalet şeklinde sıralanmıştır. En çok

karşılaşılan değer bakımından çalışmamız Fırat (2021)'in çalışması ile paralellik gösterirken en az tespit edilen değer bakımından farklılık göstermektedir. Fırat (2021)'in çalışmasında en az karşılaşılan değer adalet olmuştur Yaşar Kemal'in eserlerinde ise en az karşılaşılan değer vatanseverlik olmuştur.

Ortaköylü (2021)'in “Sessiz Sakin'in Gürültülü Maceraları” Serisinin Değerler Eğitimi Bağlamında İncelenmesi” adlı eserine bakıldığında araştırmacının 2019 Türkçe Öğretim programında bulunan on temel değer üzerinden araştırmasını yaptığı görülmektedir. Ortaköylü (2021), *Sessiz Sakin'in Gürültülü Maceraları* serisini içiren on kitabı incelemiş ve sayısal olarak sonuçları şu şekilde elde etmiştir; Ortaköylü (2021), 796 değer tespit etmiş ve tüm değerlere ait verilere ulaşmıştır. En fazla tespit edilen değer özdenetim (153), en az tespit edilen değer ise adalet (38) olduğunu saptamıştır. Sırasıyla diğer değerleri sevgi (113), sorumluluk (98), dostluk (91), yardımseverlik (67), dürüstlük (65), vatanseverlik (59), sabır (57), saygı (55) ve adalet (38) şeklinde tespit etmiştir. Her iki çalışmada da on kök değer üzerinden bir araştırma yapılmış yalnız çalışmalarda tespit edilen değerlerin öncelik sıralamalarının benzer olmadığı gözlemlenmiştir.

Yaşar Kemal'in romanları tek tek ele alındığında tespit edilen değerlerin yüzdelik dağılımı şu şekilde karşımıza çıkar: en çok değer tespit edilen roman %34 yüzdelik oranı ile “İnce Memed 1” romanıdır. İkinci sırada %21 yüzdelik oranı ile “Binboğalar Efsanesi” takiben %19 ile “Üç Anadolu Efsanesi”, %14 ile “Çakırcalı Efe”, %12 ile “Ağrı Dağı Efsanesi” romanları gelmektedir.

Yaşar Kemal'in eserlerini tek tek ele alacak olursak şu şekilde değerlendirmelerde bulunulabilir:

- Yaşar Kemal'in yüzdelik oran ve sayısal olarak en fazla değer tespit edilen romanı “İnce Memed 1” romanıdır. Eserde %33,589 oranla toplamda 525 değere rastlanmıştır. Toplam değer içerisinde en fazla karşılaşılan değer 116 kez rastlanan “Sevgi” olmuştur. En az 1 kez karşılaşılan ise “Vatanseverlik” değeri olmuştur. Burada karşılaşılan durumu şu şekilde yorumlamak mümkündür. Eser, Cumhuriyetin yeni yeni yeşermeye başladığı zamanlarda devletin düzensizliğini, ağılık düzenini, halkın çaresiz bir şekilde ağılık düzenine boyun eğmesini, halkın açlık, yoksulluk ve cehalet içinde olduğunu konu aldığı için eserde en az bahsedilen değer vatanseverlik, en çok karşılaşılan değer sevgi değeridir yalnız burada sadece sevgiliye duyulan aşktan bahsedilmemiştir. İnsan sevgisi dışında millet, toprak, köy, anne, baba, eş, dost, akraba, doğa, hayvan sevgisinden de bahsedildiği görülmektedir. Vatanseverlik değere yok denecek kadar az yer verilmemesinin nedeni Yaşar Kemal'in eserinde o zamanki devlet düzenine ağılık sistemine karşı duruşundan gelmektedir. Ağaların halka yaptığı zulme

karşılık devletin halkının yanında olmaması Yaşar Kemal tarafından eleştirilmiş bu durumda vatanseverlik değerinin geri planda kalmasına sebep olmuştur.

- Değer bakımından en fazla değere sahip olan eserlerden diğeri ise %21,305 oranla 333 tane değer tespit edilen “Binboğalar Efsanesi” eseri olmuştur. Bu eserde “İnce Memed 1” romanından farklı olarak en fazla 59 kez karşılaşılan “özdenetim” değeri olmuştur. Özdenetim değerinden sonra en fazla 56 kez karşılaşılan “sevgi” değeri olmuştur. En az karşılaşılan değer Yaşar Kemal’in tüm eserlerinde olduğu gibi 2 kez karşılaşılan “vatanseverlik” değeri olmuştur. “Binboğalar Efsanesi” romanında Yaşar Kemal Türkmenleri ve onların göç etmek zorunda bırakılışını, inanışlarını, yaşadıkları zorlukları ele alır. Burada inanışların eserde çokça yer bulması ve insanların yaşadıkları zorluklar karşısındaki davranışları özdenetim değerinin ön plana çıkmasını sağlamıştır. Ardından gelen sevgi değeri özdenetim değerindeki sıklıkla neredeyse yakın sayılarda çıkmıştır. Burada da “İnce Memed 1” romanına benzer sevgi modellemesi görülmektedir. Arkadaş, dost, aile, anne, baba, kardeş, akraba sevgisinin yanı sıra toprak, yer yurt, köken, hayvan sevgisi de kendisine eserde çokça yer bulmaktadır. İner (2020)’in “Nuran Turan’ın Hikâyelerinin Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi” çalışması incelendiğinde de Nuran Turan’ın hikayelerinde sevgi değerinin en fazla karşılaşılan değer olduğu ve sayısal olarak batığımızda çalışmamızla bu yönden paralellik gösterdiği söylenebilir. Topbaş (2015) “Sema Maraşlı’nın Masallarının Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi” çalışmasında “sevgi” değerinin en fazla karşılan değer olduğunu belirtmiştir.

- Üçüncü sırada değer bakımından en fazla değere sahip eserimiz %18,682 oranla sayısal olarak 292 kez rastlanan “Üç Anadolu Efsanesi” romanı karşımıza çıkmaktadır. Bu romanda “sevgi” 46, “sorumluluk” 42, “özdenetim” ve “yardımseverlik” 40, “saygı” 34, “sabır” 29, “dürüstlük” 28, “dostluk” 23, “adalet” 9, “vatanseverlik” 1 kez rastlanmıştır. Adalet ve Vatanseverlik değerleri dışında değerlerin homojene yakın dağılım gösterdiği görülmektedir. Burada “sevgi” değerinin işlenişi diğer iki romandan çok farklı olmamakla birlikte bu eserde vatana, millete, toprağa olan sevgiden ziyade insana, doğaya, hayvanlara kültürümüze olan sevginin daha ön planda olduğu görülmektedir. “Sevgi” değerinin içerisinde fedakârlık, arkadaşlık, aile birliğine önem gibi değerleri de aldığı görülmektedir. Bu eserde sorumluluk değerine sıklıkla karşılaşılmaktadır. Sorumluluk ile ilgili yapılan çalışmalardan biri de Şahin (2017)’dir. Şahin (2017)’in yapmış olduğu “Cengiz Aytmatov’un Eserlerinin Değerler Eğitimi Bağlamında İncelenmesi ve Ortaokul Türkçe Ders Kitapları İçin Metin Önerileri” çalışmasında 98 kez sorumluluk değerine rastlandığı belirtilmiştir.

- Sırama olarak dördüncü sırada en fazla değere sahip olan eser %14,395 oranla sayısal olarak 225 kez rastlanan “Çakırcalı Efe” romanıdır. Bu romanda en fazla sıklığa sahip olan 43 kez rastlanan “özdenetim” değeridir. Burada sayısal olarak özdenetim değerinin en fazla rastlanan değer olması bakımından “Binboğalar Efsanesi” romanı ile benzerlik göstermektedir. Ardından en fazla karşılaşılan değer 41 defa rastlanan “yardımseverlik” değeridir. Demir (2019)’in yapmış olduğu çalışma incelendiğinde “özdenetim” değerini içine alan bir çalışma yaptığı görülmektedir. Demir’in çalışmasında özdenetim değerine 14 kez rastlandığını “özdenetim” değerinin 14 defa karşılaşılmamasına karşın “yardımseverlik” değerine rastlanmadığını belirtmiştir. Çalışmamızda yardımseverlik değeri ile özdenetim değeri oransal olarak yakın ve sıklık olarak en fazla olan değerler olmasına karşın Demir (2019)’in “Değerler Eğitimi Açısından Necip Fazıl Kısakürek’e Ait “Çile” Adlı Eserde Kök Değerlerin İncelenmesi” isimli çalışmasında yardımseverlik değerinin karşılaşılmaması noktasında birbirinden ayrıldığını söylemek mümkündür. Kavaklı (2019) “Mavimsir Yener’in Masal Kitaplarının Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi” adlı yaptığı çalışmada da yardımseverlik değerinin ele alındığı görülmektedir. Kavaklı (2019) çalışmasında “yardımlaşma” değerine 25 defa rastlandığını belirtmiştir.

- Çalışmada en az değer tespit edilen romanımız %12.028 oranla ve 188 sıklık değeri ile “Ağrı Dağı Efsanesi” olmuştur. Bu eserde de 35 defa rastlanan sevgi değeri en fazla karşılaşılan değer olarak karşımıza çıkmaktadır. Ardından en fazla karşılaşılan değer 32 defa karşılaşılan özdenetim değeri olmuştur. Bu iki değer sıralama olarak “İnce Memed 1” romanı ile paralellik göstermektedir. “Vatanseverlik” 5 sıklık değeri ile diğer bütün romanlarda olduğu gibi en az rastlanan değer olmuştur. Burada farklı olarak “vatanseverlik” diğer romanlara göre daha fazla rastlanan değer olmuştur. “Ağrı Dağı Efsanesi” romanında yardımseverlik ve dürüstlük değerleri 23 defa karşılaşılmış eşit sayıya sahip olan değerlerdir. Ardından saygı değeri ile 22, sabır değeri ile 14, adalet değeri ile 11, dostluk değeri ile 7 defa karşılaşılmıştır. Sevgi ve özdenetim değeri kadar rastlanmamasına rağmen dürüstlük ve yardımseverlik bu eserde dikkati üzerine çeken değerlerdendir. Dürüstlük, insanların koşullar ne olursa olsun kendi kararlarından ve düşüncelerinden vazgeçmemesi şeklinde karşımıza çıkar. Yardımseverlik ise doğru olan insanların yanında olarak ona destek olmak olarak karşımıza sıklıkla çıkmaktadır. Burada değerler diğer değerlerle bütünleşerek verilmiştir. Yardımseverlik, dürüstlük, doğruluk, dostluk, birlik beraberlik değerleri iç içe geçmiş olarak eserde karşımıza çıkmaktadır.

5.2. Öneriler

- Eğitim öğretimde çeşitli materyaller kullanılmaktadır. Bazen öğretmenin bireye doğrudan veremeyeceği örtük öğrenme ile eğitimi sağlayabileceği durumlar olabilir. Bunu sağlarken en güzel materyallerden birisi de yazınsal metinlerdir ve eserlerdir. Birey okuduğu metin ya da eserde doğrudan telkin veya öğüt yoluyla almayacağı ya da almak istemeyeceği bir durumu eserler aracılığıyla daha etkili bir şekilde alabilir. Bu sebeple değerler eğitimi bağlamında daha çok yazınsal metin incelenebilir.
- Eğitimin başlangıç yeri ailelerdir. Çocukların eğitiminde rol alan en önemli varlık olan ailelerin değerleri aşılması ve eğitim bir parçası olduğunu konusunda bilinçlendirilmesi önemli bir ögedir. Bu anlamda aile bireylerinin değerler eğitimi konusunda çalışılmış olan eserleri okuyup aktarmaları önerilir.
- Bireylerin hayatlarında kitaplar önemli bir yere sahiptir. Eğitim öğretim dönemlerinde daha da çok önem arz etmektedir. Okul dönemlerinde kullanılacak kitapların önceden incelenip değerlendirmelerin yapılması gerektiği önerilir.
- Bu çalışmada Yaşar Kemal'in eserlerinden “*Ağrı Dağı Efsanesi, Binboğalar Efsanesi, Çakırcalı Efe, İnce Memed 1, Üç Anadolu Efsanesi*” incelenmiştir. İleride yapılacak olan çalışmalarda Yaşar Kemal'in diğer eserleri çalışma konusu olarak düşünülebilir.

KAYNAKÇA

- Acar, A. E. (2015). *Kant felsefesinde sorumluluk kavramı* [Yüksek lisans tezi]. Iğdır Üniversitesi.
- Akbalık, H. (2015). *Değerler eğitimi bağlamında Hacı Bektaş-I Velini eserlerinde yer alan eğitsel unsurlar* [Yüksek lisans tezi]. Atatürk Üniversitesi.
- Aydın, M. (2014). *Toplum, Kültür ve Eğitim*. Ankara. Gazi Kitabevi. ISBN: 9786053441533
- Baran Yir, B. (2019). *Bilgin Adalı'nın eserlerinin değerler eğitimi açısından incelenmesi* [Yüksek lisans tezi]. Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi.
- Bayraktar, G. Süleymanoğulları, M. (2020). *Psikomotor gelişim*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Bebek, A. (2020). *Dadaloğlu şiirleri'nin değerler eğitimi açısından incelenmesi ve ortaokul Sosyal Bilgiler ders kitapları için şiir önerileri* [Yüksek lisans tezi]. Niğde Ömer Halis Demir Üniversitesi.
- Bilge, M. (2018). *Yaşar Kemal'in Kimsecik Üçlemesinde insan hakları* [Yüksek lisans tezi]. Maltepe Üniversitesi.
- Cenan, Ş. (2016). *Antropontolojik açıdan eğitim kavramı ve eğitimde etik sorunsalı* [Doktora tezi]. Maltepe Üniversitesi.
- Coşar, D. (2019). *Yaşar Kemal'in Bir Ada Hikâyesi dörtlemesinde toplumsal ve siyasal dönüşüm* [Yüksek lisans tezi]. İstanbul Arel Üniversitesi.
- Çakıcı, E. (2010). *Millî Eğitim Bakanlığının 2004 yılında tavsiye ettiği yüz temel eserdeki yerel romanlar aracılığıyla edebiyat öğretiminde değerler öğretimi üzerine bir araştırma* [Yüksek lisans tezi]. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi.
- Çaklı, L. (2004). *Jean Giono'nun "Tepe" romanı ile Yaşar Kemal'in "Ortadirek" romanında doğa kişi ilişkisi* [Yüksek lisans tezi]. Anadolu Üniversitesi.
- Çeçen, A. (2020). *Adalet Kavramı*, (5. Baskı). Ankara. Astana Yayınları
- Çetin, R. (2021). *İsrail sol siyasal partileri ve Arap-İsrail barış süreci: 'Pere-Rabin-Barak' dönemlerinin karşılaştırmalı analizi* [Doktora Tezi]. İstanbul Üniversitesi.
- Çetin, R. B. (2020). *Türk eğitim sisteminde denetim alt sisteminin analizi ve bir model önerisi* [Doktora Tezi]. İnönü Üniversitesi.
- Çiftlikçi, R. (1993). *Yaşar Kemal yazar-eser-üslup* [Doktora Tezi]. İnönü Üniversitesi.
- Demir, A. (2020). *Yaşar Kemal'in romanlarında ağılık kurumu* [Yüksek lisans tezi]. İstanbul Arel Üniversitesi.
- Demir, N. (2019). *Değerler eğitimi açısından Necip Fazıl Kısakürek'e ait "Çile" adlı eserde kök değerlerin incelenmesi* [Yüksek Lisans Tezi]. Atatürk Üniversitesi.

- Ecer Çakar, S. (2019). *Necip Fazıl Kısakürek'in tiyatrolarının değerler eğitimi açısından incelenmesi* [Yüksek Lisans Tezi]. Fırat Üniversitesi.
- Ekiz, D. (2020). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. (6. Baskı). Ankara. Anı Yayıncılık
- Erkılıç, T. A. (2019). *Değişim ve değerler eğitiminin gerekçeleri*. A. F. Ersoy ve P. Ünüvar (Ed), *Karakter ve değer eğitimi* (s. 1-36) içinde. Ankara. Anı Yayıncılık.
- Fırat, G. (2019). *Yaşar Kemal'in romanlarında coğrafyanın etkisi (Bir Ada Hikâyesi 1-3, İnce Memed -4, Akçasazın Ağaları 1-2)* [Yüksek Lisans Tezi]. Trakya Üniversitesi.
- Fırat, H. (2021). *Zehra Ünüvar'ın çocuk kitaplarının değerler açısından incelenmesi* [Yüksek Lisans Tezi]. Fırat Üniversitesi.
- Given, L. M. (2021). *100 soruda nitel araştırma*. (1. Baskı). Ankara. Anı Yayıncılık
- Göktürk, H. (2022). *Değerler eğitimi bağlamında âşık tarzı Türk şiir geleneğinin incelenmesi* [Yüksek Lisans Tezi]. Sakarya Üniversitesi.
- Güler, A., Halıcıoğlu, M. B., ve Taşgın, S. (2015). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma*. (2. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Güney, S. (2021). *Eğitim filmlerinde yer alan değerlerin evrensel değerler çerçevesinde incelenmesi* [Yüksek Lisans Tezi]. Sakarya Üniversitesi.
- Güvenç, A. Ö. (2009). *Yaşar Kemal'in İnce Memed romanı üzerine oluşumsal yapısal bir inceleme* [Doktora Tezi]. Atatürk Üniversitesi.
- İnce, M. (2021). *Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının vatanseverlik değeri ve vatanseverlik eğitimi hakkındaki görüşleri* [Yüksek Lisans Tezi]. Akdeniz Üniversitesi.
- İner, H. (2020). *Nuran Turan'ın hikâyelerinin değerler eğitimi açısından incelenmesi* [Yüksek Lisans Tezi]. Necmettin Erbakan Üniversitesi.
- Kaçar, M. (2019). *Yaşar Kemal'in Sarı Sıcak adlı eserinin kelime grupları yönünden incelenmesi ve Türkçe eğitimine katkısı* [Doktora Tezi]. Siirt Üniversitesi.
- Karaca, S. S. (2019). *Çizgi filmlerde değerler eğitimi, değerler eğitimi açısından Rafadan Tayfa çizgi filminin incelenmesi* [Yüksek Lisans Tezi]. İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi.
- Karacan, A. (2019). *Ortaöğretim öğrencilerine MEB tavsiyeli 100 temel eserden yazarı Türk olan romanların değerler eğitimi açısından incelenmesi* [Yüksek Lisans Tezi]. Gaziantep Üniversitesi.
- Karadeniz, B.B. (2018). *Yaşar Kemal'in "Ağrıdaki Efsanesi" adlı romanının söz varlığı bakımından incelenmesi* [Yüksek Lisans Tezi]. İstanbul Kültür Üniversitesi.
- Kasap, N. (2019). *Bekir Yıldız'ın çocuk kitaplarının değerler eğitimi açısından incelenmesi* [Yüksek Lisans Tezi]. İnönü Üniversitesi.

- Katar Bolat, H. (2006). *Yaşar Kemal'in romanlarında sosyal ilişkiler açısından şahıs kadrosu* [Yüksek Lisans Tezi]. Fırat Üniversitesi.
- Kavaklı, T. (2019). *Mavimsir Yener'in masal kitaplarının değerler eğitimi açısından incelenmesi* [Yüksek Lisans Tezi]. Afyon Kocatepe Üniversitesi.
- Keklik, İ. (2015). *Bilişsel gelişim*. İ. Yıldırım (Ed), *Eğitim psikolojisi* (s. 65-99) içinde. Ankara. Anı Yayıncılık.
- Kemal, Y. (2018). *İnce Memed 1* (50. Baskı). İstanbul. Yapı Kredi Yayınları
- Kemal, Y. (2020). *Ağrı Dağı Efsanesi* (58. Baskı). İstanbul. Yapı Kredi Yayınları
- Kemal, Y. (2020). *Binboğalar Efsanesi* (29. Baskı). İstanbul. Yapı Kredi Yayınları
- Kemal, Y. (2020). *Çakırcalı Efe* (27. Baskı). İstanbul. Yapı Kredi Yayınları
- Kemal, Y. (2020). *Üç Anadolu Efsanesi* (56. Baskı). İstanbul. Yapı Kredi Yayınları
- Kemal, Y. (2020). *Yaşar Kemal kendini anlatıyor, Alain Bosquet ile görüşmeler* (10. Baskı). İstanbul. Yapı Kredi Yayınları.
- Kılıç, F. (2019). *Ömer Seyfettin'in romanında ve hikayelerinde değerler eğitimi* [Yüksek Lisans Tezi]. Gazi Üniversitesi.
- Kol, S. (2011). Erken çocuklukta bilişsel gelişim ve dil gelişimi. Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 21(21), 1-21.
- Kumbasar, E. (2011). *Muzaffer İzgü'nün romanlarının değerler eğitimi açısından incelenmesi* [Yüksek Lisans Tezi]. Karadeniz Teknik Üniversitesi.
- Kuşdil, M. ve E., Kağıtçıbaşı, Çiğdem. (2000). *Türk öğretmenlerinin değer yönelimleri ve Schwartz Değer Kuramı*, Türk Psikolojisi Dergisi, Sayı:45, 59-76
- Küçük, N. (2016). Schwartz'ın "Değer yönelimleri ölçeği" ile Türkiye'deki öğrenciler üzerine yapılmış olan bazı araştırma bulgularının değerlendirilmesi. Akademik Bakış Dergisi, 57, 280-283. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/383462>
- Onural, E. (2017). *Yaşar Kemal'in romanlarının zihniyet, yapı, tema ve anlatım bakımlarından incelenmesi* [Doktora Tezi]. Gazi Üniversitesi.
- Ortaköylü, S. (2021). *"Sessiz Sakin'in Gürültülü Maceraları" serisinin değerler eğitimi bağlamında incelenmesi* [Yüksek Lisans Tezi]. Trabzon Üniversitesi.
- Örgün, M. H. (2019). *Yaşar Kemal'in Ortadirek ile Fakir Bayburt'un Irazca'nın Dirliği romanlarında ana kadın karakterler ile temaların karşılaştırılması* [Yüksek Lisans Tezi]. Yüzüncü Yıl Üniversitesi.
- Özay, Ş. (2019). *Çocuk Edebiyatı açısından Ülker Köksal'ın romanlarında değerler eğitimi* [Yüksek Lisans Tezi]. Afyon Kocatepe Üniversitesi.

- Özbek, G. (2018). *Yaşar Kemal'in Çakırcalı Efe adlı romanındaki kelime grupları, yapıları ve işlevleri* [Yüksek Lisans Tezi]. Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi.
- Özcan, N. M., ve Sarıcı Bulut, S. (2013). *Eğitim psikolojisi vaka incelemeleri*, (1. Baskı). Ankara. Pegem Akademi.
- Özmen, H. ve Karamustafaoğlu, O. (2019). *Eğitimde Araştırma Yöntemleri*, (1. Baskı). Ankara. Pegem Akademi
- Öztürk, A. Ve Akbaba, A. (2015). Ahlak gelişim. İ. Yıldırım (Ed), *Eğitim psikolojisi* (s. 125-143) içinde. Ankara. Anı Yayıncılık.
- Sarıkaya, A. N. (2019). *Adaletin toplumsallığı: toplumsal paydaşların adaletin gerçekleşmesindeki rolü* [Yüksek Lisans Tezi]. Kırıkkale Üniversitesi.
- Sönmez, V. ve Alacapınar, F. G. (2015). *Örnekleriyle eğitimde program değerlendirme*. (1. Baskı). Ankara: Anı Yayıncılık
- Şahin, N. (2017). *Cengiz Aytmatov'un eserlerinin değerler eğitimi bağlamında incelenmesi ve ortaokul Türkçe ders kitapları için metin önerileri* [Doktora Tezi]. Atatürk Üniversitesi.
- Tezcan, M. (2018). *Değerler eğitimi sosyolojik yaklaşım*. (1. Baskı). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Topbaş, A. (2015). *Sema Maraşlı'nın masallarının değerler eğitimi açısından incelenmesi* [Yüksek Lisans Tezi]. Necmettin Erbakan Üniversitesi.
- Topcu, M. (2008). *Yaşar Kemal'in romanlarında halk bilimi unsurları* [Doktora Tezi]. Dicle Üniversitesi.
- Tosun, C. (2020). *Din eğitimi bilimine giriş*. (10. Baskı). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Tosun, Y. (2021). *Sınıf öğretmenlerinin değerler eğitimini zorlaştıran faktörlere ilişkin görüşleri ve değerler eğitime yönelik uygulamalar* [Yüksek Lisans Tezi]. Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi.
- Tulukçu, A. Ç. (2009). *Yaşar Kemal'in Ağrı Dağı Efsanesi eserinin kukla sahnelemesi olarak yorumlanması önerisi* [Sanatta Yeterlilik Tezi]. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi.
- URL 1, <https://yasarkemalvakfi.org/oduller-nisanlar-fahri-unvanlar/> (Erişim Tarihi: 04.12.2022)
- URL 2, MEB (2018). Sosyal bilgiler dersi, program detayı. <http://mufredat.meb.gov.tr/ProgramDetay.aspx?PID=354> sayfasından erişilmiştir.
- URL 3, TDK (2022). Güncel Türkçe sözlük <https://sozluk.gov.tr/>
- URL 4, Yıldız, K. (2009). “Sorumluluk”, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, <https://islamansiklopedisi.org.tr/sorumluluk> (12.12.2022).

- Utku, İ. E. (2020). *Mustafa Necati Sepetçioğlu'nun eserlerinin değerler eğitimi bağlamında incelenmesi* [Yüksek Lisans Tezi]. Akdeniz Üniversitesi.
- Ünal, F. (2019). *Karakter gelişiminde ve eğitiminde aile, çevre ve okul*. V. Aktepe ve M. Gündüz (Ed), *Karakter ve değer eğitimi* (s.41-64) içinde. Ankara. Pegem Akademi.
- Verim Işık, H. (2021). *Erol Güngör'de ahlak ve değerler alanına ait kavramların felsefi tahlili* [Yüksek Lisans Tezi]. Uşak Üniversitesi.
- Yanık, E. (2016). *Yaşar Kemal'in İnce Memed, Demirciler Çarşısı Cinayeti, Yusufçuk Yusuf Adlı romanlarında "Toplumcu Gerçeklik"* [Yüksek Lisans Tezi]. Kırıkkale Üniversitesi.
- Yapıcı, Ş. ve Yapıcı, M. (2017). *Eğitim psikolojisi*. (3. Baskı). Ankara. Anı Yayıncılık
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2021). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. (12. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yıldırım, İ. (2015). *Eğitim Psikolojisi*, (5. Baskı). Ankara. Anı Yayıncılık
- Yılmaz, A. (2018). *Değerler eğitimi bağlamında Aytül Akal'ın çocuk romanları* [Yüksek Lisans Tezi]. Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi.
- Yiğit, U. (2020). *Yaşar Kemal'in "Çakırcalı Efe" romanındaki söz varlığı* [Yüksek Lisans Tezi]. Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi.